

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**ALMAN EDEBİYATINDA KISA HİKAYELERİN TARİHSEL
GELİŞİMİ VE TOPLUMSAL KOŞULLARIN
YANSITILMASINDAKİ ROLÜ**

Nagehan ZÜMRÜT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Muharrem TOSUN

TEMMUZ - 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ALMAN EDEBİYATINDA KISA HİKAYELERİN TARİHSEL
GELİŞİMİ VE TOPLUMSAL KOŞULLARIN
YANSITILMASINDAKİ ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nagehan ZÜMRÜT

Enstitü Anabilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı

“Bu tez 03/07/2023 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Muharrem TOSUN	Başarılı
Doç. Dr. Cüneyt ARSLAN	Başarılı
Doç. Dr. Sevinç ARI	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Nagehan ZÜMRÜT

03/07/2023

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinin en büyük ve en kanlı savaşı İkinci Dünya Savaşı olmuştur. Savaş sonrası Alman Edebiyatında birçok esere konu olan bu savaş, kısa hikayeler aracılığıyla hem tüm gerçekliğiyle yansıtılmış hem de gelecek nesillere aktarılmıştır. Tez çalışmamda savaş sonrasında artık bir tür olarak karşımıza çıkan kısa hikayelerin tarihsel gelişimini ve toplumsal koşulların yansıtılmasındaki rolünü inceleyeceğim.

Eğitim hayatım boyunca değerli bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, her konuda çekinmeden bilgi ve desteğine başvurduğum, tez konumun planlanmasından yazılmasına kadar her aşamasında bana yardımcı olan, benden zamanını esirgemeyen ve beni en doğru şekilde yönlendiren değerli danışman hocam Prof. Dr. Muharrem Tosun’a teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca desteğini benden esirgemeyen ve her zaman yanımda olan kıymetli aileme çok teşekkür ederim.

Nagehan ZÜMRÜT

03/07/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
GÖRSEL LİSTESİ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: ALMAN EDEBİYATINDA İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI GENEL DURUM VE SAVAŞ SONRASI DÖNEM	3
1.1. İkinci Dünya Savaşı Nedenleri Nelerdir? /Savaş Nasıl Gerçekleşti?	3
1.2. İkinci Dünya Savaşı'nın Sonuçları	8
1.3. İkinci Dünya Savaşı'nın Almanya Üzerindeki Etkisi.....	11
1.4. İkinci Dünya Savaşı'nın Alman Edebiyatı Üzerindeki Etkisi.....	16
BÖLÜM 2: ALMAN EDEBİYATINDA YIKIM EDEBİYATI DÖNEMİ.....	22
2.1. Alman Edebiyatında Yıkım Edebiyatı Dönemi Özellikleri.....	22
2.2. Alman Edebiyatında Novel Yazarlarına ve Eserlerine Genel Bakış	28
2.3. Alman Edebiyatında İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Kısa Hikaye Yazarlarına ve Eserlerine Genel Bakış	38
BÖLÜM 3: NOVEL VE KISA HİKAYE TÜRLERİNE GENEL BAKIŞ.....	112
3.1. Novel Tanımı	112
3.1.1. Novel Türünün Tarihi ve Özellikleri	113
3.2. Kısa Hikâye Tanımı.....	115
3.2.1. Kısa Hikâye Türünün Tarihi ve Özellikleri	117
BÖLÜM 4: NOVEL VE KISA HİKAYE KARŞILAŞTIRMASI.....	122
4.1. Novel Kavramından Kısa Hikâye Kavramına Geçiş	122
4.2. Novel ve Kısa Hikâye Türlerinin Benzerlik ve Farklılıkları.....	123
BÖLÜM 5: ALMAN EDEBİYATINDA İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEM VE KISA HİKAYE İLİŞKİSİ.....	125
5.1. Alman Edebiyatında İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yazarların Kısa Hikaye Yazma Nedenleri.....	125

5.2. Alman Edebiyatında İkinci Dünya Savaşı Sonrası Kısa Hikayenin Yeri ve Önemi	126
SONUÇ	130
KAYNAKÇA	132
ÖZGEÇMİŞ	136

KISALTMALAR

Alm. : Almanca

Vb. : ve benzeri

Vs. : vesaire

NS : Nasyonal Sosyalist

DDR : Deutsche Demokratische Republik/Demokratik Almanya Cumhuriyeti

SS : Schutzstaffel (Nazi Almanyası'nda koruma timi olarak geçen birlik)

SA : Sturmabteilung (Nasyonal Sosyalistlerin yükselişini sağlayan yarı askeri örgüt)

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1: II. Dünya Savaşı-Doğu Cephesi'nde Alman Stuka Bombacı Uçakları....	9
Görsel 2: Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan Çıkışı.....	13
Görsel 3: Der Ruf Dergisi, 1947.....	20
Görsel 4: Yıkım Edebiyatını Anlatan Bir Resim.....	25
Görsel 5: Decameron, 1492.....	28
Görsel 6: Goethe: Unterhaltungen Deutscher Ausgewanderten Eseri.....	31
Görsel 7: Nathan Der Weise /Bilge Nathan İlk Baskı.....	33
Görsel 8: Kelile ve Dimne'den 15. YY Pers El Yazması.....	39
Görsel 9: Decameron Hikayeleri- Enrico Pollastrini Tasviri.....	113

ÖZET	
Başlık: Alman Edebiyatında Kısa Hikayelerin Tarihsel Gelişimi ve Toplumsal Koşulların Yansıtılmasındaki Rolü	
Yazar: Nagehan ZÜMRÜT	
Danışman: Prof. Dr. Muharrem TOSUN	
Kabul Tarihi: 03/07/2023	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 136 (ana kısım)
Bu Yüksek Lisans Tezinde İkinci Dünya Savaşı'nın nedenleri, etkileri ve savaş sonrası bu dönemde ortaya çıkan Yıkım Edebiyatında yazılan kısa hikayeler incelenerek bu türün tarihsel gelişimi ve toplumsal koşulların yansıtılmasındaki rolünün vurgusu yapılmıştır. Çalışmadaki amaç şu temel soruların cevabını bulmaktır: “İkinci Dünya Savaşı'nın toplumda ve edebiyattaki etkileri nelerdir?”, “Noveller ile kısa hikayeler arasındaki benzerlik ya da farklılıklar nelerdir?”, “Kısa hikayelerin İkinci Dünya Savaşı ile bağlantısı nedir?”, “Savaş sonrası dönemde yazarların kısa hikâye yazma nedenleri nelerdir?”, “Savaş sonrası dönemde kısa hikayelerin önemi nedir?”. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin ve kısa hikayelerin yazıldığı dönemin toplumsal ve tarihsel arka planıyla ilgili olarak tarihsel ve sosyolojik eleştiri gibi metin dışı analiz yöntemleri kullanılmıştır. Savaş sonrasında ortaya çıkan kısa hikayelerin ve onun öncesinde yazılan bir tür olarak Novellerin analizleri yapılırken “metne içkin” eleştiri yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca bu çerçevede ele alınan bu türlerin yazarları ve eserleri hakkındaki verilerden yararlanırken de “biyografik eleştiri” ve “tarihsel pozitivist eleştiri yöntemi” kullanılmıştır. Bu çalışmaya bütüncül olarak bakıldığında, çalışma nesnesine uygun olarak seçilmiş farklı eleştiri yöntemlerini birbirine harmanlayan “eklektik yöntem” kullanılmıştır. Edebiyatçılar savaşın yarattığı tahribat, ruhsal bunalımlar, vakit sıkıntıları ve benzeri sebeplerle kısa hikâye türünü ortaya çıkarmışlar ve toplumun sanat ihtiyacını karşılayan bu kısa hikâye türü de Alman Edebiyatı için oldukça önemli olmuştur.	
Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Kısa Hikâye, Novel	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Historical Development of Short Stories in German Literature and Their Role in Reflecting Social Conditions	
Author of Thesis: Nagehan ZÜMRÜT	
Supervisor: Prof. Dr. Muharrem TOSUN	
Accepted Date: 03/07/2023	Number of Pages: vi (pre text) + 136 (main body)
In this Master's Thesis, the historical development of this genre and its role in reflecting social conditions are emphasized by examining the causes and effects of the Second World War and the short stories written in the Literature of Destruction that emerged in this period after the war. The aim of the study is to find answers to the following basic questions: “What are the effects of the Second World War on society and literature?”, “What are the similarities or differences between novels and short stories?”, “What is the connection of short stories with the Second World War?”, “What are the reasons for writers to write short stories in the post-war period?”, “What is the importance of short stories in the post-war period?”. With regard to the social and historical background of the post Second World War period and the period in which the short stories were written, extra-textual analysis methods such as historical and sociological criticism were used. While analysing the short stories that emerged after the war and the novels as a genre written before it, the method of “text-internal” criticism was used. In addition, “biographical criticism” and “historical positivist criticism method” were used while making use of the data on the authors and works of these genres discussed in this framework. When this study is viewed holistically, the “eclectic method”, which blends different methods of criticism selected in accordance with the object of study, has been used. Due to the devastation caused by the war, mental crises, time constraints and similar reasons, the literati created the short story genre and this short story genre, which meets the artistic needs of the society, has been very important for German literature.	
Keywords: Novel, Short Story, World War II	

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Bu tez çalışmasında İkinci Dünya Savaşı sonrası Yıkım Edebiyatı döneminde ortaya çıkan kısa hikayelerin önemi incelenmiştir. Dünya tarihinin gördüğü en acı dolu ve en büyük olan bu savaş her alanda tahribata sebep olmuş ve insanlar üzerinde yıkıcı etkiler bırakmıştır. Bu durum sosyal, ekonomik, psikolojik vb. birçok alanda yıkım yaşayan insanların hem ortaya bir eser çıkarışını hem de eserlerin okunmasını etkilemiştir. Savaş sonrası zor bir dönemden geçen edebiyatçılar savaşın sarsıcı etkilerini konu edinmiş ancak içinde bulundukları durum ve problemlerden dolayı hayal kuracak ya da uzun yazılar yazacak vakitleri olmadığından kısa hikayeler yazmışlardır. Yazarların aslında savaş sebebiyle şahit oldukları şeylerden dolayı yazacak çok şeyleri olmasına rağmen vakitleri ve imkanları çok kısıtlı olmuştur. Savaştan çıkmış adeta çöküntü içindeki bir toplumun da uzun şeyler okumaya vakti ve hali olmamıştır. Bu şekilde karşılıklı olarak ihtiyaçların karşılandığı ve insanların sanattan da uzak kalmadığı bu form hem bu açıdan hem de insanlara yaşanan o zulümleri unutturmama ve toplumsal olarak yaşanan faciayı hissedebilme imkânı tanınmasından dolayı oldukça önemli olmuştur.

Çalışmanın Yöntemi

İkinci Dünya Savaşı'nın nedenlerine, savaş esnasında yaşanan tarihsel olaylara ve savaşın etkilerine bakıldığı ve Novel ile kısa hikayelerin yazıldığı tarihsel dönemle ilgili olarak, “tarihsel ve sosyolojik eleştiri gibi metni aşkın” analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Savaş sonrası yazılan kısa hikayelerin ve onun öncesinde yazılan bir tür olarak Novellerin konuları, biçimleri, özellikleri vb. yönlerinden analizleri yapılırken “metne içkin” eleştiri yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında ele alınan Noveller ve kısa hikayelerin yazarları ve eserleri hakkındaki verilerden yararlanırken de “biyografik eleştiri” ve “tarihsel pozitivist eleştiri yöntemi” kullanılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmaya bütüncül olarak bakıldığında, çalışma nesnesine uygun olarak seçilmiş farklı eleştiri yöntemlerini birbirine harmanlayıp sentezleyen “eklektik yöntem” kullanılmıştır.

Çalışmanın Durumu

YÖK Tez, Google Akademik ve DNB gibi arama motorlarında yapılan araştırmalar sonucunda, Alman Edebiyatında kısa hikayeler üzerine birçok akademik çalışmanın yapılmış olduğu, ancak burada olduğu gibi Alman Edebiyatında kısa hikayelerin tarihsel gelişimi ve toplumsal olayların yansıtılmasındaki rolü konusunun işlenmediği tespit edildi. Bu da bu çalışmanın orijinal değerini ve önemini göstermektedir.

Çalışmanın Önemi

Burada gerçekleştirilen inceleme, yukarıda da belirtildiği gibi, daha önce hiç yapılmamıştır. Bu, çalışmanın özgün yönünü ve önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu çalışmada kısa hikâyenin tarihsel gelişimi ve gelişimini sağlayan bir öncü olarak Novellerin de incelenerek bu iki türün karşılaştırılmasının yapılması çalışmanın bir başka önemli noktasını oluşturmaktadır. Bu şekilde çalışmada savaşın nedenleri ve etkileri, yazarların hayatları ve eserleri, kısa hikâyenin ortaya çıkışı ve toplumsal olayların yansıtılmasındaki rolü gibi birçok konuya değinilmesi, çalışmanın çok yönlü ve önemli olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada öncelikli olarak İkinci Dünya Savaşı'nın nedenleri, etkileri ve savaş sonrasında yaşananlar dolayısıyla savaşın sebep olduğu insanlık tarihinin en sarsıcı tarafları ele alınmıştır. Böylece o dönemde bu zulmü yaşayanlarla empati yapabilmek, onların yaşadıklarına tanıklık edebilmek ve kısa hikayeler aracılığıyla bu yapıtların önemini de anlayarak o duyguyu hissettirebilmek amaçlanmıştır. Daha sonra ise savaş sonrasında ortaya çıkan Yıkım Edebiyatında yazılan bu kısa hikayeler ve kısa hikâyenin gelişimine katkısı bulunan ve kısa hikayelerden önce oldukça çok eser yazılan Novel türü de her yönden incelenerek bu türlerin öneminin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Her iki türde eserler veren yazarların yaşamları hakkında da bilgiler verilerek yaşadıkları dönem ve yapıtları ilişkilendirilerek konunun daha anlaşılır olması sağlanmıştır.

BÖLÜM 1: ALMAN EDEBİYATINDA İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI GENEL DURUM VE SAVAŞ SONRASI DÖNEM

İkinci Dünya Savaşı, 1 Eylül 1939'da Polonya'nın Almanya tarafından istila edilmesi ve daha sonra ise Fransa ve Birleşik Krallık'ın 3 Eylül'de Almanya'ya karşı savaş ilan etmesiyle başlayan muharebedir. Böyle başlayan ve hem savaş teknolojisi hem de içerdiği alan yönünden diğerlerinden farklı olan bu savaşın elbette ki her alanda olduğu gibi Alman Edebiyatında da bazı etkileri olmuştur. Bu bölümde öncelikle İkinci Dünya Savaşı'nın nedenleri ve nasıl gerçekleştiği, özellikle de Almanya'da neler yaşandığı ele alınmakta, daha sonra ise savaşın sonuçlarına, Almanya ve Alman Edebiyatı üzerindeki etkilerine değinilmektedir.

1.1. İkinci Dünya Savaşı Nedenleri Nelerdir? /Savaş Nasıl Gerçekleşti?

İkinci Dünya Savaşı, yalnızca Eylül 1939 ve Ağustos 1945 yılları arasında bulunanlar adına koyulmuş görkemli bir isim değil, kelimenin tam anlamıyla bir dünya savaşı olmuştur. Bu savaş Avrupa'daki her ülkeyi etkilemiş ve Almanya, Polonya, Fransa, Çekoslovakya, İtalya ve Lüksemburg gibi birçok devlet de savaşın bir parçası olmuştur. Bazıları da savaşın dışında kalmak için çok uğraşmış, bunlardan İsviçre tarafsız kalabilmişken Belçika bu konuda başarılı olamamıştır. Savaşın başlamasına Murat Büyükkakça şu şekilde değinmiştir:

“Savaş kaçınılmazdı: Adolf Hitler savaş istiyordu. O, savaşı, Almanya'nın hedeflerini ve kendisinin korkunç ırksal saflaştırma ve birleşme rüyasını gerçekleştirebilmesinin bir yolu olarak görüyordu. Hitler için ya hep ya hiçti ve bundan geri dönüş yoktu. Böylece dünya oturup Almanya'nın saldırmasını bekledi. 1 Eylül 1939 tarihinde sabahın erken saatlerinde Alman birlikleri Polonya sınırını geçti” (Büyükkakça, 2019: 77).

Böylece İkinci Dünya Savaşı resmî olarak 1939 yılı Eylül ayında Nazi Almanya'sının Polonya'yı işgal etmesinden sonra Fransızlar ve İngilizlerin Almanya'ya karşı savaş ilan etmesiyle başlamıştır. Adolf Hitler Avrupa'da savaşın başlamasından önce Almanya'yı yeniden silahlandırarak askerileştirmişti. Bu süre zarfında Alman halkını da kendisinin liderliği altında birleştirerek halka bir ulus olma gururunu ve duygusunu işlemiştir. Savaşın kökeninde yatan ve bu duruma zemin hazırlayan elbette pek çok

sebeptir. Birinci Dünya Savaşı sonunda Asya ve Avrupa’da devletlerarası dengeler yerinden oynamış, devletler yok olmuş, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan ve Yugoslavya gibi de yeni devletler kurulmuş ve yeni siyasi rejimler oluşmuştur. Bu savaşın sonunda siyasi, askeri, ekonomik ve hukuki alanda imzalanan ağır anlaşmalar ise özellikle Almanya’da bir hoşnutsuzluğa sebep olmuş ve İkinci Dünya Savaşı’na zemin hazırlamıştır. Birinci Dünya Savaşı’ndan galip gelmesine karşın hedeflerine ulaşamayan ve İtilaf Devletlerince ikinci sınıf devlet muamelesi gören İtalya’nın saldırganlaşması, bu savaştan sonra sınırlar çizilirken milliyetçilik anlayışının göz ardı edilmesi ve bu sebeple de sınır problemleri ve etnik çatışmaların yaşanması, Japonya’nın Uzak Doğu’da bir imparatorluk kurmak için Asya’dan Avrupa Devletlerini çıkarmayı hedeflemesi gibi durumlar da yine İkinci Dünya Savaşı’na ortam hazırlamıştır.

Nazizm ve Faşizm’ in doğuşu da bu noktada önemlidir. Faşizm ideolojisi, devleti her şeyin üzerinde tutmak ve onu yüceltmektir. Bütün kaynaklar ve uğraşlar devleti yüceltmek içindir. Burada şahsi özgürlük söz konusu değildir ve yalnızca devlete hizmet vardır. İnsanların sadece ulusa hizmet ettikleri takdirde hedeflerine varabileceğine inanan faşistlere göre, devlet büyük ise halk da ancak o zaman büyüktür inancına sahiptirler. Bir devletin büyüklüğünün en iyi göstergesi ise savaş yoluyla gerçekleşmektedir. Faşizm öncelikle İtalya ve Mussolini ile bağdaştırılırken, Nazizm de Almanya ve Adolf Hitler ile bağdaştırılır. İkisinin ortak yönü çoktur. Nazizm de Faşizmdir, ancak ırk meselesi farkıyla. Her şeyi kapsayan ırk ve kan konusu Nazizm’e özgüdür. Aşağı bir ırk olarak kabul ettikleri Yahudilerin ve Slavların pahasına yerel genişlemeye odaklı Nasyonal Sosyalizm (Nazizm), Hitler’in yeni devlet düzeninin temelini ve aldığı bütün kararları yönlendiren güç haline gelmiştir. Naziler ırk konusunun esas özellik olduğuna ve halkı simgeleyen bir faktör olduğuna inanmışlardır. Her bir ırk genetik açıdan farklı rollere eğilimlidir. Bazı ırklar lider vasfındayken, bazıları ise yönetilmek için vardır. Nazilere göre de üstün olan Aryan ırkından sonra aşağıya doğru Aryan olmayan Kafkasyalılar, Asyalılar, Afrikalılar ve son olarak da Yahudiler sıralanmıştır. Nazilerin bu ırklar sıralamasında en dipte yer alan Yahudileri bu şekilde görme sebeplerinden birkaçı; Birinci Dünya Savaşı’nda Almanya’ ya ihanet etmiş olmaları, dünyayı ele geçirmek istediklerinden üstün ırk için tehdit sayılmaları ve aşağı ırklar ile üstün ırkın zayıf karakterli insanlarını bireysel

özgürlük ve eşitlik gibi düşüncelerle onlara göre yozlaştırmış olmalarıydı. Hitler kendisine karşı çıkan herkesi bastırarak gücü kendinde toplamıştır. Hoşuna gitmeyen gruplara kötü davranmış, propagandalarla Alman toplumunu uyuşturmuş ve onlara anlattığı şeylerin doğru olduğuna inanmalarını sağlamıştır. Sanayileşmiş bir ülkenin gücüne sahip olan Hitler'in, diplomatik oyunlarla ve sonraları da savaş aracılığıyla politikalarını Avrupa'nın geriye kalan yerlerine yayma yeteneği vardı. Körü körüne bağlandığı ve Yahudilerin olmadığı bir Avrupa düşüncesine inanmıştır. Ve en korkuncu ise bu yolda Alman halkını onu takip etmeleri hususunda bütün olarak ikna edebilme yeteneğine sahipti. Kendilerini tekrar korkunç bir savaşın ortasında görmek istemeyen Fransızlar ve Britanyalıların, çatışmadan kaçınmak için gösterdikleri kararlılık ise bu iki ülke için yatıştırma siyasetiyle sonuçlanmış ve Hitler gibi saldırgan tavırlar sergileyenlerin isteklerine uyarak savaşa sebebiyet verecek durumların önüne geçmeyi hedeflemişlerdir. Ancak bu stratejileri işe yaramamıştır. Avrupa'dan ayrı kalmak isteyen Amerika Birleşik Devletleri'nin de yeni bir kaosun içine düşmek ve savaşı yaşamak gibi bir niyetleri yoktu. Bu sebeple, izolasyon yanlısı bir siyaset geliştirerek, öyle olmasa da Avrupa'da ya da dünyanın başka bir yerinde yaşananların onları ilgilendirmedigine inanmışlardır.

Polonya'nın işgali ve ardından da Almanya'ya karşı ilan edilen savaşla başlayan olaylar silsilesi, Polonya ve Almanya'nın akıbetiyle ilgili uzlaşma sağlayan Sovyetler Birliği'nin de 17 Eylül 1939 yılında Polonya'yı işgaliyle devam etmiştir. İtalya 18 Mart 1940' ta savaşta Almanya'nın tarafında yer almış, 1940' ın mayıs ve haziran aylarında ise Belçika, Norveç, Fransa, Lüksemburg ve Danimarka Almanların eline geçerek, Britanya Muharebesi başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri 1941 yılının mart ayında izolasyon yanlısı tutumunu devam ettirmiş ve Müttefiklere savaşdaki birlikleri için ihtiyaç duydukları her türlü malzemeyi ödünç vermeyi sağlayan politikayı uygulamaya başlamıştır. Haziran 1941' e gelindiğinde Hitler hiç beklenmedik bir anda Stalin'e saldırmış ve Almanya Sovyetler Birliği'ni kuşatmıştır. Savaşın gidişatı Murat Büyükkakça tarafından yazılan çeviri kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

“Sovyet ordusunun 1940'taki hali ve Almanya'nın yenilmez olduğunu düşünen Hitler'in kibri göz önüne alındığında, onun Almanya'nın daha önce kimsenin başaramadığını başarak Rusları o karlı, soğuk, haşin arka bahçelerinde yeneceğini düşünmesi sürpriz değildir. Almanya Sovyetler Birliği'ni işgal ettiğinde Hitler, daha

üstün Alman ordusunun Sovyet’ e diz çöktürmek için sadece beş aya ihtiyaç duyacağını hesaplamıştı. Yanıldı ve Almanlar iki Rus kışı boyunca Rusya’da kaldılar. Bu ya Nazizm’in ya da Komünizm’ in tamamen imhası anlamına gelen, farklı bir savaştı” (Büyükkakça, 2019: 17).

Stalin ise yaşanan bu olaydan sonra Müttefiklerin yanına geçerek Almanya’ya karşı savaşını ilan etmiştir. Japonlar 7 Aralık 1941 tarihinde Pearl Harbor’ u bombalamış ve Amerika Birleşik Devletleri de savaşa katılmıştır. Kısa bir zaman sonra ise İtalya ve Almanya ABD’ye savaş ilan etmiştir. Birleşik Devletlerin Almanların savaş ilanına karşılık bu şekilde kendi savaş ilanını vermesi, Amerika’nın yalnızca Pasifik’te Japonlarla savaşmakla yetinmeyip Avrupa’da Britanya’nın Hitler’e karşı kazanmasına da yardımcı olacağının bir göstergesi olmuştur. Japon birlikleri ise 1942 yılında Pasifik’te birçok ada ve Asya’da Singapur, Filipinler ve Burma gibi yerleri de ele geçirmişlerdir. Amerika’nın vermiş olduğu bu karşılık kısıtlı bir başarı kazandırsa da Amerika, Yeni Gine ve Guadalcanal’ da Japon ilerlemesini temelli bir şekilde durdurmuştur. Önemli bir deniz muharebesi olarak kayıtlara geçen Midway de bu yılda yaşanmıştır. Kuzey Afrika’daki savaş 1942’de bütün kuvvetiyle başlamıştır.

“II. Dünya Savaşı’nın sonucu belirleyen kara muharebelerinden birinde Almanlar Stalingrad’da mağlup oldu. Britanya kuvvetleri, sonucu tayin eden başka muharebede - El-Alameyn- Alman ve İtalyan kuvvetlerini yendi. Müttefikler Almanya karşısındaki ilerleyişini Kuzey Afrika’yı işgal ederek başlattılar” (Büyükkakça, 2019: 16). 1943 yılında ise savaş Müttefiklerin lehine dönmüş, Almanlar Sovyet birlikleri tarafından SSCB’den çıkarılmaya başlanmış, Kuzey Afrika’ da olan Alman birlikleri ise teslim olmuş ve ABD de önemli adaları ele geçirerek Yeni Gine’de olan Japon savunmalarını kuşatarak Pasifik’te Japonlara karşı bir ilerleme katetmiştir. Normandiya’nın 6 Haziran 1944’te Müttefikler tarafından istilaya uğraması, Nazi Almanya’sı adına sonun başlangıcını ilan etmiştir. Almanya’nın 1944 Aralık ayında yaptıkları son hamlesi olan Ardenler Taarruzu, Müttefiklerin Almanya’nın içlerine doğru ilerleyişini durduramamıştır. Amerika Birleşik Devletleri 1945 senesinin başında Pasifik’te önemli bir ilerleme kaydetmiş ve çok zor olmasına rağmen Filipinler’ i almıştır. Avrupa’da Nisan 1945 olduğunda ise Almanya savaşı kaybetmiştir. Hitler 30 Nisan tarihinde intihar etmiş ve Almanya da kayıtsız şartsız teslim olmuştur. 1945’te yazın ortalarına gelindiğinde, Amerikan askeri Japonya’nın donanmasını güçsüzleştirmiş ve Japonya’nın anavatan adalarının işgali çerçevesinde İwo

Jima ve Okinawa' yı ele geçirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Hiroşima' ya 6 Ağustos'ta ilk atom bombasını, 9 Ağustos'ta ise Nagazaki' ye ikinci atom bombasını atmıştır. 14 Ağustos 1945 yılında da Japonya teslim olmuştur.

Nazi Almanyası

Mihver Devletleri'ni oluşturan Nazi Almanyası, faşist İtalya ve Japon İmparatorluğu İkinci Dünya Savaşı'nı yaşadıkları sırada kendilerine özgü sorunlarla karşılaşmışlardır. Mihver Devletleri, Müttefiklerin aksine savaşı yürütme hususunda iş birliği içine girmemiş, her biri Müttefiklere karşı kendi savaşını vermiştir. Mihver Devletleri ham maddeden yoksun olmaları sebebiyle strateji olarak ihtiyaç duyulan ham maddeye ulaşma yollarını ele geçirmeyi veya korumayı hedeflemişlerdir. Savaş, onların amacı doğrultusunda silahlı kuvvetlerini sürdürmek için ihtiyaç duyulan kaynaklara sahip olmak adına verilen mücadele haline gelmiştir. Mihver Devletleri'ni, Müttefik kuvvetlerin gücü yıpratmaya devam ettikçe de savaş sivil hayattaki insanlar için adeta bir hayatta kalma mücadelesine dönmüştür. Mihver Devletleri de Müttefikler gibi bu savaşta halklarını seferber etmişlerdir.

Hitler 1939' da Avrupa'da savaşın başlamasından önce halkını hazırlamış ve onları silahlandırarak askerileştirmiştir. Bu süreçte onlara kendini lider olarak kabul ettirmiş, kendi düşüncelerini ve ideolojisini aşılamış ve hepsini kendine inandırmıştır. Tüm bunları yaparken de bu devletin ideolojisi Nazizm olmuştur. Almanyada, savaşan diğer devletlerin aksine 1942 yılına kadar kaynaklarını ve ekonomisini seferber etmek konusunda pek bir şey yapmamıştır. Hitler o noktaya gelinceye kadar ulusunun ya da Alman halkının vergi yükümlülüğünü artırmadan böyle büyük bir savaşı yürütmeye çalışmıştır. Ancak Sovyetler Birliği ile yaşanan savaş esnasında verilen maddi ve insani kayıplar sebebiyle, Naziler bu kayıpları telafi etmek için birtakım önlemler almak durumunda kalmışlardır. Tabii yine de savaşın başında 6 milyon Alman, diğer güvenlik birimleri ve silahlı kuvvetler bünyesinde silah altında idi. Böylece Hitler, bu şekilde toplu bir ekonomi seferberliği noktasında ısrarcı olmamış, halkın üzerindeki sorumluluğu azaltmaya çalışmıştır. 1944 yılına kadar Naziler, gıdaya ve fiyatlara sert savaş dönemi denetlemeleri getirmemiş, gıda karnesini gıdaya ilk olarak sivillerin ulaşımını sağlayacak biçimde uygulatmışlardır. Arta kalan gıdalar ise bir köle emeği adına çalıştırdıkları insanlara verilmiş, böylece geriye kalan bir sürü insan bile bile ölüme mahkûm edildiğinden

Almanlar çok iyi beslenmişlerdir. Hitler 1942’de yeni bir savaşıyla karşılaşınca, Alman ekonomisini savaş dönemi üretim faaliyetleri adına seferber etmek için başına Albert Speer’ i koyduğu bir bakanlık kurmuştur. Speer de savaşın son iki senesinde savaş ihtiyaçlarını üretmek için güzel işler başarmıştır. Üretim artmış ancak bu iş işten geçtikten sonra olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı dünya tarihinde tehdidin açıkça ortada olduğu nadir anlardan biri olmuştur. Devletler ortak bir tehlide karşı bir araya gelmiştir. İnsanlar tüm bunların sonucunda yeni ve daha huzurlu bir dünyaya uyanacaklarını düşünmüş, ancak sonuç hiç öyle olmamıştır. Hala günümüzde etkileri devam etmekte ve insanlar hala bu savaşın artçı sarsıntılarıyla yaşamaktadır.

1.2. İkinci Dünya Savaşı’nın Sonuçları

İkinci Dünya Savaşı, 1939 yılından 1945’e kadar devam eden küresel bir mücadele ve büyük güçlerin yol açtığı toplu bir savaş olmuştur. Büyük tahribata neden olmakla birlikte insanlar arasında toplu ölümlere de sebebiyet vermiştir. Bu savaştan sonra “yeni dünya düzeni” olarak adlandırılan iki kutuplu bir dünya inşa edilmiştir. Bu iki kutup ise Sovyetler Birliği ve ABD’dir. Doğu’yu temsil eden Sovyetler Birliği ile Batı’yı temsil eden ABD, bu savaşın iki önemli oyuncusu olmuştur. Her iki taraf da dünyada birer emperyalist devlet olarak ortaya çıkmışlardır. Bu iki cephe amaçlarına ulaşmak için politik davrandıkları ve dünyadaki diğer insanlara karşı yardımsever ve hümanist bir bakış açısıyla yaklaştıkları görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı yıllarına kadar dünyaya hâkim olan ve güç gösterisi yapan İngiltere ise bu dönemde güç kaybederek geri planda kalmıştır. Böyle bir savaşın ekonomik, politik, sanat ve insanlar üzerinde birçok etkisi ve yıkım gücü olduğu da aşîkârdır.

6 yıl süren bu savaş yüzünden 40 milyondan fazla insan can vermiş, milyonlarca insan ise sakat kalmıştır. İnsanlar ailelerini ve yakınlarını kaybetmiş, 5 milyonu aşkın kişi toplama kamplarında ve gaz odalarında işkence görerek hayatını kaybetmiştir. İnsanlık tarihi İkinci Dünya Savaşı ile en büyük yıkımı ve felaketi yaşamış, insanlar savaşın ne kadar acımasız ve yokluk dolu olduğunu görmüşlerdir. Ölen bu insanların çoğunluğunu ise askerler değil siviller oluşturmuştur. Ruhsal, psikolojik ve fiziksel yıkım hayal edilemeyecek boyutlarda olmuş, şehirler tamamıyla yıkılmış, görkemli kültürel ve mimari eserler yok olmuştur. Birleşik Devletler hariç savaşa katılan her ülke maddi

boyutta tüklenmiş bir duruma gelmiştir. Bu savaşa dahil olan her ülke bir şekilde bunun bedelini öderken, özellikle Avrupa ve Japonya daha ağır sonuçlarla karşılaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği 25 milyon insan ölümüyle en fazla can kaybı yaşanan ülke olurken, bu ölümlerin ise üçte biri savaştan dolayı olmuştur. Murat Çınar Büyükakça diğer ölümlere ve kayıplara, Keith Dickson' a ait "World War II" kaynaklı çeviri kitabında şu şekilde değinmiştir:

"Çin'in ölü sayısının tahmini ise 15 ile 22 milyon arasındadır. Polonya 6 milyon ölü verirken, Almanya da 4 milyon askerle birlikte 2 milyondan fazla sivil kaybetmiştir. Japonya'da 1,2 milyon insan ölürken 1,4 milyon askerini de kayıp olarak kayıtlara geçmiş, 1944-45 yıllarında yapılan hava bombardımanlarında ise 1 milyon sivil insanını kaybetmiştir. Yine bu savaşta 1,7 milyon Yugoslav ve yarım milyon Yunan hayatını kaybetmiş, Fransa 200.000 askeri ile 400.000 sivilini kaybetmiş, İtalya da 330.000 insan kaybıyla kayıtlara geçmiştir. Muharebelerde Birleşik Devletler 292.000, Hindistan 24.000, Yeni Zelanda 10.000, Avustralya 23.000, Macaristan 147.000, Bulgaristan 19.000 ve Romanya da 73.000 askerini kaybetmiştir. Hollandalılar 190.000'in üzerinde sivil kayıp yaşarken 10.000 askeri zayıt vermiştir" (Büyükakça, 2019: 363-364).

Belirlenen sayısal veriler gösteriyor ki savaş neredeyse her ülkeyi yıkıp geçmiştir. Üstelik bu verilere Japonya'nın Asya'ya uyguladığı politikalar sonucunda ölen 17 milyon insan ile Nazi Almanya'sının Nihai Çözümü' nde yaşamını yitiren 6 milyon Yahudi insan dahil bile değildir.

Görsel 1: II. Dünya Savaşı-Doğu Cephesi'nde Alman Stuka Bombacı Uçakları

Kaynak: [https://tr.wikipedia.org/wiki/II. D%C3%BCnya Sava%C5%9F%C4%B1](https://tr.wikipedia.org/wiki/II._D%C3%BCnya_Sava%C5%9F%C4%B1), Erişim Tarihi 03/03/2023

Savaş durumundaki ülkeler plastik ve sentetik maddeler, jet uçakları ve roketler gibi dünyayı değişime uğratan birçok şeyi geliştirmiştir. Günümüzde de ilerlemeye devam eden teknolojik gelişmeler insan hayatını hızlı bir değişime uğratmıştır. Savaş sonrası dünyada taşların yerine henüz oturmadığı bu dönemde Güvenlik Konseyi çok aciz bir durumdaydı. Sovyetler Birliği konseyin kararlarına sürekli karşı çıkmış, bu durum ise Birleşik Devletler' i ve Britanya'yı çıkan dünya krizlerinin üstesinden gelmek için Birleşmiş Milletler dışında hareket etmeye itmiştir. İkinci Dünya Savaşı Avrupa'da Batı medeniyetini Nazizm' den kurtarmak için yapılırken, Asya'da ise militarist Japonya'nın Pasifik'e hâkim olup oradaki insanlara kendi yönetim şeklini kabul ettirmesinin önüne geçmek için yapılmıştır. Savaşın sonuçlarına bu bağlamda bakıldığında Müttefikler amaçlarına ulaşmış olsa da bu savaş daha çok muharebeye ve çatışmalara yol açmıştır. Büyük Britanya ve Fransa, Asya'da ve Orta Doğu'da İkinci Dünya Savaşı hiç yaşanmamış gibi sömürgeciliğe geri dönmek istemiş, savaş esnasında inisiyatif alıp korumak isteyen Komünist Çin lideri Mao Zeodong ile Milliyetçi Çin lideri Çan Kay Şek iç savaşlarını şiddetli bir şekilde tekrar başlatmışlardır. Orta Doğu'da yurtlarına dönmek isteyen Yahudilerin, Filistin'de bir Yahudi vatani kurulması adına ABD ve Britanya'nın desteğini alması ise Filistinli Araplarla direkt olarak bir çatışmaya sebebiyet vermiştir. Avrupa kıtası bölünmüş, eski Almanya ise tamamen değişmiştir. 10 milyondan fazla kişi Alman Sovyet denetimindeki Doğu'dan Batı'daki işgal yerlerine gönderilmiştir. Savaşın son aylarında Batı'dan kaçan milyonlarca insan ise mülteci durumuna düşmüştür. Sovyetler de Polonyalıları boşalmış Alman topraklarına itmiş ve Rusları ise artık Sovyet'e ait olan eski Polonya'ya göndermiştir. Bu şekilde adeta etnik bir temizlik yapılması Stalin'e Avrupa haritasını, Birleşik Devletler önderliğindeki demokratik Batı ile Sovyetler Birliği önderliğindeki komünist Doğu biçiminde bölme olanağı vermiştir. Avrupa savaştan sonra epeyce değişmiştir. 1946'ya gelindiğinde Almanya'yı yenen ittifak, kazanımlarını sağlamlaştırmıştır.

İkinci Dünya Savaşı gergin bir barışla başlayıp gergin bir barışla da sona ermiştir. Bugünlerde dünyanın uğraştığı birçok kötülüğün kökünde, insanlık tarihinde yaşanan en korkunç ve acımasız savaştan sonraki dönem yatmaktadır. Birçok ülkede modern dünyada gelişme ve zenginleşme fırsatı yaratan siyasi ve ekonomik kazançların çoğu, çok uç yerlerde kazanılan zaferler ve feda edilen yaşamlar sayesinde olmuştur. Bu zaferler olmasaydı dünya katlanılmaz bir zulmün ve sefaletin esiri olurdu. Bu savaş yüzünden bir

sürü insan gaz odalarında ölmüş, esir kamplarında işkence görmüş, açlık ve sefaleti yaşamış, evsiz yurtsuz kaldığı gibi sevdiklerini de kaybetmiş, aileler dağılmış ve insanlık tarihinin en acı dolu zamanları yaşanmıştır. Yaşananların unutulup gitmemesi, bir şeylerin düzelmesi, vatanını korumak için can veren ya da masumca öldürülen insanlara saygı duyulması ve onların anılması, o zamanları yaşayanlarla empati yapılabilmesi ve insanın geçmiş tarihini bilmesi adına, o anları sahne sahne tasvir ederek okuyanları o dramın içine dahil eden yazarlar ve eserleri oldukça kıymetlidir. Ayrıca bu zulüm hikayeler gibi yazılı eserlere konu olduğu gibi bu hikayeler oyunlara, filmlere de aktararak o dönemde insanlığın geldiği nokta ve çekilen çile görsel olarak da insanlara gösterilmiş ve hikayeler de bu sayede daha etkileyici olmuştur.

1.3. İkinci Dünya Savaşı'nın Almanya Üzerindeki Etkisi

Süper iki güç olan ABD ve SSCB dışında kalan dünyadaki herkes ileri derecede bir yoksulluk içinde kalmıştır, çünkü savaşın tahribatı çok büyük olmuştur. Şehirler ve fabrikalar darmadağın olmuş, altyapılar çökmüş, ülkeler iç-dış borçlara gömülmüş bir vaziyette bu süper güçlere muhtaç durumda kalmışlardır. İnsanlar yüzyılın başında yaşadıkları Birinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerini henüz unutmamışken aynı yıkımı İkinci Dünya Savaşı'nda yaşamıştır. “Altı yıl süren, 40 milyon kişinin hayatını kaybettiği, milyonlarca kişinin sakat kaldığı, beş milyondan fazla kişinin toplama kamplarında, gaz odalarında öldürüldüğü tüm dünya ülkelerini etkileyen, insanlık tarihi açısından utanç vesilesi olan bir savaş olmuştur” (Yavuz, 2016: 2). Bu savaş insanlara görülmemiş tarifsiz acılar yaşatmıştır. Hem savaşın sorumlusu hem de yenileni olan Almanya'da halk bu savaşın bedelini verdikleri mal ve can kayıplarının yanı sıra en çok da ruhsal çöküntülerle ödemiştir. Almanlar bir yandan savaşın sebep olduğu dehşeti, yıkımı, sakatlıkları ve kayıpları diğer ülkelerin halklarıyla benzer ölçüde paylaşırken bir yandan da savaştan yenilmiş ve suçlu olarak çıkmanın ağırlığını taşımak mecburiyetinde kalmışlardır. Böyle bir manevi yükümlülüğün yanı sıra savaşın sebep olduğu maddi sıkıntılar da ön planda olmuştur. Savaş esnasında git gide artan kıtlık ve yoksulluk; tarım arazilerinin, fabrikaların, köprülerin tahribata uğraması ve insan kayıpları sebebiyle daha büyük ölçüde sorun teşkil eden açlığa dönüşmüştür. Bu açlık ve kıtlık sonucunda ise temel besin kaynakları, karaborsaya düşerek insanlar tarafından çok yüksek ücretler karşılığında çok az miktarlar elde edilebilmiştir. Korunma, barınma gibi temel kavramların varlığı Alman

halk için neredeyse ortadan kalkmış ve giderek daha büyük bir çıkmazın içine girmişlerdir. Savaşa katılıp geri dönemeyen erkeklerin yanı sıra savaşı yaşayıp kayıp veren erkekler de olmuştur. Bu kayıplar organlar ya da kopan uzuvlar gibi sadece maddesel değil, umutlar, hayaller, kişilikleri, mental sağlıkları ve bağlı oldukları bütün değerler gibi manevi şeyler olmuştur. Bu şekilde ruhsal bunalım ve içsel çöküntü yaşayan erkeklerin sayısı, yıkılmış şehirlerde, cephelerde, belki de hiç tanımadıkları bir yerde hayatlarını kaybeden erkelerden hiç de az olmamıştır. Kaybetmeyi sonuna kadar yaşayan Alman toplumu bu durumu yaşamaya savaştan sonraki bu dönemde başlamamış, savaş esnasında atılan bombalarla, sıkılan kurşunlarla, yıkılan bina ve köprülerle insanın dış dünyasının daha o zamanlar yıkılmasıyla başlamıştır. Ama zarar gören, köprüler, binalar, kiliseler, okullar gibi sadece dış dünya değil, asıl insan olmuştur. Almanların savaşın her geçen gününde kadın erkek fark etmeden iç dünyası yıkılmış ve gitgide umutlarını, sevgilerini ve değer yargılarını kaybetmişlerdir. Her Alman bireyin iç dünyasını çökerten en kuvvetli şey ise savaş bunalımı olmuştur. Maddi ya da manevi sahip olunan her şeyin kıymeti o elden gidince anlaşılmıştır. Elinde olanların değerini bilmeyenler ise edebiyata da yansıdığı gibi genellikle erkekler olmuştur. Toplumun en önemli parçası olan kadınlar ise doğaları gereği korumacı tavırları ve düşünceleri ya da güçlü sezgileri sebebiyle ellerinde olan şeylerin kıymetini daha çok bilmişlerdir. Böylece bu sezgilerini hem içinde bulundukları topluma hem de yetiştirdikleri gelecek kuşağa aktarma hissini taşımışlardır. Alman halkının içinde bulunduğu bu dönemin şartlarında, toplum ve kültür aktarımını sağlayan önemli sosyal grup kadınlar olmuştur ve o zorlu zamanlarda bireyi ayakta tutarak bütün toplumu daha dirençli hale getirmişlerdir. Bunu yapmalarında ise yerine getirdikleri eş veya anne rolünün ve aileye bakış açılarının önemi büyüktür. Savaşa şahit olan yazarlar da eserlerinin kimisinde bir yandan kadınların bu kaygılı, zorlu ama erdemli davranışını ve sosyal rollerini kaleme aldıkları kadın karakterlerle okuyucuya yansıtırken bir yandan da erkeklerin umursamazlıklarını, erdemsiz hareketlerini, bencilliklerini ve değer bilmezliklerini ortaya koymuşlardır.

Görsel 2: Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan Çıkışı

Kaynak: <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1073666-almanyenin-2-dunya-savasindan-cikisi>.

Erişim Tarihi 09/02/2022

Hitler ve Almanya'sı saldırgan tavırlarıyla böyle büyük bir savaşa sebep olurken, bu şekilde milyonlarca insanın ölümüne yol açmıştır. Bu savaşın çıkışının temelinde yatan Hitler'in Yahudi karşıtı tutumu ve ırkçı düşünceleri etkili olmuştur. Bu şekilde savaşın çıkışında ve gelişmesinde büyük rol oynayan Almanya'da da milyonlarca insan ölmüştür. "Almanya, savaş boyunca 113.515 uçak üretmiş, bunun 71.965'ini savaşta kaybetmiş ve askeri malzeme üretim maliyeti 13,8 milyar dolar olmuştur" (Uçarol, 2010: 812). Almanya savaşın ilk yıllarında büyük başarılar kazanarak Kıta Avrupa'sı içinde büyük bir imparatorluk kurmuştur. Fransız ve İngilizlerin savaştan kaçmak ve Hitler'i engellemek istemelerinde zayıf düşmelerinin sebepleri, stratejik unsurları kavrayamamış olmalarında gizliydi. Bu yüzden kendileri için uygun olmayan bir zaman diliminde savaşa girmiş ve çok uzun vadede sonuçları olan bir felaketi başlatmışlardır. Başlarda yayılmacı politikasını rahat bir şekilde uygulayan Almanya, sonunda yenilgiye uğrayan taraf olmuştur. Savaş sonunda işgale uğrayarak parçalanmıştır. Kerim Bağrıaçık Almanya'nın çöküşünden, önemli askeri strateji uzmanı ve tarihçi olan Liddell Hart'ın "A History of the Second World War" kaynaklı çeviri kitabında şu şekilde bahsetmiştir:

"Bu kez, Ruslar köprübaşlarını genişlettiler. Ve bir hafta içerisinde, Hitler'in nihai muharebe için seçtiği Berlin'in varoşlarına kadar geldiler. 25 Nisan'da, Berlin şehri, Jukov ve Koniev' in birlikleri tarafından tamamen kuşatılmıştı ve 27 Nisan'da,

Koniev' in birlikleriyle Amerikalılar Elbe Nehri üzerinde el sıkıştılar. Fakat, Berlin kentinin içerisinde, Almanlar sokak çatışmalarına umutsuz bir şekilde devam ediyorlardı. Ve bu sokak çatışmaları, Hitler'in intiharından sonra, Almanya'nın kayıtsız koşulsuz teslim olmasına kadar sürdü" (Bağrıaçık, 2000: 718).

Avrupa'daki savaş resmî olarak 1945'te son bulmuştur. Bütün muharebeler Güney cephesinde 2 Mayıs'ta fiilen son ermiş, 4 Mayıs'ta kuzeybatı Avrupa'daki Alman birlikleri tarafından bir teslimiyet belgesi imzalanmıştır. Tüm Alman birliklerinin koşulsuz şartsız teslim olduklarını belirten anlaşma, Reims' da Fransız ve İngiliz temsilcilerin, Amerikalılar ve Rusların önünde 7 Mayıs'ta imzalanmıştır. Hitler'in ölümünden sonra bu teslimiyet işlemleri hızlanmıştır. Hitler'in acımasız kararlılığı yüzünden savaş ardı sıra gelen aylarda devam etmiştir. Batılı Müttefikler, Almanların koşulsuz şartsız teslim olmaları konusunda bu kadar ısrarcı ve acımasız olmaları ve bu durumun Alman halkı üzerindeki etkilerini düşünebilselerdi savaş daha önce de sona erebilirdi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın ikiye ayrılması sonucunda Doğu Almanya Cumhuriyeti (Demokratik Almanya Cumhuriyeti/DDR) ve Batı Almanya ortaya çıkmıştır. DDR' de Rusya idaresinde Marxist bir yönetim uygulanmıştır. Doğu Almanya, Batı Almanya ile tamamen zıt bir toplum düzenine sahip olmuş ve o tarafla bir rekabet içerisine girmiştir. Burada amaçları Marxist düzenin daha iyi olduğunu kanıtlamaktır. İsmi Demokratik Alman Cumhuriyeti de olan bu tarafta aslında demokrasi pek de söz konusu değildir. 1990 yılında ise bu iki parça birleşmiş ve günümüzde ifade edilen şekliyle Almanya Federal Cumhuriyeti'ni oluşturmuştur. Almanya belli bir süre zarfında her ne kadar ikiye bölünmüş olsa da din, dil, toprak, millet, gelenek ve kültür hep aynıdır. Bazı yazarlar da Doğu'da yaşamış olmalarına rağmen aynı geleneği sürdürmüşlerdir.

Bu zamanlarda Almanya'nın kaderi kadınların elindedir. 1970'li yıllarda ortaya çıkan kadın hareketinin temeli 1945'lerde atılmıştır. Nihayetinde 1970'lerdeki kadın yazarların doğum tarihleri de İkinci Dünya Savaşı'nın bitişine rast gelmektedir. "Frauen nach 1945" politikada ve üretimde Almanya'nın geleceğini planlayan organizasyonlar olmuşlardır. Bu organizasyonlar orta veya büyük fark etmeksizin her Alman şehrinde kurulmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya çok fazla sayıda erkek kaybına uğramıştır. Bu duruma bakıldığında sosyal yaşamda kadınların devreye girdiğini söylemek mümkündür. Kadınlar 1945 sonrasında hayatta kalma politikasına

da ağırlıklarını koymuşlar ve Faşizm karşıtı bir tavırla yola devam etmişlerdir. Çünkü İkinci Dünya Savaşı'nı ve sonuçlarını derinden hissetmişler ve yaşamışlardır. 1945 yılında ilk dernekler kurulmuştur. “İlki Bremer Frauenclub 1945 adını taşır ve aynı şehirdeki Kampfgemeinschaft gegen den Faschismus’ un bir kolu olarak kendini lanse eder” (Ünlü, 1998: 200). Savaş sonrası bu tarihteki kadınların tavrını 1970’lerdeki kadın yazarlarda da Feminizm adı altında görmek mümkündür. Savaş sonrasında önceleri erkeklerin yanında yer almayı hedefleyen kadınlar, sonraları ise önceliği elde etmişlerdir. Savaş sonunda Batı’da oluşan kadın dernekleri 1933 öncesindeki kadın faaliyetlerini devam ettirmeyi amaçlayarak burjuva ve sosyalist olarak bölünmeleri önlemeyi hedeflemişlerdir. Demokrasinin Almanya’da yeniden kuruluşu için kadın kulüpleri önemli olmuştur. “Frauen nach 1945” de, edebiyatta Trümmerfrau (Yıkıntı Kadını) olarak bilinen Alman kadınının, 1945 sonrası sosyolojik karşıtı olmuştur” (Ünlü, 1998: 201). Nazi baskısı altındaki Nasyonal Sosyalist dönemi kapsayan 1933-45 yılları sanayi ve teknik sayesinde tüm dünyada değişikliklerin yaşandığı radikal bir kesiti oluşturmaktadırlar. Kısa olmasına karşın bu dönem yüzyıla damgasını vurmuştur. Prof. Dr. Selçuk Ünlü 20. yüzyıl Alman Edebiyatını anlattığı bir kitabında bu dönemi şu şekilde ifade etmiştir:

“Bu yüzyıl ideolojik, yüksek teknik savaşlar ve kökten kopmalar yüzyılıdır. Tabii, devrin yazarları da bunlardan nasiplerini fazlasıyla alacaklardır. Böylece bu yılların edebiyatına ya anti modern ya da teknokratik ideoloji nüfuz eder. Politik unsurların yanı sıra, ki bunlar Avrupa faşist devletlerinde ortaktır, milli unsurlar göz ardı edilemez. 1933 kesintisi, edebiyat üretiminin milli Alman, Sürgün Alman ve Alman olmayan üretimi ve benimseme şartları ve o yılların dünya edebiyatı faktörlerini kalıplaştırır” (Ünlü, 1998: 64).

Hitler rejimi yazarları oldukça ürkütmüş, kısıtlamalar ve eserlerin yakılması olayları birbirini izlemiştir. Edebiyat ödülleri, kitap sergileri, yasaklamalar, reklam kampanyaları NS ideolojisine göre gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası ise Almanya birçok sosyal ve siyasi olayların merkezinde olmuştur. Bu olayları Prof. Dr. Selçuk Ünlü, “20. Yüzyıl Alman Edebiyatı Sosyal Tarihi” isimli kitabında şu şekilde ele almıştır:

“II. Dünya Harbi’nin 1945’te bitiminden sonra Almanya pek çok siyasi ve sosyal olayın merkezinde yer alır. Bunlar, ülkenin ikiye bölünmesi, Doğu-Batı arasında

sınırların kapatılması (1946), Berlin'e hava köprüsünün kurulması (1948), 1949'da her iki Alman devletinin dünyaya resmen ilan edilmesi, 1950'de II. Dünya Harbi'nin tekrarını önlemek için Kore Harbi'nin başlaması olarak sayılabilir. Bu son savaş bakışları, II. Dünya Harbi'nin ocağı olan Almanya'dan başka yöne (uzaklara) çevirir" (Ünlü, 1998: 162).

İkinci Dünya Savaşı'nın 1945'te sona ermesi ise bir kesintiye sebep olmuştur. Bu tarih sıfır noktası olarak kabul edilmiş ve Almanya'da yeni bir sayfa açılmıştır. Almanya'nın geçmişine adeta bir sünger çekilmiş ve Batı Almanya'daki bu yeni hayatta birçok yeni sosyal gelişmeler yaşanmıştır. Her şeyden önce bir insanlık trajedisi olan İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya her ne kadar Hitler yüzünden bu savaşın sebebi olarak yargılansa da Alman toplumu da bir sürü kayıp vermiş, acı çekmiş ve bir de üzerine suçlu olmanın yükümlülüğü altına girmiştir. Alman halkının fiziksel hasarının yanı sıra savaş onları psikolojik olarak da ağır tahribata uğratmıştır. Savaş Alman halkında travmalarla ve acıyla dolu bir geçmiş bırakmış, savaşın faileri olarak yenilginin sonuçlarını acı bir şekilde derinden hissederek savaş sırasında ve sonrasında da insanlık dışı muamelelerle karşılaşmışlardır. Savaş her zaman herkes için Almanya gibi faili olsalar bile acı dolu olmuştur. Yaşanılan bu insan sefaleti yani savaş faciası elbette edebiyatı da etkileyerek yazarların eserlerinin konusu olmuştur. İnsanlar bu eserleri okumalı, o anlara bu kadar zaman sonra bile şahitlik ederek bu acılara ortak olmalıdır. İnsan geçmişi, geçmişte bugünler için harcanmış hayatları ve verilmiş mücadeleyi unutmamalı ve tekrarının yaşanmaması için üzerine düşeni yapmalıdır. Savaş sonunda özellikle kısa hikayelerde ele alınan bu konu ve yaşananlar herkese ders olmalıdır.

1.4. İkinci Dünya Savaşı'nın Alman Edebiyatı Üzerindeki Etkisi

İnsanlık tarihinin en çok yıkıma sebebiyet veren İkinci Dünya Savaşı, birçok sanat eserinin konusu olmuş ve hakkında sayısız makaleler yazılmıştır. Çok uzun zaman önce yaşanmış olmasına rağmen hala araştırılan, düşünülen ve hakkında eserler yazılan bir savaştır. Cepheleriyle, kahramanlarıyla, neden ve sonuçlarıyla birçok yönden ele alınmış, yazılmış ve çizilmiştir. Savaş sonrası Alman Edebiyatının en önemli temsilcileri olarak karşımıza öncelikli olarak Peter Handke, Max Frisch, Wolfgang Borchert, Günter Grass, Siegfried Lenz, Wolfdietrich Schnurre, Alfred Andersch, Heinrich Böll ve Martin Walser çıkmaktadır.

Almanya için de yıkıcı olan İkinci Dünya Savaşı, Alman halkında çöküntülere sebebiyet vermiştir. Halk daha sonraları kölelikten kurtulmuş ve iç özgürlüğüne kavuşmuş olsa da ortaya bir eser çıkartmaları kolay olmamıştır. Kenarda bir köşede bekleyen yazıların gün yüzüne çıkıp basılması da öyle çabuk olmamıştır. Savaşın tahribatı ve yıkımı öylesine büyük olmuştur ki izleri ve gerginlikleri bugün bile hala hissetmek mümkündür. Almanya'ya ağır basan yabancı uyruklu ulusların sıkı yönetimi ve o zamanda yaşanan maddi zorluklar da rahatlıkla kitap çıkartılmasının önünde bir engel olmuştur. Savaş sonrası belgelerin incelenmesi ve anıların derlenmesi ile tarihçiler binlerce ciltli çalışmalarını yayınlamaya başlamışlar ve belgesel görüntülerle bu yapıtların desteklenmesiyle de yaşanan felaketin ne boyutta olduğu gün yüzüne çıkmıştır. Daha sonra edebiyatta da çıkarılan eserler politik ve toplumsal olayları, savaş sonrası dönemin sorunlarını, savaşın olumsuz etkilerini ve insanların yaşadıklarını yansıtmıştır. Sürgünden veya savaştan geri dönen yazarlar genelde savaşın sebep olduğu tahribatı, insanların çektikleri yoksulluk ve acıları anlatmışlardır. Savaş sonrası Alman Edebiyatı, Yıkım Edebiyatı kavramı ile ifade edilmektedir. İnsanlar savaş sonrasında çok zorlayıcı bir dönemden geçtiklerinden ve hayal kuracak ne hal ne de vakitleri olduklarından, eserlerinde gerçekçi bir dil kullanarak abartılı ve süslü ifadelerden uzak durmuşlardır. Yıkım Edebiyatı eserlerinde savaştan dönüş, esaret, savaşın dağıttığı aileler, yıkım, yoksulluk, ölüm ve yeniden inşa gibi konular işlenmiştir. Bu dönemde eser veren edebiyatçılar; Faşizm döneminde sürgünde olup ülkesine geri dönenler, bu dönemi ülkesinde bir hücrede geçirenler ve savaş sonrasında ilk eserlerini ortaya çıkaran genç yazarlar olarak gözlemlenebilmektedir. Almanya için 1950-60 arası ise adeta yeniden yapılanma dönemi olmuştur. Bu restorasyon dönemi de denilebilecek dönemde Thomas Mann, Franz Kafka ve Hermann Hesse gibi yazarlar oldukça dikkat çekmiş, Thomas Mann (1875-1955), Gottfried Benn (1886-1956) ve Bertold Brecht (1898-1956) üçlüsü ise 1960'lı yıllara kadar yapıtlarıyla Alman Edebiyatının temel taşları olmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Alman Edebiyatında yeni bir sayfa açılmış ve yeni bir edebiyatçı nesil ortaya çıkmıştır. İnisiyatif sahibi olanların başında Hans Werner Richter'in geldiği İkinci Dünya Savaşı'nı yaşayan yazarlar (Borchert, Böll vs.) 1947 yılında Gruppe 47'yi kurmuşlardır. Asıl ilkeleri dilin her ögesine hâkim olup yazmayı öne çıkarmak olan bu grubun siyasi yönü, statüsü ya da kuralları yoktur. Yeni bir genç Almanya hareketi de denilebilecek grup, genç yetenekleri bulup kazanmayı amaçlamıştır.

Savaş sonrası Alman Edebiyatının gelişiminde bu grubun katkısı oldukça büyüktür. Savaş sonrası yazarlar öncelikle kısa biçimlerle yazmaya başlamışlardır. Onlar için Amerikan Short Story' si (kısa hikâye) iyi bir örnek olmuş ve çok işlenmiştir. Yazarların birçoğu roman yazmaya başlamadan önce ilk olarak bu kısa hikâye türüyle yazmaya başlamıştır. Nazi duygularından uzak, siyasi ve edebi yönden iyi olanların dahil olduğu bu gruba Friedrich Dürrenmatt, Arno Schmidt ve Max Frisch gibi savaş sonrasında önemli yazarları da yakın durmuşlardır. "Hans Mayer, II. Dünya Harbi'nden sonra Alman yazarların, Alman Edebiyatını dış ülkelerin (Dünya) edebiyatıyla birleştirme gereğini duyduklarını söyler" (Mayer, 1949: 53). Bu edebiyat, 12 senelik bir Nazi terörü dönemi olan Nasyonal Sosyalist dönemde bozulan Alman Edebiyatının kurtarılması ve iyileştirilmesidir. O dönemde savaş sonrası Alman Edebiyatında köklü bir yeni başlangıca inanılmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Alman edebiyatında yazdıkları eserlerinde psikolojik motifler de çok kullanan yazarlar "ütopya" ya da yer vermişlerdir. Böll, Schmidt, Nossack ve Cramer gibi yazarlar eserlerinde sıklıkla gerçek dünyadan alınan ya da türetilen ütöpik dünyalar tasarlamışlardır. Yazarların yapıtlarında çağın eleştirisi ve bir kabul etmeyişlik söz konusudur ve bu durumda da ütöpik bir dünyaya ya da bir psikiyatri kliniğine başvurmuşlardır. Savaş sonrası yazarları İşçi Edebiyatı'nı dışlamışlar ve edebiyatta işçiler göz ardı edilmiş, NS düşünce tarzını çağrıştırmamasından korkmuşlar ve bu durum 1960'lı yıllara kadar devam etmiştir. "II. Dünya Harbi'nden sonra Almanya'nın bölünmesi sonucu, siyasi sahneyle birlikte edebi sahne de giderek değişir" (Ünlü, 1998: 187). Genç nesil yazarlar yazın alanında konu olarak çok da bir şey devam ettirememişlerdir, çünkü Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde tamamıyla farklı toplumsal koşulların gerçekleştirilmesi ve buna tabi olarak da kültürün bu toplumsal ve sosyal yapı değişikliğinin içine çekilmesi gerekliliği söz konusu olmuştur. 1945 sonrası bilhassa 1960'lardan sonra Alman Edebiyatında dünya olaylarına çokça yer verilirken, mekân dar ve motif azdır. Romanlar kısa, nesir minyatürdür. Yazarların eserlerinde toplum çevrelerine ve gerçek olaylara ağırlık verilmiş, bazen de iş dünyası konu edilmiş ve daima içinde bulundukları zaman dilimi için çaba göstermişlerdir. İllüzyon yoktur ve sıradan insanların günlük hayatları gibi yakınlarında bulunanları betimlemişlerdir.

Yazarlarda Hitler rejiminden sonra bu ölçüde içe dönüş ve özelleşme yaşanmıştır. Bu durum da iç göçü ortaya çıkarmış ve böylece o yıllardaki edebiyatı içeride kalan ve

dışarı göçen olarak ayırmak mümkün olmuştur. Çünkü problemleri çok farklı olmuştur. Hitler'in 1933'te iktidara gelmesiyle Almanya'yı terk edenler pek çok sıkıntıya uğramıştır. Alışık oldukları düzenden hazırlıksız bir şekilde farklı ve yabancı yaşam düzenine geçmek durumunda kalmışlardır. Bazı yazarlar ise geleceği görmüşçesine daha da önce ülkeden ayrılmışlardır. Göçmen ya da rejim tarafından sürülenlerin gizlenme durumları da olmuş, nitekim çoğu da Hitler'in ajanları tarafından kaçırılmış ya da öldürülmüşlerdir. Daha sonraları Nasyonal Sosyalist rejimin uzun sürmeyeceğine inanan yazarların umutları zamanla kaybolmaya başlamıştır. Bu zor durum onların kökünden koparılmış olduklarını göstermektedir. Bu duruma en büyük örnek olarak da Stefan Zweig gösterilebilir. Yazarların yaşadığı ümitsizlik ve İkinci Dünya Savaşı'nın da başlamasıyla yurtlarına geri dönüş umutlarının yıkılmasıyla birlikte birçoğu intihara sürüklenmiştir. Bir kısmı ise sürgün ve savaş döneminde yaşadıklarını yazıya dökerek rahatlamışlardır. Bu yaşananlar NS iktidarı sırasındadır. "II. Dünya Harbi sonrası sürgün yılları edebiyatını bütün olarak toplama fikri Hans Wilhelm Eppelsheimer' e aittir. Çünkü sürgünler dünyanın her tarafına dağılmıştır" (Köster, 1965: 29). Bu dönemin Almanya'sında bu fikri gerçekleştirmek ise neredeyse imkansızdır. İşlerin zamanla düzene girmesiyle, yapılan yayınlar zamanla artarak günümüzde on binleri aşmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında eski nesil yazarlar yazmaya devam etmiş, sürgünde olanların birçoğu hayatta kalabilmiş ve NS döneminde susturulanlar yeniden ortaya çıkmıştır. Ancak Hitler dönemi Alman Edebiyatında büyük bir kopukluğa sebep olmuştur. Almanya'yı özleyen Alman savaş esiri edebiyatçılar ve Gruppe 47'nin de verileriyle savaş sonrasında Alman Edebiyatının yeniden başlamasını sağlamışlardır. Henüz tarihi yazılmamış 1945-49 arası dönemin politik ve fikri işlenişine bir bakış açısı kazandıran bir savaş sonu dergisi olan ve Alfred Andersch ve H.W. Richter'in 1946'da kurduğu "Der Ruf" da ise sadece savaşı, açlığı ve esareti yaşayan genç insanların yazdıkları yayınlanmıştır. Tecrübesi olmayan bu insanların kullandıkları dil sade ve berraktır. Yazdıkları bu dergide yayınlanan insanlar hümanitenin yönettiği bir devlet hayal etmişler ancak sesleri duyulmayınca vazgeçmişler ve "Der Ruf " da ABD tarafından yasaklanmıştır.

Görsel 3: Der Ruf Dergisi, 1947

Kaynak: <https://www.buchfreund.de/de/d/p/93170421/der-ruf-unabhaengige-blaetter-jungen-generation>, Erişim Tarihi 15/04/2023

Edebiyatta savaş temasının işlenmesi;

Edebiyatta savaş konusunun geçmişi Antik döneme kadar uzanmaktadır ve hatta insanlık tarihinin ilk edebi eserleri olan Homeros’a ait İlyada ve Odesa destanlarında da savaş konusu işlenmiştir. Alman Edebiyatında ise savaş olgusu ilk kez Nibelungen destanında görülmüş ve bu eserde insanların kahramanlıklarından ve çarpışmalarından övgü ile bahsedilmiştir. Barok Dönemi’nde Hans Jakob Christoffel von Grimmelshausen “Simplicius Simplicissimus” isimli eserinde Otuz Yıl Savaşları’nı askerlerin günlük yaşamını ortaya koyarak anlatmıştır. Bu dönemde savaş temasını ele alan başka bir eser de Andreas Gryphius’un “Tränen des Vaterlands” isimli sonetidir. İnsanlık tarihinin tanıklık ettiği en büyük din savaşlarından biri olarak sayılan Otuz Yıl Savaşlarını işleyen bir diğer eser de Bertol Brecht’in 1941 senesinde yayımlanan “Mutter Courage und ihre Kinder” isimli eseridir. Eser savaş ortamının durumundan yararlanarak ticaret yapan ve bu durumdan da çok hoşnut olan Anna Fierling’ in hikayesini ele alır. Katoliklerle Protestanların çarpışmalarına sahne olan ve adından da belli olacağı gibi oyuz yıl süren bu savaş, Alman tarihinde bir kırılma noktası olmuştur çünkü Almanya’yı mezhep tartışmaları yüzünden diğer Avrupa ülkeleri karşısında zayıf düşürmüştür. Konu olarak savaş ele alan eserler çoğunlukla insanlara mesaj verme özelliği taşımışlardır. Savaş insan hayatını değiştirmekle beraber insanın kişiliğini de dönüşüme uğratmıştır. İnsanlar; geride kalan dul kadınlar ve çocuklar, her seferinde ardında milyonlarca ölü bırakması ve savaşın yıkıcı gücüne rağmen, düşünsel ve ideolojik açıdan haklı olduklarını düşünmelerinden dolayı savaşımaya devam etmekte ancak savaşı destekleyenler kendi

inançlarını paylaşanların mutluluğu adına karşı tarafta olan bir sürü masum insanı haksız yere yok etmektedirler.

Savaş konusu edebiyatın tüm türlerinde işlenerek tüm ulusların edebiyatlarında yer edinmektedir. Friedrich Schiller'in "Wallenstein" isimli 1798'de yayımladığı eseri yine savaşı anlatmaktadır. Eserdeki asker figürleri savaş halinden memnundurlar. Siviller ezilirken askerler iyi şartlarda bir yaşam sürmektedirler. Wallenstein' da bir yandan da savaş döneminde yaşanan ilişkileri de ele almıştır. Fakat savaş teması Alman Edebiyatında söz konusu olduğunda I. ve II. Dünya Savaşı anlaşılmaktadır. 1914'ten 1918'e kadar süren I. Dünya Savaşı o zamanlarda yaşanan en büyük yıkım olarak görülürken, 21 yıl sonra yaşanan II. Dünya Savaşı insanlık tarihinin tanık olduğu en büyük felaket olmuştur. Dönemin Alman hükümetinin başlattığı ve 1939'da başlayarak 1945'te biten bu savaş yaklaşık 60 milyon kişinin ölümüne yol açmıştır. Bu şekilde tam anlamıyla dünyayı etkileyen savaşlar Alman Edebiyatını da oldukça etkilemiş ve birçok esere özellikle de savaş sonrası döneme konu olmuştur. Alman Edebiyatında savaş konusu ile öne çıkan ve dünyanın en iyi savaş romanı olarak görülen eser Fransız asıllı Erich Maria Remarque'ın "Im Westen nichts Neues" isimli romanı olmuştur. Eser edebiyat eleştirmenleri tarafından savaşa cephede tanıklık etmemiş bir yazarın bu üne layık olmadığı düşünülerek çok eleştirilmiştir. Savaşta ruh halleri bozulan ve savaşta yorgun düşen yazarlar cephe dönüşü yeni hayatlarına uyum sağlamak için belli bir zaman ihtiyaç duymuşlardır. Savaş sonrasında eser veren yazarların çoğunluğu da genç yaşlarında cepheye gitmek durumunda kalmış ve hayat tecrübeleri savaş hatıralarından oluşmuştur, bu nedenle de yazarlık kariyerlerine savaş tecrübelerini, anılarını, Faşizm' i ve korkularını anlatarak başlamışlardır. "Yazarların 'Yıkıntı Edebiyatı' diye adlandırdıkları bu dönemi bizzat yaşamaları, bu acı ve ıstırapları dile getirerek Hitler dönemini ve onu temsil eden Vatan ve Kan Edebiyatı'nı eleştiriyorlardı" (Koç 1997: 25). Savaş sonrası Alman yazarları savaş gerçeğini gözler önüne sermeyi amaçlayarak savaşın bu soğuk yüzünü ve yıkımını kendilerinden sonraki nesillere aktarmak için eserlerinde tüm bunlara yer vermişlerdir.

BÖLÜM 2: ALMAN EDEBİYATINDA YIKIM EDEBİYATI DÖNEMİ

Alman Edebiyatında İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönem Almancası “Trümmerliteratur” olarak ifade edilen edebiyat türü Yıkım/Yıkıntı Edebiyatı olarak adlandırılmaktadır. Bu bölümde bu dönem ve dönemin bir getirisi olarak kısa hikayeler konusu ele alınmaktadır.

2.1. Alman Edebiyatında Yıkım Edebiyatı Dönemi Özellikleri

Alman Edebiyatında savaş sonrasında Yıkım Edebiyatı ya da Yıkıntı Edebiyatı olarak bilinen bu dönem; “ ‘Savaş Edebiyatı’ ve Alman askerlerinin esarette yazdıkları ‘Yurda Dönüş Edebiyatı’ içine alan ‘Enkaz Edebiyatı’ndan (Trümmerliteratur) oluşmaktadır” (Aytaç, 2012; 360). Çağa damga vurmuş bu dönemin siyasal, toplumsal ve tarihsel yapısı edebiyat aracılığıyla topluluklara iletilmektedir. Savaş dünya tarihinin en önemli sosyal olaylarından biridir. İkinci Dünya Savaşı da hem gerçekleştiği 20. yüzyılın ilk yarısını siyasi ve askerî açıdan değişime uğratmış hem de 1940’lardan itibaren öncelikle Avrupa kıtası olmakla beraber tüm dünyada yeni bir toplumsal düzenin oluşmasına sebep olmuştur. Adolf Hitler liderliğindeki Nazi Almanyası’nın başoyuncu olduğu bu savaş, toplumsal ve siyasi etkilerinin yanı sıra sanata da yön vermiştir. Savaşla acı bir şekilde yüzleşmiş insanları derinden etkilemesi sanata tesir etmiştir. Zarar gören insanların iyileşmesi, kesintiye uğrayan devlet işleri ya da savaş esnasında harap olan binalar gibi kolay olmamıştır. Maddi boyutuyla topluma oldukça büyük hasar veren savaş, ruhsal olarak da insanları yıkıma uğratmıştır. İçsel olarak çöküntüye uğrayan insan, bunu sanatın her dalına yansıttığı gibi en önemlilerinden biri olan edebiyata da yansıtarak savaşın zalim yönünü dile getirmiştir. Savaşın zulmüne asker ya da sivil olarak tanıklık eden yazarlar, savaşın yıkıcılığını savaş sonrası bu dönemde en etkili biçimde kaleme almışlar ve kendileriyle beraber savaşı yaşayanların sesi olmuşlardır. Savaşın yaşattıklarını böylece Yıkım Edebiyatı ile ortaya koymuşlardır. Bu şekilde de bu dönemde bu edebiyat türü ile harap olan şehirler ve yapılar, yokluk ve savaş travmaları, dağılan aileler ve savaş sonrası yaşanan her türlü olay işlenmiştir. Savaş sonrası Alman Edebiyatının en önemli türlerinden olan kısa hikâye de zaman yetersizliği, verilen hayat mücadelesi ve yaşanan ruhsal bunalımlar sebebiyle ortaya çıkmış ve Wolfgang Borchert de buna öncülük

etmiştir. Bu durum Jan Berg ve Böhme Hartmut tarafından yazılan kitapta şöyle bahsedilmiştir:

“Savaş zamanı toplumunda yitirdikleri maddi ve manevi değerlerle ortaya çıkmış olan kayıp kuşak, Borchert’ in sesi aracılığıyla kendilerinden geriye kalanları sonraki kuşaklara aktarabilmişlerdir. Bu acının mirasını gelecek nesillere uyarı niteliğinde bırakma imkânı, savaşta çokça acılar çekmiş, savaş karşıtı olan ve savaştan sonra sadece iki sene yaşayabilmiş Wolfgang Borchert sayesinde olur” (Berg; Böhme, 1981: 598).

Almanya’da ortaya çıkan ve yaşanan yıkımı geniş kitlelere ulaştıran anti militarist ve antifaşist sanatçılardan oluşan bir edebiyat hareketi olan Yıkım Edebiyatı, savaş sonrası durumu, savaştan dönen ya da savaşta hayatta kalan insanların yaşadıkları, savaşın toplum üzerindeki yıkımı, savaş sonrasında yaşanan olayları kendisine konu edinmiştir. Yıkım Edebiyatı ya da Savaş Sonrası Yazın olarak bilinen bu edebiyat türü “Kriegsliteratur, Heimkehrliteratur, Stunde Null, Nullpunkt” gibi isimlerle de anılmaktadır. Bu şekilde farklı isimlerle tanınmalar da her birinin ortak noktası ana temalarının savaş olmasıdır. Bu edebiyat İkinci Dünya Savaşı’ndan hemen sonra oluşmuş ve toplumsal dönüşüm ve değişimi ele almıştır. Toplumsal bellekte derin izler bırakan bu savaşta yaşananların insanlarda bıraktığı psikolojik etkiler de uzun seneler devam etmiştir. Savaş öncesinde yaşananlar ve baskılar, savaş esnasında çekilen zulümler, açlık ve yokluk insan bilincinde travmalara yol açmıştır. Bu yıkımların edebiyatta ifade edilmesi, yazarların kaleminden gelecek nesillere iletilerek adeta bir yüzleşmeye dönüşmüştür. Sanatçı yaşadığı toplumun bir parçası olarak kişinin hayatına yansıyan ve onun gündelik hayattaki hareketlerine yön veren psikolojisini gözlemleyerek bunu sanat hamuruyla yoğurur ve metne dönüştürür. Naziler edebiyata, sanata ve kendisine itaat etmeyen sanatçılara karşı düşman olmuş, Almanya’da birçok sanatçı faşist politikalarından payını alarak gaz odalarında hayatını kaybetmiş ya da vatanından uzakta sürgün hayatında ömrünü geçirmiştir. Tüm bu zor şartlarda toplama kamplarında, bombaların altında ve sürgünde edebiyatı sürdürmeye devam etmişlerdir. Bu sürgündeki Alman edebiyatçıları da “Emigrantenliteratur” ya da “Exilliteratur” adını verdikleri Sürgün Edebiyatı akımını oluşturmuşlardır. Sürgündeki bu sanatçılar ve önemli eserleri ise şöyledir:

Klaus Mann: “Mephisto, Bir Kariyer Romanı ”,

Joseph Roth: “Hotel Savoy, Bir Katilin İtirafı”,

Thomas Mann: “Doktor Faustus”,

Alfred Döblin: “Berlin Aleksander Meydanı”,

Elias Canetti: “Körleşme”,

Hermann Broch: “Vergilius’un Ölümü”- “Büyülenme”,

Robert Musil: “Niteliksiz Adam”.

Savaş yıkıntıları arasında bir yazarın görevi ise dünyanın sadece neşeli yanını göstermek değil, yaşanan gerçeklerin yıkıcı etkisini insanlığa sunmaktır. Dönemin en iyi anlatıcılarından biri olan Heinrich Böll’ ün bu dönemle ilgili tanımına Yeni Hayat Gazetesi (Neues Leben- Deutsch-Türkische Zeitung)’nde şu şekilde yer verilmiştir:

“Bizim nesil yazarlarının 1945’ten sonraki çalışmaları ‘Trümmerliteratur’ olarak tanımlandı. Buna bir itirazımız olamazdı, çünkü bu haklı bir tanımlamaydı. Bizim yazdığımız insanlar yıkıntıların içinde yaşıyorlardı. Bunlar savaştan çıkmış kadınların ve erkeklerin ve de çocukların aynı ölçüde zarar gördükleri insanlardı. Bu insanlar keskin gözlüydüler. Görüyorlardı. Hiçbir zaman tam bir barış içinde değillerdi. Çevrelerinde bulundukları yerlerde ve yanlarındaki hiçbir şey iç açıcı değildi. Ve yazar olarak bizler kendimizi onlara yakın hissediyorduk” (Çelik, 2010).

Yıkım Edebiyatı yazarları vatana dönüşü ve döndüklerinde karşılaştıklarını, savaşta gördüklerini ve savaşın sebep olduğu yıkıntıları yazmışlardır. Dolayısıyla sanatçılar eserlerinin konularını savaşın toplum üzerindeki sarsıcı etkilerinden almıştır. Yeni Hayat Gazetesi’nde Semra Çelik bu konuya şu şekilde değinmiştir:

“Savaş sonrası Almanca yazan yazarların en önemlileri Almanlar değil, İsviçreli Friedrich Durrenmatt ve Max Frisch ile Avusturyalı Thomas Bernhard ve Peter Handke’dir. İsviçreli yazarlar, Brecht tarzındaki sosyal eleştiriyi devam ettirdiler. Avusturyalılar ise daha çok psikolojik dramlar yazdılar. Doğu Almanya Cumhuriyeti yazarları genelde sosyalist bakış açısına sahiptiler ve Batı’nın değerlerini eleştiriyorlardı”(Çelik, 2010).

İkinci Dünya Savaşı’ndan yenilgiye uğrayarak ayrılan Almanya, Doğu ve Batı Almanya şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bu bölünmüşlük Alman yazınının da iki farklı düzlemde oluşmasına ortam hazırlamıştır. Berlin bölünürken Avusturya bağımsız hale

gelmiştir. “1949’dan sonra Demokratik Alman Cumhuriyeti’nde göçmen yazarlar yazın dünyasını oluşturdular. Federal Almanya’da ise Vatan ve Kan Edebiyatı Nazilerin yenilmesiyle son bulmuştur” (Aytaç, 1994: 370). Savaşa tanıklık eden yazarların eserlerinin konuları tamamen savaştan oluştuğu için, bu yapıtlar gerçekçilik ve kuşkuculuk kavramlarını ön plana çıkartmıştır. Bu sayede ise yeni realist yazının başlamasına yol açmışlardır.

Görsel 4: Yıkım Edebiyatını Anlatan Bir Resim

Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=8bZbz3t-NGM>, Erişim Tarihi 14/04/2022

Savaş sonrası dönemde ortaya çıkmış olan bu Yıkım Edebiyatı türünden bahsederken elbette öncelikle kısa hikâye türünden söz edilmelidir. Çünkü yazarlar öncelikli olarak kısa hikâye türünde eserler vermişler, metinlerin biçimleriyle çok fazla uğraşmamışlardır. Çünkü savaştan çıkmış ve birçok dertle uğraşan bir toplumda ne yazarların uzun uzun bir şeyler yazıp biçimleriyle ilgilenmeye ne de okurların saatlerce bir şeyi okumaya vakitleri olmuştur. İnsanlar savaş sonrasında yoksulluk içinde yaralarını sarma peşinde oldukları için, ancak kısa hikâyeler okumaya ve anlamaya vakitleri ve de sağlıkları vardı. Aynı şekilde yazarlar da benzer durumdaydı. Bu edebiyat türünün başlangıç ve bitiş tarihiyle alakalı birçok kaynakta farklı tarihler belirtilse de genel olarak 1945-67 yılları gösterilmektedir. “Bu yazınsal türün bitiş tarihi olarak Gruppe 47’ nin 1967 yılında dağılmasına kadar olan zaman aralığı da gösterilmiştir” (Schlinsog, 2005: 69). Almanya’da bit tür olarak ilk ortaya çıkışı 1945’te olduğu kabul edilen bu türün oluşumunda Alman yazarların 20. yüzyılın başlarında İngiliz edebiyatçılarından etkilenmeleri söz konusu olmuştur. İngiliz kökenli

edebiyatçıların kabul gördüğü ve İngilizce kavram olarak “Short story” olarak adlandırdıkları bu kısa hikâye bir metin çeşididir ve bu tür bilinen modern düzyazının kısa biçimidir. Kısa hikâye yazarı olan Ernest Hemingway, Amerikan Edebiyatında kısa hikâye alanında öncü olarak görülmektedir. Onun yazıları kısa ve gösterişsizdir. Kısa hikâyenin Almanya’da yoğun olarak ilgi görmesi ve Alman Edebiyatında bağımsız olarak bulunması ise ilk kez İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde olmuştur. Alman Edebiyatında ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında bir edebi tür olarak yer alan ve epik türe ait olan Alman Kısa Hikayesi’nin temelini Wolfgang Borchert’in attığı kabul edilir. Borchert, hikayelerinde savaştan ve savaşın getirdiklerinden tüm açıklığıyla söz etmiştir.

Savaştan zarar görmüş insanların yaşamından kesitler sunan ve okurların savaş ve sonrasındaki dönemi daha iyi anlamasını sağlayan Yıkım Edebiyatı, insan ruhunda açılan tahribatı tüm gerçekliğiyle gözler önüne sermektedir. Bu edebiyat türüne ait olan kısa hikayeler savaş sonrası dönemde oldukça önemli bir yer edinmiştir. Savaştan çıkmış bir toplum psikolojisini düzeltmek, bir şeylerle ilgilenmek ya da aynı şeyleri yaşayan insanları görmek için hem kendi etrafındaki insanlarla hem de toplum ile iletişim halinde olmuştur. Bunu yapabilmesi için de bir şeyler izlemeye ya da okumaya ihtiyaç duymuş, gazete, kitap, hikâye okumuştur. Özellikle kısa hikayelerin neredeyse tamamı içinden çıkılan bu büyük savaşı ve nefes alan almayan her şey üzerindeki etkisini konu almış ve bu yıkımı tüm gerçekliğiyle gözler önüne sermiştir. Yazarlar duydukları, gördükleri ya da bizzat yaşadıkları şeyler karşısında dehşete düşmüş ve bunları da aynı hislerle kaleme dökmüşlerdir. Hem o dönemdeki okur okuduklarıyla yalnız olmadığını ya da tüm insanların neler yaşadığını derinden hissetmiş hem de günümüzdeki okurlar bu hikayeleri okuduklarında o dönemdeki insanlarla empati yapabilmiş ve acılarını bugün bile hissedebilmişlerdir. Okurlar bir yandan savaşın acı gerçekleriyle boğuşurken bir yandan da insani duyguları yakalayan bu hikayeleri okurken, hikayedeki olaylara ve kahramanlara odaklanmakta, yazılanlardan anlam aramakta ve onlarla bağ kurmaktadır. Kısa hikayelerde anlatılanları okuyan kişiler, hikayedeki karakterlerle kendilerini ilişkilendirmekte ve okuduklarından kendilerine pay çıkarmaktadırlar. O dönemde bunları okuyan kişiler de bu hikayelerde adeta kendilerini görmüşlerdir. Yaşadıklarını dışardan görme fırsatı yakalayan okur da bir

yandan gözlem yapmaktadır. Etkilendikleri hikayeleri birbirine anlatan insanların arasında da bu sayede bir iletişim kurulmaktadır.

Bu süre zarfında anlatılmaya çalışılan her alanda yıkıntılarla dolu bir yaşantının zorluğu, elbette ki edebiyatçıların yazın dillerini de etkilemiştir. Yazarlar yaşama dair bu gerçekliği abartısız ve süslü ifadelerden kaçınarak yazmışlardır. En önemlisi savaş sonrasında ortaya koyulan bu edebiyat türü parçalanmış bir Almanya gerçeği içermektedir. Bu durum yapılan gözlemler ışığında aktarılırken de yazarlar gereksiz süslü bir üsluptan uzak durmuşlardır. İnsanların savaş sonrasında kaldıkları yıkımın içinde yaşamaya çalıştıklarını ve sosyal olayları anlatan bu edebiyat türünün Yıkım Edebiyatı olarak adlandırılması da çok olağandır. İkinci Dünya Savaşı gibi böylesine büyük bir savaş sonrasında yaşanan psikolojik travmalar ve savaş sonrası durumun bireye yansması, savaşın olumsuz etkileri gibi konuları yansıtan bu tür, adeta bir enkazın ortasında kalakalan insanların yaşadığı ekonomik buhranlar, toplumsal kaoslar ve devletin durumu da konu olarak işlenmiştir. Vatanından sürgün edilen, sevdiklerini kaybeden, istemediği bir hayatı yaşamaya mecbur kalan yazarlar için böyle bir durumu kaleme alarak bir eser ortaya koymak da hiç kolay olmamış, savaş bitse de etkileri geride kalan herkes için devam etmiştir.

Yıkım Edebiyatı dönemi, insanları maddi ve manevi yönden, politik ve psikolojik açıdan oldukça etkilemiştir. Bu dönemde kayıplar, eksiklikler, yıkım, özlem duygusu, politik görüş farklılıkları ve bu durumun doğurduğu sonuçları konu edinen yazarlar, kişilerin yaşadıkları travmaları etkileyici bir şekilde işlemişlerdir. Onlar, okura yaşananları bir film sahnesi gibi gözünün önünde canlandırma fırsatı vermişlerdir. Kısa hikayelerde yer alan kahramanların yaşadıkları olaylar, mekân ve zaman olarak çoğunlukla uzun bir süreyi kapsamasa da yazarlar, etkilerini bilhassa manevi yönden uzunca bir süre hissettirmişlerdir.

2.2. Alman Edebiyatında Novel Yazarlarına ve Eserlerine Genel Bakış

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir edebiyat türü olarak yer edinen yazınsal kısa hikâyenin gelişimine birçok tür etkili olmuştur. Bu türlerden biri de romandan daha kısa, öyküden ise daha uzun olan ve uzun öykü ya da Novel (Alm. Novelle) olarak ifade edilebilen bu tür olmuştur. Dünya edebiyatına bakıldığında hikâyeye günümüzdeki anlamda bir edebi kimlik kazandıran ve Novel türünün başlatıcısı olarak karşımıza İtalyan yazar ve şair Giovanni Boccaccio çıkmaktadır. Boccaccio' nun 10 gün boyunca anlatılan ve 100 hikâyeden oluşan “Decameron/10 günlük bir olay” adlı eseri bu serüveni başlatmış ve bu sayede ilk öykü örneğini vermiştir. Rönesans'ın etkisiyle ise de 19. yüzyıl edebiyatının en yaygınlaşmış türü haline gelmiştir.

Görsel 5: Decameron, 1492

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Decameron>, Erişim Tarihi: 15/06/2022

Novelin Alman Edebiyatındaki uzantısı ise Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) ile olmuştur. Goethe bulaşıcı veba salgınından kaçıp taşrada bir çiftlikte karantinanın geçmesini bekleyen gençlerin birbirlerine anlattıkları hikayelerden oluşan Decameron' u Alman Edebiyatına Fransız İhtilali'nden kaçan Alman gençlerinin birbirlerine anlattıkları hikayelerden oluşan “Alman Göçmenlerin Sohbetleri” isimli Novelile uyarlamıştır.

Johann Wolfgang von Goethe

Goethe Alman Edebiyatının dünya edebiyatına kazandırdığı iki büyük isimden biridir. Goethe 28 Ağustos 1749 yılında Frankfurt am Main' de doğmuştur. Zengin ve aydın bir aileye sahip olan Goethe'nin babası ise imparatorun hukuk danışmanlığını yaptığından

vaktinin çoğunluğunu dışarıda geçirmiştir. Fransız olan annesi Katherina Elisabeth ise merhametli, neşeli ve ince düşünceli birisi olmuştur. Değerli bir resim koleksiyonu ve büyük bir kütüphanenin bulunduğu bir evde kız kardeşi ile büyüyen Goethe, Aydınlanma Çağı'nın fikirleri çerçevesinde yetişmiştir. Goethe küçük yaşta Eski Yunanca, Fransızca ve Latince öğrenmiş ve 18 yaşına geldiğinde ise babasının isteği üzerine Leipzig'e hukuk eğitimi için gitmiştir. Orada dönemin arkeologları, sanatçıları ve edebiyatçılarıyla tanışan Goethe, burada 3 yıl kaldıktan sonra ağır bir hastalık sebebiyle 1768'de evine dönerek iki yıl boyunca evde astroloji ve simya ile ilgilenmiştir.

“Goethe'nin 1774'te yazmış olduğu ‘Genç Werther’ in Acıları’ isimli roman, okurlarda uyandırdığı etkiyle birlikte döneminin sanat, kültür ve düşünce anlayışında değişimlere sebep olmuştur. Bu eser ile Alman Edebiyatında “Sturm und Drang/Fırtına ve Coşku” adı verilen yeni bir edebi akım oluşmaya başlamıştır” (Gökhan, Hakan: 2022: 1444-1482). Goethe 1775'te Weimar dükü Kral August' un çağırması üzerine Weimar' a giderek orada birçok işle ilgilenmiş ve şiirler ve baladlar kaleme almıştır. 1785 yılında ise aniden buradan ayrılarak İtalya' ya gitmiş, sanatsal ve duygusal geçmişini geride bırakarak yenilenmeye karar vermiştir. 1794'te ise dostlukları hayat boyu sürecek olan Friedrich von Schiller ile arkadaş olmuştur. İkilinin dört cilt tutan mektupları Alman Edebiyatının bu en verimli dönemini aydınlatmaktadır. Goethe verdiği eserlerle Alman Edebiyatında Klasik Dönem' in öncüsü olmuştur. “Kafka, Goethe'yi ‘hayat üzerine söylenebilecek olan her şeyi söyleyen biri’ olarak tanımlamaktadır. Bununla, onun yapıtlarındaki ayrıntı fazlalığına ve felsefi derinliğe dikkat çekmektedir” (<https://www.turkedebiyati.org/goethe/>, Erişim Tarihi 07/09/2022).

Eserleri “1771: Heidenröslein- şiir, 1773: Prometheus- şiir, 1773: Götz von Berlichingen- drama, 1774: Die Leiden des jungen Werthers- roman, 1774: Der König in Thule- şiir, 1782: Der Erlkönig- şiir, 1787: Iphigenie auf Tauris- drama, 1786: Novella- öykü, 1788: Egmont-drama, 1794: Reineke Fuchs- fabl, 1794-95: Unterhaltungen deutscher Ausgewanderten- peri masalları içeren öykü, 1796: Wilhelm Meisters Lehrjahre- roman, 1797: Der Zauberlehrling- şiir, 1798: Hermann ve Dorothea- destansı şiir, 1803: Die Natürliche Tochter- Fransız devrimi üzerine bölümler içeren oyun, 1808: Faust- Dramanın ilk parçası, 1809: Die Wahlverwandtschaften- roman, 1811-1830: Aus Meinem Leben: Dichtung und Wahrheit- 4 parçalık otobiyografik çalışma, 1819: Divan- şiir koleksiyonu, 1832: Faust- drama şeklindedir.

Goethe küçük yaşlarda Alman yazarları okumaya başlayınca içindeki şiir tutkusu ortaya çıkmış, edebiyat ödevlerini severek yapmış ve doğaçlama şiir yazmada yeteneğini göstermiştir. Bu durum onun edebiyata olan yatkınlık ve yakınlığının bir göstergesi olmuştur. Goethe, çağının birçok önemli kişiliği tarafından bir deha olarak adlandırılmıştır. Yazım konusundaki gücü düşünüldüğünde ise edebiyat dehası olduğu çok açıktır. Toplumsal başkalaşma edebiyat aracılığıyla olabileceği göz önüne alındığında Goethe'nin Alman Edebiyatı üzerine yaptığı sorgulamalar ise bu alanda değişimler yapmak istediğini göstermektedir. Ona göre Alman Edebiyatının temel sorunu başarılı olan bir türün sürekli kendini tekrar etmesinin beklentisidir. Bu durumda ona göre edebiyatla çağdaş dünyanın bağdaştırılması konusunda aksaklıklar mevcuttur. Goethe'ye göre edebiyat sadece biçimle ilgili değil, aynı anda insanlığın içyüzü, ahlakı ve insanlığın her yönüyle bir bütündür. O, Alman Edebiyatının yerel özellikler içermesi gerektiğini düşünmüştür. Çünkü edebiyat öncelikle içinden çıktığı toplumun izlerini taşımalı, çağıyla paralel olmalı ve o halk da kendi kültüründen kendiyle alakalı yaşantılar bulabilmelidir. Goethe'nin yaşadıklarına ve bir eser ortaya koyma konusundaki görüşlerine bakıldığında kendisinin şahit olduğu ve toplumun yaşadığı önemli olayları, insanların yaşadıklarını, çağın sorunlarını ve değiştirmeye çalıştığı şeyleri eserlerine yansıttığını söylemek mümkündür.

Johann Christoph Friedrich von Schiller

Alman Edebiyatının diğer önemli ismi ise birçok eseri hala Almanya'da okullarda işlenen Johann Christoph Friedrich von Schiller'dir. Schiller'in ortaya çıkarttığı "Die Horen" isimli felsefi ve edebi dergi, Goethe'nin katkılarıyla neredeyse Alman Klasisizmi'nin program dergisi haline gelmiştir. Goethe, Decameron'dan uyarlayarak kaleme aldığı bu eser için söylediklerini Gürsel Aytaç, "Goethe, hayatının son yıllarında bu derginin kendi yaratıcılığındaki yeri konusunda C.L.F. Schultz'a der ki, "Schiller'in, bu dergi için yazı ihtiyacı olmasaydı ben "Die Unterhaltungen der Ausgewanderten" i yazmaz, Cellini'yi çevirmezdim, elejilerim en azından o zaman basılmazdı"(Aytaç, 2014: 30 - 44) şeklinde ifade etmiştir.

Görsel 6: Goethe: Unterhaltungen Deutscher Ausgewanderten Eseri

Kaynak: <https://www.amazon.com.tr/Unterhaltungen-deutscher-Ausgewanderten-Klassiker-Weltliteratur/dp/1719247331>, Erişim Tarihi 16/06/2022

İkisinin arkadaşlığı, birbirlerini fikir ve sanat açısından besleyip desteklediği için çok önemlidir. Schiller'in edebiyat üzerine düşüncelerini yazması Goethe ile dost olduğu yıllarda olmuştur. Askeri bir cerrahın oğlu olan Schiller 1749'da Württemberg/ Marbach'ta doğmuştur. Württemberg dükünün ısrarıyla dükün kurduğu askeri akademiye girmiştir. Okul taşınınca ise tıp öğrenimine geçen Schiller, şiir yazmaya başlamış daha sonra 1780'de ise eğitimini tamamlayarak orduda yardımcı hekim olarak görev yapmıştır. Bir yıl sonra büyük başarı elde ettiği ilk oyunu "Haydutlar" eserini yayımlamış ancak eserin toplumsal eleştirel yapısı sebebiyle dük tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu baskıdan dolayı da Stuttgart'tan kaçan Schiller'in, Dresden'de 1785 yılında "Neşeye Övgü" yazdığı şiirini, sonralarda büyük Alman besteci olan Ludwig van Beethoven, Dokuzuncu Senfonisinin sonunda yer alan koro kısmında kullanmıştır. Schiller 1787'de yazdığı oyunu "Don Karlos", Aydınlanma çağının özgürlükçü düşüncesini İspanya'daki mutlak krallığa karşı savunduğu tarihsel bir dramdır. 1787-89 arası Weimar'da yaşadığı dönemde Goethe ile tanışan Schiller, 1793 yılına kadar da tarih profesörü olarak çalışmıştır. Bu sırada da "Otuz Yıl Savaşı Tarihi" isimli yapıtını yayımlamıştır. Schiller 1798-99 arasında Otuz Yıl Savaşları dönemi olaylarının çerçevesinde yazmış olduğu tarihsel bir trajedi olan "Wallenstein" oyunuyla Almanya'nın en büyük oyun yazarlarından biri olduğunu göstermiştir.

Eserleri; Haydutlar (1781), Hile ve Aşk (1783), Don Karlos (1787/1788), Wallenstein Üçlemesi (1799), Maria Stuart (1800), Orleans Bakiresi (1801), Wilhelm Tell

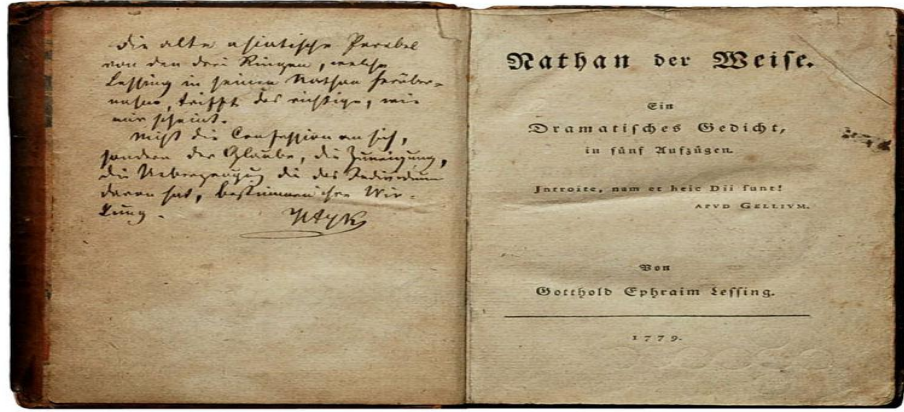
(1803/1804), Sevince Kasideler (1786), Boyun Eğme (1786), Hektor'un Vedası (1790), Sais'e Sisli Resim (1795), Dünyanın İkiye Bölünmesi (1795), Polykrates'in Yüzüğü (1798), Uçurtma Savaşı (1798), Kefalet (1798), Fizyolojinin Felsefesi (1779), Augustenburg Mektupları (1793), İncelik ve Onur Üzerine (1793), Dilettantizm Üzerine /Amatörlük Üzerine (1799, Johann Wolfgang Goethe ile Birlikte) Yücelik Üzerine (1801), Birleşik Hollanda'nın, İspanya Hükümeti'nden Ayrılışının Tarihi (1788), Dünya tarihi nedir ve ne amaçla okutulur? (26 Mayıs 1789-1790), Otuz Yıl Savaşının Tarihi (1790).

Avrupa ve Almanya için dinamik bir kültürel ve siyasi dönemde doğup gelişen Schiller, dünya kültüründe de önemli bir yere sahip olmuştur. Filozof, tarihçi ve şair olarak tanınmasına karşın öncelikli kimliği oyun yazarlığı olmuştur. Eserlerinde ana tema çoğunlukla özgürlük olmuş, zaman zaman tarihçi kimliği çerçevesinde de karakterlerini tarihten seçmiştir ve eserlerinde insan ile kaderin karşı karşıya gelişini göstermiştir.

Gotthold Ephraim Lessing

Decameron' dan esinlenen bir diğer yazar Gotthold Ephraim Lessing ise, Alman Edebiyatının gelişimini hızlandıracak zemini hazırladığı “Bilge Nathan” isimli beş perdelik dramını yazmıştır. Eserde Yahudi bir tüccar olan Nathan' ın sahip olduğu bilgelik ve sağduyu ile dinler arası hoşgörü konusu ele alınmıştır. Olayların geçtiği Kudüs, tarihsel gerçekliğe de uygun olarak Hristiyan, Yahudi ve Müslümanların kutsal saydığı önemli bir yerdir. Nathan sorulan bir soruya “Üç Yüzük Parabolü” ile cevap verir. Lessing'in eserinde bahsettiği bu parabol Decameron' a dayanmaktadır. Yani “bir aydınlanma çağı yazarı ve eleştirmeni olarak Lessing, din konusundaki toleransa dayalı ideallerini, 14. yüzyıl İtalyan yazarı Boccaccio'nun ‘Decameron’ hikâyelerindeki ‘Üç Yüzük Parabolü’ ile açıklamaktadır” (Sevindi, 2010). Boccaccio'nun “Decameron” Noveline dayanan bu parabol, çok eski zamanda yaşayan bir aileye ait olan yüzüğün öyküsüdür. Her nesilde babadan oğula geçen yüzük çok kıymetlidir, çünkü yüzüğü takan kişiyi Tanrı ve insanların gözünde değerli kılar. Ancak üç oğula sahip olunca diğer iki oğluna da aynı yüzüğü yaptıran babanın ölümünden sonra taht kavgası başlar. Hangi yüzüğün değerli olduğuna karar vermesi için yargıç önüne çıkan çocuklar, yüzüğün değerinin ancak onların insanlara ve Tanrıya karşı sevgi ve ahlaklı yaklaşımlarında olduğu cevabını alırlar. Lessing burada yüzükler gibi dinler arasında da ayırım

yapılamayacağını ve bir dinin ancak sevgi, ahlak ve merhametle yükseltilebileceğini vurgulamaktadır. Boccaccio ve Lessing'in Batı edebiyatlarında bahsettikleri bu yüzük anlatısı sık sık Rönesans ve Aydınlanma hareketiyle bağdaştırılmıştır.

Görsel 7: Nathan Der Weise/Bilge Nathan İlk Baskı

Kaynak: https://de.wikipedia.org/wiki/Nathan_der_Weise, Erişim Tarihi 22/02/2023

Aydınlanma Çağı'nın önemli temsilcilerinden ve Alman Edebiyatının ilk önemli eleştirmeni olan Gotthold Ephraim Lessing 22 Ocak 1729'da Almanya'nın küçük bir kasabası olan Kamenz' de doğmuştur. Babası papaz olan ve dini yazılar yazmakla ilgilenen Lessing, Kamenz' deki Latin okulu ve Meissen' deki Fürstenschule St. Afra okulunu bitirdikten sonra Leipzig'de tıp ve teoloji öğrenimi görmüştür. Lessing 1760 yılına kadar Leipzig ve Berlin'de yaşamış ve 1752'de Wittenberg' de yüksek lisans yaptıktan sonra ise 1760-65 yılları arasında General Tauentzien' in sekreterliğini yapmıştır. 1765 yılında Berlin'e dönüp, 1767 yılında da Hamburg'da drama yazarlığı ve Milli Alman tiyatrosunun danışmanlığını yapmıştır. Lessing, William Shakespeare' in eserlerinin temelinde dramaya yoğunlaşmış ve son büyük dramı olan Bilge Nathan' ı yazmıştır. Lessing'in 18. yüzyılda kiliseye karşı kendi düşüncelerini savunması ve dinler arası tolerans kavramını işlemesi adeta bir devrimdir ve bu sebeple bu eseri çok önemlidir.

Stefan Zweig

Edebiyatın birçok türünde eser yazan Stefan Zweig da birçok Novel kaleme almıştır. Stefan Zweig 1881 yılında Viyana’da Yahudi bir burjuva ailesinde dünyaya gelmiş ve küçüklüğünden beri kültür ve edebiyat alanında eğitim almıştır. İtalyanca, İngilizce, Fransızca, Yunanca ve Latince dillerini öğrenen Zweig, üniversitede felsefe eğitimi de almıştır. İlk şiir ve öykülerini daha lisedeyken yazan Zweig, Almancaya şiir çevirileri ve gazetede muhabirlik yapmıştır. Zweig gönüllü olarak Viyana’da I. Dünya Savaşı’nda memur olarak Savaş Arşivi’nde çalışmıştır. Savaş sonrası Avusturya’ya dönerek Salzburg’a yerleşen Zweig, 1920’de Frederike von Winternit ile evlenmiştir. Stefan Zweig’in burada yaşadığı 20 yıl onun en verimli dönemi olmuştur. En güzel eserlerini burada villasında yazan Zweig ünlü insanlarla da dostluk kurmuş ve onları sık sık konuk etmiştir. Bu isimlerden bazıları Thomas Mann, Arthur Schnitzler, Hugo von Hoffmannstahl, Romain Rolland, James Joyce ve Franz Werfel’ dir. Nazilerin 1933’te yakmaya başladıkları kitapların içinde Yahudi kökenli olan Stefan Zweig’ in eserleri de olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında ise Arjantin, Paraguay, New York ve Brezilya’ya giden Zweig, Avrupa’nın yaşadığı duruma üzülmeye ve hayatındaki hayal kırıklıkları sebebiyle Rio de Janeiro’da 1942 yılında eşi Lotte ile intihar etmiştir. “Buna Hitler’in dünya düzenini kalıcı sanmasının verdiği karamsarlığın yanı sıra, kendi dünyasının asla bir daha varolmayacağı düşüncesi neden olmuştur” (www.turkedebiyati.org/yazarlar/stefan-zweig.html, Erişim tarihi 24/03/2022).

Çok kültürlü ve çok uluslu Viyana’ da dünyaya gelen Stefan Zweig, bu sayede sanata daha yakın bir hayat yaşamıştır. Zweig iki dünya savaşına da tanıklık etmiş, özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra çok sarsılmıştır. Çünkü her zaman dünya vatandaşlığı hayali bulunan Zweig’in bu hayali Hitler’in iktidar oluşuyla yok olmuştur. Yahudi bir yazar olmanın trajedisini yaşayan Zweig, dilinden ve vatanından uzaklaştırılarak ızdırap dolu bir ruha dönüşmüştür. Zweig eserlerinde her zaman kendi toplumsal ve kültürel değerlerini ele almış ve karakterlerin de iç dünyalarına inmiştir. İki dünya savaşını da yaşayan, savaşın her yönünü gören Stefan Zweig, Nasyonal Sosyalizm’ in de etkisiyle vatansız, kültürsüz, dilsiz kalmış ve vatani olarak gördüğü sanat ve kültür merkezi Viyana’nın Hitler’in egemenliğine girmesiyle yok oluşunu da görmüştür.

“Stefan Zweig’in, şiirler, sanat ve kültür yazıları, meslektaşlarının yazdığı yapıtlara önsözler, çeviriler, öyküler, biri bitmiş, ikisi tamamlanmamış üç roman, novellalar, biyografiler, monografiler, denemeler, tiyatro oyunları, söylenceler ve bir de libretto ile sayısı 20.000 ile 30.000’i bulan mektubu olduğu belirtilmiştir” (Öz, 2021: 1-36). Özellikle Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra eserleri çok fazla dile çevrilen Zweig’in novellerinde genelde psikolojik öyküler hayat bulmuştur. Okur, onun uzun öykülerinde korku, ihanet, aşk, insanların yaşadığı ikilemler ve çelişkiler ile yani kişinin karanlık tarafında kalan duygularıyla karşı karşıya gelmektedir. Olası bir savaşı ve aşırı milliyetçilik tehlikesini önlemenin yolu herkesin Avrupalılık idealinde buluşmasında gören Zweig’in monarşiye yakın bir düzeni savunması, özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra eleştirilmiştir. En bilinen Novelleri; “Schachnovelle”, “Brief Einer Unbekannten”, “ 24 Stunden aus dem Leben Einer Frau”, “Der Amokläufer”, “Phantastische Nacht” şeklindedir.

Bernd Wilhelm Heinrich von Kleist

Bir diğer önemli Novel yazarı ise Alman Edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olan ve yaşadığı coğrafyadaki edebi anlayışa zıt bir tutum sergileyen Bernd Wilhelm Heinrich von Kleist’ tır. Kleist 18 Ekim 1777’de Frankfurt Almanya’da doğmuştur. Kleist’in ailesi ise Pomeranyalıdır. Onun ailesi, Prusya’nın en büyük asker ailesi olarak kabul edilmektedir. Baba Joachim Friedrich von Kleist da askerdi ve Frankfurt’ta bölük komutanlığı yapıyordu. Daha on bir yaşındayken de annesini kaybetmesi Kleist’ in ruhsal gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Bir insanın hayatının biçimlenmesinde çok önemli olan gelişme çağını ailesinin yanında değil de diğer insanların himayesinde geçirmiştir. Babası iki kez evlenen Kleist’ in toplamda yedi kardeşi olmuştur. 1799 yılına kadar üzerinde aile baskısı olduğu için de ailesinin istediği şekilde bir askeri eğitim görmüştür. Ancak hiçbir zaman asker olmak istememiştir. Bu konuda ailesi ve çevresiyle kendi istekleri doğrultusunda çatışmıştır. Daha sonra askerlik mesleğini bırakarak matematik ve felsefe eğitimi almıştır. Kleist’ in, ailesiyle arasındaki anlaşmazlığın sebebi, onun sadece eğitim ve meslek seçimiyle sınırlı değildir. Kız kardeşi Ulrike ve kuzeni Marie von Kleist dışında ailesindeki herkes onu işe yaramaz bir deli olarak görmüşler ve aşağılamışlardır. Annesinin erken ölümü ve babasının da yeniden evlenmesi Kleist ile ailesi arasında problemlerin oluşmasına neden olmuştur. Yaşadığı bu sorunlardan dolayı Kleist aile ve çevre bağlarından kurtulmak istemiş ve bu isteği de onu marjinal görünen

bazı arayışlara itmiştir. Bunlar, yabancı hissettiği dünyada benliğini arama, kendini uzaklaştırma, insanlarla doğrudan iletişim kurmaya özlem duyma ve topluma güvenmeyi özleme gibi arayışlar olmuştur.

Kleist, içine düştüğü bunalımlardan kurtulmak ve yaşadığı huzursuzluğu durdurmak amacıyla sıklıkla seyahat etmiştir. Yazarın sık sık bunalıma girmesine sebep olan ve onun genç yaşta intihar etmesine yol açan etkenlerden biri de sürekli olarak hasta olmasıdır. Yaşadığı kısacık ömrü boyunca çok sık hastalığa yakalanmıştır. Bir insanın yaşadığı her problem birbiriyle ilgilidir. Kleist’ in sık sık karşılaştığı problemler de onun direncini kaybetmesine sebep olmuş ve bünyesini zayıflatarak bu şekilde hastalıklar yaşamasına yol açmıştır. Kleist’ in yaşadığı problem ve krizler, onun intihar etme düşüncesinde etkili olmuştur, ancak onun bu intihar düşüncesi o daha çocukken ortaya çıkmıştır. Fakat hayatının son on yılında intihar düşüncesi daha ciddi bir hal almıştır. Manevi yalnızlığının yanı sıra Kleist, ömrünün son zamanlarında gerçekten tümüyle yalnız kalmıştır. Berlin çevresindeki arkadaşları dağılmıştır. O yıllarda Almanya’nın Fransızların işgali altında olması da Kleist’ in ümitsizliğinin en büyük sebebidir. Kleist, kanser hastası olan Henriette Vogel ile A. Müller sayesinde tanışarak ona şaka yapar bir biçimde birlikte intihar teklifi sunmuş ve bu teklifi kabul edilmiştir. Kleist, önce Henriette Vogel’ i, ardından da kendini vurarak hayatına son vermiştir.

Kleist, çağdaşlarından kopuk bir insan olsa da yaşadığı dönemden tam anlamıyla kopuk değildir. Özellikle yaşamının son iki yılında Berlin’ de birçok yazarla tanışarak onlarla ilişkiler kurmuştur. Bunların çoğunluğunu da romantik yazarlar ve şairler oluşturmuştur. Kleist, kişilik ve çevre açısından romantik yazarlara daha yakındır. Çünkü romantik yazarlar da Kleist gibi hastalıklı ve problemlı kişiliğe sahiptirler. Fakat eserlerinde işlediği konulara bakılırsa, Kleist romantizmden çok uzaktır. Onun yakın olduğu kesim çağdaş yazarlardır. Kleist, Romantizm ve Klasizm’in etkili olduğu bir dönemde yaşamış olmasına rağmen bu akımlarla ilişkisi yoktur. Klasizm’in en büyük temsilcisi olan Goethe’nin yanı sıra Romantizm’ in temsilcisi olan birçok şair ve yazarla ilişki kurmuş, ancak bu akımların içinde olmamıştır. “Hermann Reske’ ye göre de Kleist, Klasizm ve Romantizm ile bağlantıları olmasına rağmen bu iki akımın kavram ve sisteminden uzak durmuş, bu iki akımı da aşarak daha o dönemde modernlere işaret etmiştir” (Reske, 1969: 146).

Eserlerinde trajedi ve dramla birlikte çağın izlerini de gördüğümüz Kleist suç, adalet, hak, aile kavramlarına da eserlerinde sık sık yer vermiştir. Novellerine örnekler; “Michael Kohlhaas”, “Der Findling”, “Die heilige Cäcilie oder die Gewalt der Musik”, “Das Erdbeben in Chili”, “die Marquise von O”, “Der Zweikampf”, “Die Verlobung in St. Domingo”, “Das Bettelweib von Locarno”.

Franz Kafka

Alman Edebiyatının önemli figürlerinden olan Franz Kafka da Noveller yazmış, hatta kısa hikayelerini de Novel tarzında yazmıştır. Çek asıllı yazar 3 Temmuz 1883'te Almanca konuşulan Yahudi ve orta sınıf bir ailede Prag'da dünyaya gelmiştir. 13 yaşına kadar Yahudi eğitimi alan Kafka, 1893'te ilkokulu bitirince Almanca eğitim veren bir devlet lisesi olan Altstädter Deutsches Gymnasium' a gitmiş, 1901 yılında ise Prag'daki Deutsche Karl-Ferdinands Üniversitesi'nde kimya eğitimine başlamış, ancak daha sonra hukuk bölümüne geçmiştir. Çek Edebiyatına da ilgi duymuş ve Goethe'nin çalışmalarını beğenmiştir. Mutsuz ve kötü bir çocukluk yaşayan Kafka, özellikle babasıyla sürekli problemler yaşamış ve ona karşı nefret duymuştur. Eserlerine yaşadığı bu problemleri ve içsel yalnızlığını yansıtan Kafka, kendini ötekileştirme, sürekli bir suçluluk hissi, yabancılaşma, varoluşsal kaygı gibi konuları da işlemiştir. Kafka'nın hayali ve gerçekçilik unsurlarını birleştirdiği eserlerinde tipik olarak tuhaf ve gerçeküstü önyargılara maruz kalan izole edilmiş kahramanlar vardır. Bu karakterler genelde kafası karışmış, hayal kırıklığına uğramış ve tuzağa düşmüştür. Hatta Kafka'nın çağdaş yazarlardan farklı ve zıt olan bu gerçeklikten kopma ve uzaklaşma tarzındaki durumları tanımlamak için “Kafkaesk” terimi türetilmiştir. Kafka'nın babasının otoriter ve baskıcı tavrının onun eserleri üzerinde çok etkisi olmuştur.

“Kafka'nın metinleri kendi yazınsal parıltıları içinde kalmaktadır. Bilinen yazın eğilimlerinin hiçbirine (gerçeküstücülüğe, varoluşçuluğa, o günlere kadar örnekleri görülmüş fantastik yazılara, sembolizme, alegorilere dayanan yazına, metaforik metinlere) doğrudan doğruya bağlanamaz” (Koncavar, 2010: 47). Franz Kafka'ya göre sanat, karanlıkta beliren bir ışığı yakalayıp onu vurgulama yeteneğidir. Bu bağlamda Ayşe Koncavar Kafka'nın eserlerinin değerlendirmesini bir makalesinde şu şekilde yapmıştır:

“Kafka Dava’ yı geleceğin insanları, bilinmeyen yargıçların önünde sırf insan oldukları için yargılanmasınlar diye, Değişim’ i bir insanın bir böceğin ezilmişliğine kesinlikle ve asla yakışmadığını kanıtlamak ve insan öteki insanlarla ilişkilerinde ufalması böcekleşmesin diye, Şato’yu gelecekteki hemcinsleri sadece kendi kendilerinin efendisi olabilsinler diye, insanı böyle kılabilecek şatolardan kurtarabilecek düzenler kurulabilsin diye kaleme almıştır. Kafka’nın gösterdiği yol budur” (Koncavar, 2010: 58).

Franz Kafka’nın günümüzde hala önemli bir yerde tutulmasının sebeplerinden biri de yazdığı eserlerde gerçekliği doğrudan değil de gerçek dünyada yaşananları soyut ve metaforik bir şekilde aktarmasıdır. Novellerine örnekler; “Der Prozess”, “Das Schloss”, “Die Verwandlung”. Novel türünün bu önemli temsilcilerinin yanı sıra Thomas Mann, Theodor Storm, Gerhart Hauptmann gibi yazarlar da her biri kendi edebi görüşü çerçevesinde önemli eserler kaleme almışlar ve yazın dünyasına önemli yapıtlar kazandırmışlardır.

2.3. Alman Edebiyatında İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Kısa Hikâye Yazarlarına ve Eserlerine Genel Bakış

Alman Kısa Hikayeciliği savaştan sonraki dönemde daha belirgin bir hale gelmeye başlamış, edebiyat içerisinde daha önemli olmuş ve artık bir tür olarak kabul edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası-1945 dönemin yazarları tarafından ortaya çıkarılan Alman Kısa Hikayesi’nin temeli, Hint bilge Beydeba tarafından yazılan ve fabl tarzı kısa hikâyeler barındıran Kelile ve Dimne ve Sanskritçe orijinal adı Karataka ve Damanaka olan hikâye kitabına dayanmaktadır. Bu eser dünya edebiyatında ilk fabl örneği olduğundan oldukça önemlidir. Siyaset, erdem, ahlak gibi birçok konuyu ele alan ve öğüt niteliği taşıyan eser ismini, ilk bölümdeki bir hikâyenin baş kahramanları iki çakal olan “dürüstlüğün ve doğrunun” sembolü “Kelile” ile “yalanın ve yanlışın” sembolü “Dimne” den almaktadır. Doğu’nun anlatı çerçevesinde hayvan simgesi yoğun bir dille anlatılmıştır. Bu eksende yazılan Kelile ve Dimne ise, kısa hikâyenin atmosferini oluşturan yoğunlaştırma, muğlak metin yaratma ve simgesellik geleneğinin başlangıcı olmuştur. Anlatımın derin yapısını simgeler çerçevesinde oluşturma anlayışı da buradan gelmektedir. Aynı dil daha sonraları önce Yunan masalcı Ezop’un yazdığı ve Batı’da çok değer gören “Ezop Masalları/Fabllarında, daha sonra da Fransız yazar Jean de La Fontaine’ nin Beydeba ve Ezop’tan etkilenecek yazdığı “La Fontaine Masalları” nda

ortaya çıkmıştır. Bu şekilde bu eserler de Kelile ve Dimne hikayelerinin Batı'ya aktarılmasına örnek oluşturmıştır. Kısa hikâye bu kısa formunu Kelile ve Dimne' den beri şekillenen fabl, masal, fıkra gibi edebi türlerden alınarak elde etmiştir. Anlatma geleneğinin oluşumunda çok önemli olan Kelile ve Dimne' den sonra her anlatı kendi merkezini oluşturmıştır.

Görsel 8: Kelile ve Dimne'den 15. yüzyıl Pers El Yazması

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kelile_ve_Dimne, Erişim Tarihi 25/05/2022

Wolfgang Borchert

İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar pek yaygın olmayan ancak savaş sonrası Yıkım Edebiyatında artık bir tür olarak karşımıza çıkan Alman Kısa Hikayesi'nin temelini atan kişi Wolfgang Borchert' tir. Wolfgang Borchert, yazar bir anne ve öğretmen bir babanın oğlu olarak Hamburg'da 20 Mayıs 1921'de doğmuştur. Lise eğitimini yarıda bırakarak kitapçı çıraklığı yaptıktan sonra tiyatroculuğa başlamış ancak savaş çıkınca askere gitmiştir. 1941'de Doğu cephesinde yaralanan Borchert, kendisini yaralama suçuyla üç ay hapis yatmış, daha sonra aklanmış ancak bu sefer de konuşma ve mektuplarında Nasyonal Sosyalist Parti'nin aleyhine konuşmak gerekçesiyle dört ay hapis yatmıştır. 1941'de gittiği cephede dondurucu soğuklarda Ruslara karşı genel genel savunmaya katılmış ve bu sebeple de öykülerinde kar motifini kullanması, fırtınalı karlı Rusya günlerine dayandırılmıştır. Yattığı son hapsin ardından 1942-43'te tekrar Doğu cephesine sürgün edilen Borchert, sarılık olduğu için terhis edileceği sırada anlattığı politik fıkralardan dolayı dokuz ay aynı şekilde hapse mahkûm edilmiştir. Savaştan sonra Hamburg'a dönerek tiyatroya devam etmiştir. Hastalığı ilerleyen Borchert İsviçre'de 20 Kasım 1947'de ölmüştür. Arkadaş edinmeyi becerebilen fakat yalnız adam olarak bilinen

Borchert, 1933'te Hitler'in gençlik teşkilatına katılır ama bunun nedeni ilk zamanlarda bir izci idealizmidir. Sonraları ise toplantılara girmemiş ve daha sonra da tamamen teşkilattan kopmuştur. Tiyatro oyuncusu olmak istemesi nedeniyle aktörlük dersleri alan Borchert bir yandan da şiir yazmaya başlamıştır. Wolfgang Borchert bu şekilde yazın hayatına 17 yaşında yazmaya başladığı şiirlerle girmiş ancak Alman Edebiyatının klasikleri arasına girmesini sağlayan eserlerini savaş sonrası sık sık hasta olduğu iki yıla sığdırmıştır. Borchert kısa hikayelerinde, İkinci Dünya Savaşı'nın insanlarda meydana getirdiği öfkeyi, çaresizliği, umutsuzluğu ve acıyı başarılı bir şekilde ele almıştır. Savaş ve sonrasındaki dönemin korkunçluğunu objektif bir şekilde tüm gerçekliğiyle kısa ama etkili bir biçimde gün yüzüne çıkaran Borchert, savaş sonrası yazdığı tüm kısa hikayelerinde gençliğini yaşayamamış, yersiz yurtsuz kalmış, mutsuz ve kimsesiz olan kuşağın korkusunu dile getirmiştir. Savaşın acısını yaşayan ve gördüklerini yapıtlarına da ustaca aktaran Borchert, savaşın etkileri, açlık, üşümek ve yoksulluk gibi konuları kısa ve çarpıcı biçimde işlemiştir. Eserlerinde bu şekilde genelde savaşın sebep olduğu yıkımı yansıtarak birçok başarılı kısa hikâye yazmıştır.

Savaşla ilgili kısa hikayelerine örnekler (konu - özet - savaş ile bağlantıları);

Ekmek

Savaşın yol açtığı yokluk ve kıtlık üzerine yaşlı bir çiftin bir dilim ekmek üzerinden birbirine yalan söylemelerinin hikayesini anlatarak dönemin getirdiği şartları konu edinir.

Kadın gece saat 02.30'da aniden uyanır. Mutfakta biri bir sandalyeye çarpmıştır, etrafı dinler ama her yer sessizdir. Fazlasıyla sessiz. Elini yatakta gezdirince yatakta kimsenin olmadığını anlar. Sessizliği bu denli büyüten buydu demek! Eşinin nefes alıp verişini işitilmez. Ayağa kalkarak ellerini kullanarak karanlıkta mutfak yönünde yürür. Orada karşılaşır. Saat iki buçuktur. Kadının gözüne dolabın yanında duran beyaz bir nesne ilişir. Işığı yakınca kocasıyla yüz yüze gelirler. Gece, 02.30'da ve mutfakta. Masanın üstünde ekmek tabağı vardı ve kadın, kocasının ekmekten bir dilim kestiğini fark eder. Bıçak da hala tabağın yanındadır ve örtünün üzerinde ekmek kırıntıları durmaktadır. Oysa kadın, her akşam yatmadan önce masa örtüsünü temizlerdi. Ancak şu anda ise örtü üzerinde kırıntılar fark ediliyordu ve bıçak da oradaydı. Kadın, yerden kalkan soğuğun ayaklarından nasıl yavaş yavaş yukarılara çıktığını hisseder ve başını tabaktan başka yöne döndürür.

Adam, “Sandım ki bir şey oldu mutfakta,” der ve etrafına bakınır.

Kadın da “Benim de kulağıma bir ses geldi,” diye yanıtlar kocasını ve onun geceleyin pijamasıyla pek ihtiyarlamış göründüğünü fark eder. Yaşı kadar ihtiyarlamış, altmış üç yaşında. Adam da kadın için, artık ihtiyarlamış, diye düşünür.

“Terliklerini giyseydin keşke. Öyle yalınayak, üşüteceksin”.

Kadın, bu sözleri söylerken gözlerini başka tarafa çevirir, çünkü kocasının otuz dokuz yıllık evlilik hayatından sonra yalan söylemesine katlanamaz.

Adam, “Bir şey olduğunu sandım” diyerek tekrar mutfığa anlamsızca bakar. “Bir ses işittim ve sandım ki bir şey oldu mutfakta.”

“Ben de duydum, demek ki bir şey değilmiş.” Sonra kadın tabağı masadan kaldırır ve ekmek kırıntılarını temizler.

Adam sesinde bir güvensizlikle “Evet, demek bir şey değilmiş” der.

Kadın, adamın yardımına koşar: “Gel, sen, yat yatağına. Soğuk döşemeler üzerinde üşüteceksin.” Kadın, düğmeye uzanarak, “Işığı kapatmalıyım, yoksa tabağa bakmadan edemeyeceğim, diye düşünür. Işığı söndürerek, “Muhtemelen dışarıdan geldi ses. Çatıdaki yağmur oluşudur kesin. Rüzgârda ses çıkarır her zaman.”

El yardımıyla karanlık koridordan yürüyerek yatak odasına dönerler.

Adam havanın rüzgârlı olduğunu söyler. Kadın da kocasını onaylayarak işittikleri sesin yağmur oluşundan gelmiş olabileceğini söyler.

Adam yarı uykuda bir vaziyette mutfakta bir şey olduğunu sandığını ama sesin oluktan geldiğini yineler.

Fakat kadın, kocası yalan söylerken sesinin ne kadar yapmacık olduğunu fark eder.

Kadın “Hava soğuk” der ve usulca esner. “Ben yorganın altına giriyorum. İyi geceler”.

Adam da aynı şekilde karşılık verir.

Sonra ortam sessizleşir. Bir süre sonra kadın, kocasının usulca ve dikkatlice bir şey çiğnediğini anlar. Kocasını bilerek derinden ve düzenli bir şekilde nefes alıp verir ve karısının bunu anlamamasını ister.

Bir sonraki akşam eve geldiğinde, kadın kocası için dört dilim ekmek keser. Adamın o zamana kadar yalnızca üç dilim hakkı vardı. Kadın, “Dört dilim yiyebilirsin” der ve lambanın önünden çekilir. “Benim midem pek kaldırmıyor bu ekmeği. Bir dilim fazla ye sen.

Kadın, kocasının başını tabaktan kaldırmadığını görür. O anda adama acır.

“Ama sana iki dilim yetmez” der adam, tabağına doğru bakarak.

“Akşamleyin bu ekmeği midem kaldırmıyor. Ye sen! Ye!” der kadın.

Ve anca bir zaman sonra gelip masaya lambanın altına oturur.

Temel bir besin maddesi olarak ekmek, döneme ait en önemli motiflerden biri olarak kısa hikâyenin merkezindedir. O dönemde açlık en üst seviyededir ve ekmek de sınırlı olduğundan oldukça önemlidir. Ekmek kıtlığı yaşandığı bu savaş zamanında insanların gerçek kişiliklerinden uzaklaşarak çeşitli davranışlarda bulunmaları gözlemlenmektedir. Karakterlerin isimlerinin olmaması ve dış görünüşlerinin betimlenmesiyle o dönemin yıkıcı etkisine, boşluğuna ve yokluğuna vurgu yaparak Alman toplumuna ve savaşın etkilerine gönderme yapmaktadır. Karakterlerin sade ve basit günlük bir dille konuşmaları, o dönemin edebiyatına ait olan bu dilin yalnızca gerçekleri dile getirmek için olduğunu gösterir. Gerçeklerin katı ve acımasız olması da dili adeta soğuk hale getirir. Borchert hikâyede savaşın etkilerini yansıtarak sıradan bir günü anlatır. Yazar eserinde savaşın dehşet verici sahnelerini değil de cephenin dışında kalan insanların yaşadıklarını gösterir. Yaşlı adamın sadece bir dilim ekmek için eşine yalan söylemesi o dönemdeki durumun ne kadar vahim olduğunu gözler önüne sermektedir. Kadının bu konuyla ilgili polemiğe girmemesinin sebeplerinden biri de içinde bulunduğu şartlardan dolayı duygularına ket vurmasıdır. İnsanların benlik değerlerinden uzaklaşarak farklı kimliklere dönüşmeleri de toplumun yavaş yavaş kötüye gittiğine işarettir. Savaş sonrası Almanya’daki toplumda insani değerlerin ne kadar çöküntüye uğradığı erkek figürü üzerinden gün yüzüne çıkarılmıştır. Ekmek temasının merkezde olduğu bu hikâyede felsefi değerler bakımından sadakat ve fedakârlık ile aldatma ve menfaat gibi değerlerin çatışmasına tanıklık edilir. Adamın eşine bir dilim ekmekle adeta bir yabancıya dönüşmesi buna örnektir. Adamı bu yalanı söylemeye iten ise elbette yokluktur. İnsanların yokluk yüzünden ve Nazi korkusundan duygularını bastırmaları dönemin en belirgin özellikleri arasında yer almaktadır. Kadın eşinin kendisine yalan söylemesi konusunda tartışma çıkarmamış olsa da ertesi akşam onun ekmek sayısını artırarak eşini vicdanıyla yalnız bırakarak aslında onu sessizce cezalandırmıştır. Bu sessiz direniş de Nasyonal Sosyalistlerin hâkim olduğu dönemin tipik insanını ifade eder. Eserin zaman, mekân ve olay kapsamında üç birlik kuralına uyması, sade ve basit dil kullanılması ve formu kısa hikâyeye türüne uygun olduğunu göstermektedir.

Mutfak Saati

Alman bir gencin savaştan dolayı bir gece vakti evinin bombalanması, bundan sonra evini ve ailesini kaybedişiyle yıkım yaşamasını konu edinir.

Genç yaşlarda bir çocuğun onlara doğru geldiğini uzaktan görürler, çünkü o dikkat çeker. Onun fazlasıyla yaşlı bir yüzü vardır ama yürüyüşünden ancak yirmi yaşında olduğu anlaşılır. Çocuk yaşlı yüzüyle onların yanına, banka oturur, sonra onlara elindeki gösterir. “Bu bizim mutfak saatimizdi” der ve güneşin altında bankta oturan herkesi sırasıyla inceler. “Evet, ancak bunu buldum. Geriye kalan tek şey bu!”. Elinde beyaz bir mutfak saatini tutar ve parmaklarını, maviye boyanmış rakamların üzerinde gezdirir. “Başka bir değeri yok” der çocuk özür diler gibi, “bunu ben de biliyorum ve öyle güzel bir şey de değil. “Fakat tabii ki ibresi tenekeden ve artık ilerlemiyor, aslında bu bozuk ama yine de artık ilerlemiyor olsa da her zamanki gibi görünüyor”. Genç, “Geriye sadece bu kaldı” der ama güneşin altında bankta oturanlar ona bakmaz. Biri ayakkabısına, bir kadınsa çocuğunun arabasına bakmaktadır. Sonra başka biri gence her şeyini mi kaybettiğini sorması üzerine, “Evet, evet” der sevinçle. “Düşünün ki her şeyi, sadece bu saat kaldı”. Sonra saati yeniden yukarıya kaldırır, sanki diğerleri daha önce onu görmemiş gibi. Bir kadın da saatin artık çalışmadığını söyler.

“Hayır, çalışmıyor, bu bozuk. Fakat yine de her zamanki gibi görünüyor: mavi ve beyaz”. Tekrar onlara saatini gösterir ve en güzeli, diye heyecanla devam eder. “Size henüz bundan hiç bahsetmedim. En güzeli de şu ki, saat tam iki buçukta takılıp kaldı, aksi gibi tam da iki buçukta, düşünün bir!”.

Bir adam “O zaman eviniz tam iki buçukta vuruldu” diyerek alt dudağını bükür. “Bunu daha önce de duydum. Bomba patlayınca basınç yüzünden saatler duruyor”. Genç, saatine bakar ve kafasını sallar.

“Hayır, yanılıyorsunuz. Bunun bombalarla bir alakası yok. Devamlı bombalar hakkında konuşmanıza lüzum yok. Hayır, iki buçuk sizin bilmediğiniz başka bir şeyle ilgili. Esprisi tam saat iki buçukta durmuş olmasında. Saat iki buçukta ben eve gelirdim. Neredeyse her zaman tam saat iki buçukta! Esprisi de burada”.

Diğerlerini inceler ama hiç kimsenin ona baktığı yoktur. Saatine dönerek onunla konuşmuşcasına, “Döndüğümde elbette çok aç olurdum, değil mi? der. “Hemen

mutfağa giderdim. Neredeyse daima saat tam iki buçukta ve sonra da annem gelirdi. Kapıyı ne kadar sessiz bir şekilde açsam da annem hep beni duyardı zaten. Ben karanlık mutfakta yiyecek bir şeyler ararken birdenbire ışık açılırdı. Işık mutfağı çok fazla aydınlattığı için gözlerini kısırdı. Annem ben gelmeden çok daha önce uyumuş olurdu. “Yine çok geç” derdi ve sonra da başka hiçbir şey demezdi. Yalnızca bu kadar, yine çok geç. Benim için akşam yemeğini ısıtır ve yerken izlerdi beni. Ben karnımı doyurana dek benimle otururdu. Ben odama girip ışıkları kapatınca annemin hala mutfakta tabakları topladığını duyardım. Her gece böyleydi, çoğunlukla da saat iki buçukta. Annemin her gece iki buçukta benim için yemek hazırlamasını çok normal bulurdum ve ben bunun asla sona ermeyeceğini düşünürdüm. Bu benim için o kadar olağandı, çünkü daima bu şekilde olmuştu”.

Bankın üzerine bir süreliğine bir sessizlik çöker ve sonra da sessizce, “Ya şimdi?” der. Diğer insanlara bakar ama onlar ona bakmaz. Saatine dönerek, “Şimdi, ancak şimdi anlıyorum bunun cennet olduğunu. Gerçek bir cennet”. Bankta oturan insanlar ise hala sessizdi. Sonra bir kadın, gence ailesini sorunca her şey gibi onların da gittiğini söyler. Saati tekrar havaya kaldırarak gülümser, “Geriye kalan sadece bu ve en güzeli, tam da iki buçukta durmuş olması, tam da iki buçukta”. Ve genç başka hiçbir şey söylemez ama yüzü hala yaşlı görünür. Gencin yanında oturan adam ise ayakkabısına bakıyordu ama aslında ayakkabısını gördüğü yoktu. Genç ise şu cennet sözcüğünü düşünür durur.

Bu kısa hikâye savaş bitince evine dönen bir askerin, savaş sırasında bombalanan evinden geriye kalan mutfak saatini bulmasını anlatır. Bu saat onun geçmişinden geriye kalan tek eşyadır ve saatin durduğu ana odaklanır. Saatin maddi bir değeri olmasa da durduğu an önemlidir. Saat dışarıdan her zamanki gibi ve sağlam görünse de içten bozuktur. Borchert de burada saat ile savaşı yaşayan insanları bağdaştırmıştır. İnsanların savaş yüzünden içlerinin tahribata uğradığını saatle yansıtmıştır. Borchert eve dönse de yalnız kalan kişinin acısını okura hissettirir. Genç adam savaşta sevdiklerini, evini, ve bütün ailesini kaybetmiştir. Hikâyede genç adamın yaşlı görüldüğünün bahsedilmesi ise savaşın yaşattıklarının ve ruhsal acıların dışına yansımadır. Savaştan dolayı hem içten hem dıştan çökmüştür. Saat, gencin geçmişiyle arasında kalan tek bağıdır ve yaşadıklarına tek tanık odur. Saat burada bir metafor olarak kullanılmıştır ve sıcak yuva, huzur, anneyle birlikte yaşam ve geçmiş hayata özlem duymayı ifade eder. “Tıpkı bu öyküde olduğu gibi, insanlar hayatın güçlükleri karşısında, çocukluklarına, annelerine ve onların

yerini tutan hakiki veya hayali varlıklara sığınma ihtiyacı duyarlar” (Şen, 2012: 103). Her şeyini kaybeden bir gencin evine ait bir saati bulması onun için önemlidir. Saatin 02.30’da durması ise gencin annesiyle her gece bu saatte yaşadıkları anıları hatırlattığı için önemlidir. Saatin geç ve havanın soğuk olmasına rağmen annenin oğluna kalkıp yemek vermesi ve mutfakı toplaması, kadının ne kadar özverili ve fedakâr olduğunu gösterir. Buradaki anne karakteri çağın kadınının sembolü konumundadır ve aile kurumuna olan sorumluluğu da okuyucuya aktarılmaktadır. Borchert’ in hikayelerinde anne figürlerini erdemle donatmasının arkasında annesine olan sevgisi vardır. Daha çok annesinin etkisinde büyüdüğünden, eserlerinde kadın karakterler vicdanlı, merhametli ve anaçtır. Saat, o ana kadar sıradan bir nesne iken genç savaştan dolayı her şeyi kaybettikten sonra annesini hatırlatan önemli bir eşya haline gelmiştir. İnsanlar için en büyük kayıp ölümdür ve burada anneden kalan tek eşya saattir, bu sebeple genç bu saati bu denli sahiplenir. Gencin savaştan ve bombadan bahsedilmesini istememesinden, onun bir travma yaşadığı ve olaydan kaçma isteği olduğu anlaşılmaktadır. Genç adam savaştan öncesini anlatarak mutlu olmak ister. Savaş sebebiyle geçmişte yaşananların geri gelmesi ya da yaşanması mümkün değildir. Genç de bunun hüznünü yaşar ve bu nedenle de annesiyle mutfakta yaşadıklarını cennette olmaya benzetir. İnsanların altında oturdukları güneş imgesel olarak canlılık, hayat, toprağa güç verme, umut ve yaşama sevinci öğelerini içerir. Bu yüzden güneş, savaştan dolayı yaşanan maddi ve manevi açıdan çöküntülere ve tüm yıkılmışlıklara karşın insanların yeni başlangıç yapacaklarını ve yeniden yaşama gücünü ellerine alacaklarını çağrıştırmaktadır. “Bu durum savaş sonrası her şeyin galip devletler tarafından pay edilmesi sonucu yeni bir sürecin başlaması anlamında die Stunde Null (Sıfır Anı) diye adlandırılmış tarihsel bir olayın tezahürü gibidir” (Alogan, 2019: 203). Bankta oturan diğer insanların onunla pek konuşmaması ya da ona bakmaması ise savaşa tanıklık etmiş insanların herhangi bir şeyle ilgilenecek ruh halleri olmamasını yansıtır. Onlar savaşın travmasını susarak yaşarken, genç adam da yaşadıklarını paylaşarak yansıtır. Bu hikâyede savaşın insanda yarattığı ruhsal çöküntüler ve bunların bedenlere, dış görünüşe ve ruha yansıdığı anlatılmıştır. Savaşın zulmünü yaşayan kişilerin ve geride kalanların bu durumdan ne kadar derinden etkilendikleri görülebilmektedir.

Ama Fareler Geceleri Uyurlar

Savaşın etkisiyle parçalanmış aileleri ve savaşta kardeşini kaybeden küçük bir çocuğun enkazda kardeşinin cesedi için nöbet tutmasını konu edinir.

Bir başına kalmış duvardaki pencere kavuğu, akşam güneşinin ilk ışıklarında mavi kırmızı esnemekteydi. Toz bulutları dimdik baca kalıntıları arasında ısıt ısıldı. Çocuk gözlerini yummuş dururken aniden çevresi daha da kararır. Birinin geldiğini anlar ve o sırada usulca önünde dikilir. Çocuk, yakalandığını düşünür. Ama gözlerini kısarak bakınca, yalnızca eski bir pantolon içinde adamın iki bacağı görür. Cesaret edip yarı kapalı gözlerle yukarıya doğru bakar ve karşısında duranın ihtiyar bir adam olduğunu görür. Parmak uçlarında biraz toprakla birlikte bir bıçak ve sepeti vardı adamın. Adam, “Burada uyuyorsun galiba?” diye sorar. Jürgen gözlerini kısarak adamın bacakları arasından güneşe bakarak uyumadığını beklediğini söyler. Adam başını sallayarak:

“Demek ki bekliyorsun, o büyük sopayı da galiba bunun için taşıyorsun?” diye sorar.

“Evet” diye cevaplar Jürgen, gözü pek bir şekilde ve sopaya sıkıca sarılır.

“Beklediğin neymiş bakalım?”.

Elleriyle sopayı sıkıca kavramış bir halde “Ne beklediğimi söyleyemem” diye cevaplar Jürgen.

Adam sepeti elinden bırakırken çocuğun beklemesinin nedeninin para olduğunu söyler ve elindeki bıçağı pantolonundan temizler.

“Hayır, para değil” diye yanıtlar Jürgen ve küçümseyerek, “Paradan çok daha başka bir şey.

Adam ne olduğunu sorsa da Jürgen bunu ona söylemeyeceğini ifade eder.

“O zaman ben de sepetimde ne olduğunu söylemem” diyerek ayağıyla sepete vurur ve elindeki bıçağı kapatır.

Jürgen “Tavşan yemidir” diye tahminde bulunur.

Adam bilmesine şaşırmış bir şekilde, “Sen açığöz bir çocuk gibisin. Kaç yaşındasın ?”

“Dokuz”.

“Demek dokuz yaşındasın, o halde sen üç kere dokuz kaç yapar bunu da bilirsin”.

“Tabii ki bilirim” diye cevaplar Jürgen ve zaman kazanmak adına konuşmaya devam eder; ondan kolay ne var?”

“Üç kere dokuz, değil mi?” diye sorar ve “Yirmi yedi” diye cevaplar. “Sen daha sorarken biliyordum” diye ekler.

Adam da bunun üzerine o kadar tavşanı olduğunu söyler.

Jürgen, “Yirmi yedi tane mi?” diye sorar.

“İstersen gösterebilirim, birçoğu minicik daha. Görmek ister misin?”

Jürgen kabul etmeyeceğini söyler ve orada beklemek zorunda olduğunu ekler.

Adam, “Her zaman mı? diye sorar. “Geceleri de mi?”

“Geceleri de. Daima”. Jürgen gözlerini adamın çarpık bacaklarından yukarıya doğru kaldırarak cumartesiden beri beklediğini söyler fısıldarmışçasına.

“Ama eve gitmiyor musun hiç? Yemek yemiyor musun?”. Jürgen yerden bir taş kaldırınca orada bir yarım ekmek ve bir teneke kutu olduğu görülür.

Bunun üzerine tütün mü içtiğini ve piposunun olup olmadığını sorar adam. Jürgen sopasını sıkıca kavramış bir biçimde çekingen bir tavırla, “Sarıp içiyorum, pipoyla hoşuma gitmiyor” der.

“Yazık” derken sepete doğru eğilir adam. “Oysa tavşanları bol bol seyrederdin. Hele yavru olanlarını. Belki de içlerinden birini beğenirdin de ben de onu sana verirdim. Ama senin buradan gitmemen gerekiyormuş”.

Jürgen üzgün bir şekilde, “Evet” diye cevaplar ve buradan ayrılmaması gerektiğini söyler. Adam yerden sepeti alarak, “Eh ne yapalım, mademki burada olacaksın, yazık”. Ve arkasına döner.

Jürgen o sırada “Beni ele vermezsen söyleyeyim” diye seslenir. “Fareleri bekliyorum burada”.

Adam bir adım geri gelerek “Fareler mi?” diye sorar.

“Evet. Ölülerle besleniyor fareler. İnsanları yiyorlar. Hep insanları yiyerek yaşıyorlar”.

“Kim diyor?”.

“Öğretmenimiz söyledi”.

“Sen de şimdi fareleri mi bekliyorsun burada?” diye sorunca adam, fareleri değil” der Jürgen. Sonra da usulca, “Kardeşim, orada yatıyor” derken elindeki sopayla birbiri üzerine çökmüş olan duvarları işaret eder. “Evimize bir bomba düştü. O kadar bağırdık ama hiçbir şey yok. Benden çok küçüktü kardeşim, dört yaşındaydı ve hala burada olması gerekiyor”.

Adam aniden; “Peki öğretmeniniz size farelerin geceleri uyuduklarını söylemedi mi?”

diye sorar.

“Hayır” diye fısıldar Jürgen ve aniden fazlasıyla yorgun bir ifade belirir yüzünde.

Adam, “Öğretmenin bunu nasıl bilmez. Fareler geceleri uyur. Gece olduğu zaman korkmadan evine gidebilirsin. Fareler geceleri uyur hep. Hava karardığı gibi başlarlar uyumaya”.

Jürgen sopasıyla küçük çukurlar açar yıkıntı içerisine ve onların küçücük yataklar olduğunu düşünür. O sırada; “Şimdi hemen gidip tavşanlarıma yemlerini vereyim. Hava kararınca döner seni alırım. Gelirken sana bir tavşan da getirebilirim belki. Yavru bir tane, ister misin? İstersen büyük de olur”.

Jürgen yıkıntı içerisine küçük çukurlar açarken, küçük tavşanları düşünür. Beyaz, gri, beyaz gri. “Bilmem ki, fareler geceleri gerçekten uyuyorsa”.

Adam yıkıntılardan üzerinden yola çıkar ve “Tabii ki uyurlar” diye seslenir yoldan çocuğa doğru. “Öğretmeniniz bunu da bilmiyorsa toplansın her şeyini gitsin”.

Jürgen adamın ona bir tavşan getirip getirmeyeceğini sorar. “Beyazından bir tane?”.

Adam, “Ancak ben gelene dek burada bekleyeceksin ve sonra birlikte sizin eve gideriz. Bir tavşan kümesinin nasıl yapılacağını babana anlatmam gerekli.

“Peki” diye seslenir Jürgen. “Ben burada beklerim. Zaten hava kararana kadar gözetleyeceğim fareleri. Kesinlikle beklerim”.

Adam onu artık duymuyordu ve güneşe doğru ilerliyordu. Güneş akşam kızılığına bürünmüş bir haldeydi ve Jürgen adamın bacakları arasından güneşin ışıltısını görebiliyordu. O denli çarpıktı adamın bacakları. Adamın elindeki sepet de telaşla bir o tarafa bir bu tarafa sallanıyordu. Tavşan yemi vardı içinde. Yeşil tavşan yemi, ama toz topraktan rengi griye dönüktü biraz.

Hikâyede geceleri bile enkazda kardeşi için nöbet tutan Jürgen’in cesareti ön plandadır. Borchert askeri ve sivil hayatındaki cesaretli tutumlarını hikayelerine de yansıtmıştır. O da yaşadığı dönemdeki baskılara fırsat vermemiştir. Jürgen’in, bomba düştükten sonra enkaza dönen evinin altında kardeşinin cesedini farelerin yememesi için sopasıyla gece gündüz nöbet tutması umudu, vefayı, inadı, sevgiyi ve cesareti ifade etmektedir. Çocuk karakter yıkılmış duvar altındaki azığı, tütününü ve küçük yaşıyla o dönemin erkeklerini ve askerlerini temsil etmektedir. Çocuğun elinde onu koruyan sopa ise aslında askerlerin silahıdır. Jürgen’in enkazda yarı uykuda oluşu da savaş hareketliliğinin devam etmekte olduğunu yansıtır. Çünkü Almanya’nın genç kuşağı ve dönemin cesaretli askerlerini

yansıtan Jürgen de asker uyumaz mantığıyla yarı uyku halindedir. Çocuğun yaşı küçük olmasına karşın ruhsal ve fiziksel açıdan savaş yorgunudur. Savaşta kardeşini kaybettiğinden onu enkaz altında bile korumak için nöbet tutması cesaretli bir asker gibi davranmasına örnektir. Yaşlı adam karakteri ise savaşın yıkıp geçtiği ve her şeyi alıp götürdüğü bir zamanda adeta bir kurtarıcı gibi ortaya çıkmakta ve ona umut olmaya çalışmaktadır. Bu karakter ulusların yaşadıkları savaşlardan yıkılmadan çıkmalarını sağlayan geleneklerin sembolüdür. Hikayedeki motiflerden biri de tavşandır. Tavşanın Alman mitolojisinde bahar tanrıçası Ostara' nın kutsal hayvanı olduğuna inanılmaktadır. Tavşan doğurganlığın ve baharın simgesidir. Yaşlı adamın beslediği tavşanlar da bereketi, baharın gelişini ve toprağın verimliliğinin arttığını ifade etmektedir. Ayrıca tavşanın doğurganlığı düşünüldüğünde, savaştan dolayı hayatını kaybeden bir sürü insandan sonra yeni doğumlar ile nüfus sayısının artacağını ve milletçe yeniden düzeleceklerini ifade ettiğini söylemek mümkündür. Jürgen'in, kardeşinin cansız bedenini beklediği toz bulutlarının yükseldiği enkaz ise umutların tükendiği, karamsarlık ve karanlık dolu o dönemin yıkılmış Almanya'sını yansıtırken, yaşlı adamın tavşanlarını beslediği yer de umudun, geleceğin ve tekrar güçlenecek Almanya'nın göstergesidir. Bunu da "savaş sırası ve sonrası Almanya" şeklinde ifade etmek mümkündür.

Üç Karanlık Kral

Eser savaş sonrası dönemde bir ailenin kaderini ve Noel gecesine evlerine ziyarete gelen üç adamla yaşadıklarını anlatır.

Kentin karanlık kenar mahallesinde düşe kalka yürümekteydi adam. Kırık dökük evler gökyüzüne doğru uzanıyordu. Ay yoktu ve kaldırım taşları geç saatteki bu adımlardan ürkmüştü. Sonra bir tahta plaka bulur adam. Plakaya ayağıyla bastırır, çürük bir tahta parçası iç çekerek kopana kadar. Tahta parçası, adamın burnuna yumuşak ve tatlı kokar. Yıldızlar gökyüzünde yoktur. Adam kapıyı açarken karısının yorgun yüzünden mavimsi bakışları çarpar gözüne. Kadının nefesi adeta havada bembeyaz asılı kalır, o denli soğuktur ki. Adam dizini bükerek tahta parçasını kırar. Tahta parçası iç çeker. Kokusu etrafı sarar, yumuşak ve tatlı. Adam bir parça alıp burnuna götürür. Kurabiye gibi kokacak neredeyse, diye güler sessizce. Hayır, der karısının gözleri, gülme. Başını sallar adam. Adam tatlı yumuşak tahta parçasını küçük teneke yığınının içine yerleştirir. Soba için için yanar ve odaya bir avuç dolusu sıcak ışık saçar. Minik yuvarlak bir yüze düşer bu ışık ve

bir an öylece kalır. Bu minik yüz doğal bir saat olmuştur ancak, ama her şeyi yerli yerinde: Kulakları, burnu, ağzı ve gözleri. Gözleri iri iriydi, hemen anlaşılıyordu, kapalıyken bile. Ama ağzı açıktı, sessizce dışarı nefes üflüyordu. Burnu ve kulakları kırmızı kırmızı. Yaşıyor, diye düşünür annesi. Ve minik yüz uyur. Adam, “Biraz daha yulaf ezmesi var” der.

“Öyle mi? diye cevap verir karısı. “İyi. Çok soğuk”. Adam biraz daha tatlı yumuşak tahta parçası alır. Daha yeni çocuğu oldu, üşüyor haliyle, diye düşünür. Ama elinden hiçbir şey gelmez. Soba kapağını açınca, uyuyan minik yüze tekrar bir avuç ışık düşer. Kadın sessizce: “Baksana, nasıl da melek gibi, görüyor musun?” der. Adam, melek gibi, diye düşünür ve çaresizliğiyle başa çıkabileceği hiçbir şeyi yoktur. Aniden kapıda birileri belirir.

“Işığı gördük pencereden” derler. “On dakika oturup dinlenmek istiyoruz”.

“Ama bir çocuğumuz var” der adam onlara. Onlar bunun üzerine bir şey demezler, ama yine de odaya girerler. Burunlarından soğuk duman yükselir ve usulca yürürler. “Sessiz oluruz” diye fısıldarlar. Sonra ışık onlara vurur. Üç kişiydiler. Birinin elinde karton bir kutu vardı, birinde bir heybe. Üçüncünün ise elleri yoktu. Adam, “Dondular” der ve yukarı kaldırır elinden geriye kalanları. Sonra mantosunun cebini adama doğru çevirir. İçinde tütün ve de ince kâğıt vardır. Sigara sararlar. Ama kadın der ki:

“Olmaz, çocuk var”. Bunun üzerine dördü kapının önüne çıkarlar, sigaraları ise karanlık gecede dört noktaydı. Birinin şişmiş, kalın ayakları vardı. Heybesinden bir tahta parçası çıkarır. “Bir eşek” der, “Yedi aydır bunu oyuyorum. Çocuk için” ve eşeği adama verir.

“Ayaklarına ne oldu?” diye sorar adam.

“Su topladı, der oymacı, “Açlıktan”.

“Peki diğeri, üçüncü olan?” diye sorar adam ve karanlıkta eşeğe ancak eliyle bakabilir. Üçüncülerini üniformasının içinde titriyordu: “Önemli değil” diye fısıldar, “Sadece sinirsel. Korkulacak çok fazla şey vardı”. Sigaralarını söndürürler ve tekrar içeri girerler. Usulca yürürler ve uyuyan bebeğe bakarlar. Titreyen adam karton kutusundan iki sarı bonbon çıkarır ve ekler: “Kadın için bunlar”. Kadının solgun gözleri kocaman açılır, bu üç karartının çocuğun üzerine eğildiğini görünce. Ve korkar. Ama çocuk karnını kadının göğsüne doğru bastırıp öyle bir çığlık koparır ki, bu üç karartı doğrulur ve usulca kapıya

yöneler. Burada başlarıyla selam verirler bir kere daha ve sonra karanlık geceye karışırlar. Adam arkalarından bakabilir. “Bir garip azizler” der karısına. Sonra kapıyı kapatır. “Gerçekten azizlerdi” diye mırıldanır ve yulaf ezmesine bakar. Elinden gelen hiçbir şey yoktur ki, çaresizliğiyle başa çıkabilsin. “Ama çocuk bağırdı” diye fısıldar kadın, “Nasıl da güçlü bağırdı. Sonra gittiler. Baksana, nasıl hayat dolu” diye ekler güvenle. Minik yüz ağzını açar ve bağırır.

“Ağlıyor mu?” diye sorar adam.

“Hayır, sanırım gülüyor” der kadın.

“Neredeyse kurabiye gibi, der adam ve tahta parçasını koklar, kurabiye gibi. Ne kadar tatlı”.

“Sahi, bugün Noel, der kadın.

“Öyle ya, Noel” diye mırıldanır adam ve sobadan bir avuç dolusu ışık düşer uyuyan minik yüze.

Borchert’ in hikayesi savaş ve sonrasında yaşananları, çekilen zorlukları anlatır. Hikâyenin başında etrafın karanlık olması ve gökyüzünde yıldızların olmaması savaş sonrası dönemi ve umutsuzluğu ifade eder. Olay Noel gecesinde gerçekleşir. Noel, insanlar için hediyeleşmeyi ya da ailelerin bir araya gelmesini anımsatırken savaş yaşayanlar için bu durum öyle olmamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yiyecek kıtlığı yaşanmış ve aileler Noel’de aç kalmak zorunda kalmıştır. Eserde kadın karakterin eşine o gecenin Noel olduğunu söylemesi üzerine adamın içinin burkulması ailenin durumu pek de iyi olmamasındandır. Borchert bir ailenin savaş sonrası bireysel kaderini işleyerek bu dönemin sertliğine ve soğukluğuna değinirken aynı zamanda umuda odaklanmıştır. Ailenin babası yokluktan ısınabilmek adına sokaklarda tahta arar ve bulduğu çürümüş bir tahta parçasının kokusunu bile kurabiyeye benzetmesi yiyecek kıtlığına işaret eder. Ailenin evine gelen üç kişiden birinin ellerinin olmamasından ve görünüşlerinden gelenlerin savaş gazileri oldukları anlaşılmaktadır. Üç adamdan birinin sinirsel el titremesinin olması, birinin ellerinin olmaması ve birinin de ayağının titremesi gibi sağlık sorunlarının olması savaş sonrasında yaşananları tüm gerçekliğiyle gözler önüne serer. Eve gelen adamın ellerinin titremesi de savaş esnasında travmatik deneyimler yaşadığını gösterir, zaten kendisi de bunun korkudan olduğunu açıklar. Aile babası tıpkı o dönemleri yaşayan insanlar gibi savaşa ve ailesine kıtlığı

yaşatan herkese öfke duymaktadır. Borchert ağacın iç çekmesi, kaldırım taşının ürkmesi gibi metaforları kullanarak hikâyeye buz gibi ve kasvetli bir atmosfer vererek savaş sonrasını tasvir etmiştir. Ancak eve gelen üç adam onlar için bir dönüm noktası olur ve bu adamların ziyarete gelerek onlara hediyeler vermesi aile için bir umut ışığı olur. Adamlar gittikten sonra soğuk olan her şey canlıya dönüşmeye başlar ve başlangıçta ağlıyor diye bahsedilen bebeğin iç adam gittikten sonra gülüyor diye ifade edilmesi de bir umut ışığının ortaya çıktığını gösterir. Üç karanlık kral olarak ifade edilen bu üç adam Noel öyküsünün üç bilgesidir. Yeni doğmuş bebek savaştan sonra yeni bir başlangıcı ve yeşeren umudu ifade eder. Noel de bu hikâyede özel bir semboldür, aileyi, birlikteliği ve her şeyden önce karanlık kralların gösterdiği hayırseverliği temsil eder. Yazar da Noel’de birilerinin umut verebileceğini ve Noel’in önemli olduğunu vurgular.

Kirazlar

Eser hasta bir çocuğun annesi tarafından çocuğa ayrılan kirazların öyküsünü anlatırken savaşın insanlar üzerindeki etkilerine ve savaş sonrasında yaşanan acılara değinir.

Yan taraftan cam sesi gelir. “Şimdi kirazların hepsini yiyordur, benim içindi onlar” diye düşünür. “Ateşim de var”. Kadın kirazları özellikle pencerenin önüne koymuştu, soğusunlar diye. Şimdi ise pencereyi kapatır. “Ve benim ateşim var”. Hasta ayağa kalkar ve duvara tutunarak yürür. Sonra kapıdan babasının yerde oturduğunu görür. Adamın tüm eli tamamen kiraz suyu olmuştu ve “Her yer kiraz” diye düşündü hasta. “Her yer kiraz. Ben de yemeliydim. Benim ateşim de var. Güzelce soğumuşlardır kesin. Kirazları özellikle pencerenin önüne koymuştu, ateşim için. Ve o benim kirazlarımla hepsini yiyor. Şimdi yerde oturuyor ve eli kiraz dolu. Ateşim de var. Ve onun eli soğuk kiraz suyu olmuş. Güzel, soğuk kiraz suyu. Epey soğumuşturlar mutlaka. Özellikle camın önündeydi. Ateşim için”. Kapı koluna tutununca kapı gıcırda ve babası yukarı doğru bakar.

“Oğlum, yatağına dönmen gerek, ateşin var. Derhal yatağına dönmelisin”.

“Her yer kiraz” diye fısıldar hasta ve adamın eline bakar.

“Hemen yatağına dönmen gerek, oğlum”. Babası ayağa kalkmaya çalışır ve yüzü düşer. Elinden de sular damlar.

“Her yer kiraz, diye fısıldar hasta. “Benim kirazlarım soğuklar mıydı?” diye sorar yüksek sesle. “Güzelce soğumuşlardır kesin, değil mi? O onları özellikle pencerenin önüne koymuştu, soğusunlar diye”.

Babası yerden çaresizce ona bakarken acı acı gülümser, “Ayağa kalkamıyorum. O kadar sinir bozucu ki, gerçekten ayağa kalkamıyorum”. Hasta kapıya tutunur ve yien kirazların güzelce soğuyup soğumadıklarını sorar.

“Yere düştüm” der babası. “Muhtemelen şoktan kalkamıyorum. O kadar bitkinim ki” diyerek gülümser. “Şoktan olmalı. Şimdi geçer hemen. Sonra seni yatağa götürürüm. Hemen yatağına dönmen gerek”. Hasta, adamın eline bakınca, “O kadar da kötü değil. Sadece küçük bir kesik. Şimdi durur kanaması zaten. Kâse yüzünden oldu” diye geçirir babası. Doğrulur ve sonra yüzü düşer. “Umarım çok kızmaz kadın. Bu kâseyi çok seviyordu. Tam da bu çok sevdiği kâseyi kırdım. Kâseyi soğuk suyla yıkamak istedim, sonra da kirazlarını hazırlayacaktım, ama ayağım kaydı. Yatakta bardaktan zor oluyor. Biliyorum, yatakta zor oluyor”. Hasta, adamın eline bakıp “Kirazlar” diye fısıldar, benim kirazlarım mı?” diye sorar. Babası tekrar ayağa kalkmaya çalışarak kirazları hemen getireceğini söyler. “Hemen, oğlum. Hemen yatağa dön, ateşin de var. Hemen getiriyorum. Pencerenin önünde duruyorlar, soğusunlar diye. Hemen getiriyorum”. Hasta duvara tutunarak yatağına döner. Babası kirazlarla geldiğinde ise başını çoktan battaniyenin altına gömmüştür.

Hikâye, baba ve ateşli bir hastalık geçiren oğlu arasında yaşanan yanlış anlaşılardan bahseder yani güven problemini ele alınır. İnsanların savaştan sonra çektiği acılar ve yaşadıkları sorunlar yüzünden artık kimsenin birbirine güveni kalmadığı hatta güven eksikliğinin aile içine kadar girdiği ifade edilir. Bu da savaş sonrası yaşanan açlığın insanlar üzerine bir yansımasıdır. Hikâyede sefalet ve yoksulluk sebebiyle hasta bir çocuk için büyük bir fedakarlıkla alınmış bir miktar kirazdan söz edilir. Babasının kirazları yediğini düşünen çocuk hastalığını umursamadan mutfağa gelir. Babası ise onun düşüncesinin aksine oğlu kirazları daha rahat yesin diye kâseye koymaya çalışırken kâseyi kırıp elini kesmiştir. Çocuk babasının ellerini kırmızı gördüğünde onun kirazlarını yediğini düşünür ancak babası durumu açıklar ve çocuk yatağına dönünce kirazları getirir. Daha sonra çocuk da kafasını battaniyeyle örter, böylece utanarak ve yaptıklarından pişman olarak okura aktarılır. Çocuk sürekli ateşinden ve hasta olduğundan bahsederek

kirazların onun hakkı olduğunu düşünür ve babasını bu konuda sorgularken de oldukça hırslı olduğu görülür. Çocuk da ateşli hastalığın verdiği sıkıntılarla kafası karışmış ve sağlıklı düşünememiştir. Tabi savaştan sonra çekilen açlık ve güven sorunun da etkisi büyük olmuştur. Hasta çocuk sürekli kirazları düşünür bu durum da okur tarafından çocuğun yoksulluk içindeki hayatında sadece o gün kiraz yiyeceği düşünülebilir, bu sebeple bir an öne onları yemek ister. Borchert hikâyeyi yazarken fazlasıyla kısa cümleler kullanmıştır, bununla da çocuğunun önyargılı tavırları karşısında çaresiz kalan babanın şaşkınlık içindeki durumunu ve çocuğun ateşi yüzünden düşüncelerini kelimelere dökmekte zorlandığını yansıtmıştır. Yazar hikayesinde yokluk ve açlık içindeki insanları tasvir eder. Bu kişiler gerçek duygularını ifade etmeyi ve göstermeyi becerememektedirler. Çocuğun babasından şüphelenmesi ve daha sonra da bu durumdan utanması bunu gösterir. Borchert' in kısa hikayelerinde baba figürleri genellikle çözüm üretemez, zavallı ve çaresiz kimselerdir. Buradaki hikayedeki baba da çaresizdir, kiraz kasesini kırdıktan sonra düştüğü yerden kalkmaya çalışırken ellerindeki kiraz suyu değil de kan olduğunu açıklamaya çalışır. Neyse ki oğlu da sonunda hatasını anlayarak kendini suçlar ve kendisini örtünün altına gizler.

Radi

Hikâye bir gencin, Rus topraklarında şehit düşen çocukluk arkadaşıyla rüyasında konuşmasını anlatır.

Bu gece Radi geldi yanıma. Her zamanki gibi sarışındı, solgun ve geniş yüzü gülümsüyordu. Gözleri de her zamanki gibiydi, biraz ürkek, biraz tedirgin. Yine çenesinde birkaç tel sarı sakalı vardı. Her şey, her zaman olduğu gibiydi.

“Sen ölüsün, değil mi Radi?” dedim.

“Evet” diye cevap verdi. “Lütfen gülme”.

“Neden güleyim ki?”

“Ayaklarımı tuhaf bastığım için okul yolunda tanımadığım kızlar bile arkamdan hep gülerdi, bunu biliyorum. Bunlara hep güldünüz. Ve biraz ürkek olduğum için.” Ölümünün üzerinden çok zaman geçti mi, diye sordum.

“Hayır, çok değil geçen kıştan beri. Beni tam olarak gömemediler. Her yer donmuştu ve her yer taş gibi olmuştu.”

“Ah, doğru. Rusya’ da şehit düştün, değil mi?”

“Evet, Rusya’daki ilk kış mevsiminde öldüm. Gülme, ama Rusya’ da ölmüş olmak güzel değil. Her şey o kadar yabancı ki... Ağaçlar çok yabancı. Çok üzücü, biliyor musun? Yattığım yerde bir sürü, hüzünlü gürgen ağacı var. Ve taşlar bazen iç çekiyor, Rus taşları olmak zorunda oldukları için ve ormanlar da geceleri çılgık atıyor, Rus ormanları olmak zorunda oldukları için. Ve kar çılgık atıyor, Rus karı olmak zorunda olduğu için. Evet, her şey yabancı. Her şey çok yabancı.”

Radi yatağımın kenarında oturuyor ve susuyordu. “Belki her şeyden, orada ölmüş olmak zorunda olduğun için nefret ediyorsundur” dedim. Yüzüme baktı.

“Hayır. Her şey korkunç bir şekilde yabancı. Her şey.” Dizine bakarak “Her şey o kadar yabancı ki... İnsanın kendisi bile” dedi.

“İnsanın kendisi mi?”.

“Evet, lütfen gülme. Gerçekten öyle. Tam da insanın kendisi o kadar yabancı ki... Lütfen gülme. Bugün sana bunu konuşmak için geldim.”

“Benimle mi?”.

“Evet, lütfen gülme. Özellikle seninle. Beni çok iyi tanıyorsun, değil mi?”

“Öyle olmalı diye düşündüm hep.”

“Olsun. Beni çok iyi tanıyorsun. Görünüşümden bahsediyorum, nasıl biri olduğumdan değil, nasıl görüldüğümü çok iyi biliyorsun, değil mi?”

“Evet, sarışınsın ve dolgun bir yüzün var.”

“Hayır, söyleyebilirsin, yumuşak hatlı bir yüzüm var ve bunu biliyorum.”

“Evet, sürekli gülen, yumuşak hatlı ve geniş bir yüzün var.”

“Peki gözlerim?”

“Gözlerin hep biraz hüzünlü ve tuhaftı.”

“Yalan söylemene gerek yok. Çok korkulu ve tedirgin bakan gözlerim vardı. Peki başka? Yüzüm pürüzsüz müydü?”

“Hayır, değildi. Çenende hep sarı birkaç sakal teli vardı. Görünmediklerini düşünüyordun, ama biz hep görüyorduk. Ve hep gülüyorduk.”

“Ve hep gülüyordunuz.”

Radi yatağının kenarında oturuyor ve avuç içleriyle dizlerini ovuşturuyordu. “Evet, tam olarak öyleydim” diye fısıldadı.

Sonra birden korkulu gözlerle yüzüne bakarak “Bana bir iyilik yaparsın, değil mi? Ama lütfen gülme, lütfen. Benimle gel” dedi.

“Rusya’ ya mı?”

“Evet, hemen gidip döneceğiz. Beni hala bu kadar iyi tanıdığın için, lütfen.”

Elimi tuttu. Buz gibiydi, çok soğuk, çok boş ve çok hafif. Birkaç gürgen ağacının arasında duruyorduk ve yerde açık renkli bir şey vardı. “Gel” dedi, Radi, “orada yatıyorum.”

Bir insan iskeleti gördüm, iskeletlerin nasıl görüldüğünü okuldan biliyordum. Yanında kahverengimsi yeşil bir metal vardı. “Bu benim miğferim” dedi, Radi. “Tamamen paslandı ve yosunla kaplandı.” Sonra iskeleti göstererek, “Lütfen gülme ama bu benim. Anlayabiliyor musun? Beni tanıyorsun, söylesene, bu ben olabilir miyim? Sence olabilir mi? Korkunç bir şekilde yabancı, değil mi? Bana benzer bir tarafı yok, değil mi? Beni tanımak mümkün değil, değil mi? Ama bu benim. Ben olmalıyım, öyle değil mi? Ama anlayamıyorum. O kadar yabancı ki... Önceden olduğum hiçbir şeye benzemiyor. Hayır, lütfen gülme, ama her şey o kadar yabancı geliyor ki...” Koyu renkli toprağa oturdu ve üzgün bir şekilde yerde yatan bedenine baktı. “Bunun eskiden olduğum şeyle hiçbir alakası yok” dedi. Sonra, yerden parmak uçlarıyla biraz toprak alıp kokladı. “Yabancı” diye fısıldadı ve toprağı bana uzattı. Buz gibiydi. Az önce bana dokunan eli gibiydi. Çok soğuk, çok boş ve çok hafif. Koklamamı istedi ve ben de derin bir nefes alarak toprağı kokladım.

“Nasıl?” diye sordu Radi.

“Toprak gibi, biraz ekşi ve biraz acı. Tıpkı toprak kokusu.”

“Ama yine de yabancı, değil mi? Çok yabancı kokmuyor mu? Ve iğrenç, değil mi?”

Toprağın kokusunu içime çektim. Soğuk kokuyordu, boş ve hafif. Biraz ekşi ve biraz acı. “Güzel, toprak gibi kokuyor.”

“İğrenç ve yabancı kokmuyor mu?” diye sordu Radi ve korku dolu gözlerle bana baktı.

“İğrenç kokuyor, baksana.”

Kokladım. “Hayır, dünyanın bütün toprakları böyle kokar” dedim.

“Sahiden mi?”

“Tabii ki”.

“Bu kokuyu iğrenç bulmuyorsun, öyle mi?” diye sordu Radi.

“Hayır, fazlasıyla güzel kokuyor, Radi. İçine çekip kokla.”

Toprağı alarak kokladı ve “Bütün topraklar böyle mi kokuyor ?” diye sordu Radi.

“Evet, hepsi.”

Kokuyu derin bir şekilde içine çekti. Burnunu, toprağı tutan elinin dibine sokarak kokladı. Sonra yüzüne baktı. “Haklısın” dedi. “Gerçekten pek güzel kokuyormuş. Ama yine de yabancı. Bunun ben olduğumu düşününce yabancı. Yine de korkunç yabancı.”

Radi oturmuş, toprağı kokluyordu. Beni unutmuştu. Toprağı kokluyor, kokluyor, kokluyordu. Yabancı sözcüğünü giderek daha az söylüyordu. Giderek daha kısık bir sesle... Kokluyor, kokluyor, kokluyordu. O anda, parmak uçlarımda uzaklaşarak eve döndüm ve saat sabah beş buçuktu. Evlerin bahçelerindeki karların arasından toprak görünüyordu, ben de çıplak ayaklarımla karlar içindeki toprağa bastım. Toprak soğuk, boş ve hafifti. Ve de kokuyordu. Ayağa kalkarak kokusunu derin bir şekilde içime çektim. Evet, kokuyordu. “Güzel kokuyor, Radi” diye fısıldadım. “Gerçekten güzel kokuyor. Gerçekten, toprak nasıl kokuyorsa öyle kokuyor. Huzurlu olabilirsin.”

Eser Rusya’da savaş sırasında şehit düşen bir kişinin yani Radi’nin hikayesini anlatır. Arkadaşının rüyasında görüp konuştuğu Radi’den kar gibi soğuk, hafif ve cansız diye bahsetmesi onun ölü olduğunun duyumsatılması olarak görülebilir. Radi ise kendinden yabancı diye bahseder. Borchert’ in hikâyede bu şekilde yabancı kelimesini kullanması Rus topraklarında kendi memleketinden ayrı buraya yabancı olunuşu vurgulamak içindir. Ayrıca bunu bir Alman gencinin neden Rus topraklarında olduğunun sorgulanması için yapmıştır. Bunların hepsi elbette savaşın anlamsızlığını ifade etmek içindir ve bu Borchert’ in bir savaş eleştirisidir. Hikâyede vatanına bağlı olan birinin her koşulda, savaşta, mutluken, üzgünken ve hatta ölüyken bile vatana karşı özlem duyduğunu ifade eder. Borchert’ in neredeyse tüm yapıtlarında olduğu gibi bu hikayesinde de savaş ve onun olumsuz ve yıkıcı etkileri dile getirilmiştir. Zaten Borchert’ in kendisi de İkinci Dünya Savaşı esnasında Rus cephesine gönderilmiş ve yaralanmıştır. Onun kısacık hayatı

katılmak istemediği bir savaş ortamında acılar ve hastalıklarla boğuşarak geçmiştir. Savaş karşıtı bir yazar olarak da bu hikâyede olduğu gibi eserlerinde hep savaşı anlatmıştır. Eserde gerçeküstücülük akımının etkileri ölü olan Radi ile çocukluk arkadaşının rüyasında konuşmasıyla görülür. Rüyalar sürrealistler için önemlidir çünkü bu şekilde belli bir sınır içinde kalmak zorunda olmazlar. Böylece Borchert' in bu eseri de sürrealist bir hikayedir ve ben anlatıcı rüyasında gördüğü ölü arkadaşı Radi ile konuşur ve Rusya'ya giderler. Radi karakteri de kışın şehit düştüğünden donmuş cesedinin tam olarak gömülememesinden dolayı acı çekmektedir. Radi karakteri hikâyede bir duygu karmaşası içindedir ve bu durumda Borchert' in üslubunda sıklıkla okurun karşısına çıkmaktadır. Borchert hikayedeki hüzünlü ağaçlar, karın ve ormanın çılgılık atması ve taşların iç çekmesi ifadeleriyle nesnelere insana özgü nitelikler yükleyerek “kişileştirme” sanatını da kullanmıştır. Eserinde basit ama etkili kelimeler seçmiş, kısa cümleleri sürükleyici hale gelmiş, hızlı bir okuyucu için çok anlamlı olmamakla beraber satır aralarında anlamlı imalar, duyumsatmalar ve ipuçları bulunmaktadır. Borchert' in basit gibi duran cümleleri okurun derin yorumlar yapmasını sağlar niteliktedir. Eser savaşın insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini, yıkımı ve çürümüşlüğü kısa cümlelerle ele almıştır.

Heinrich Böll

Yıkım Edebiyatının bir diğer önemli ismi Heinrich Böll' dür. 21 Aralık 1917'de Köln'de doğmuştur. Babası marangoz olan Böll, çocukluk ve gençlik yıllarını Katolik bir çevrede yaşamıştır. 1937 yılında liseyi bitirdikten sonra önce kitapçıda çalışmış, daha sonra üniversiteye başlamış ancak savaş çıkınca askere gitmek durumunda kalmıştır. Heinrich Böll İkinci Dünya Savaşı süresince çeşitli cephelerde bulunmuş, 1945 yılında esir alınmış, İngiliz ve Amerikan tutsak kamplarında kalmıştır. Savaştan sonra Köln'e dönerek tekrar üniversiteye başlayan Böll, kısa süre sonra yine eğitimini bırakarak farklı işlerde çalışmıştır. Heinrich Böll' ün kısa hikayeleri ilk kez 1947 yılında yayımlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası yazarları kendi içinde üç grupta toplamak mümkündür. İlki savaş sırasında Almanya'da kalan ama mevcut iktidara muhalif olan yazarlar, ikincisi Almanya'yı terk edip giden ve 1945 yılından sonra vatanına yeniden dönen yazarlar ve son grup ise genç nesil yazarlardan oluşmaktadır. Heinrich Böll de son gruba dahildir. Böll' ün savaşa dair ilk izlenim ve düşünceleri nişanlısına, ailesine ve daha sonradan evlendiği Annemarie' ye yazdığı mektuplarda görülmüştür. Böll mektuplarında

cephedeyken savaşa dair bir sürü kitap okuduğunu ve neredeyse hiçbirinin savaşın acılarını yeteri kadar yansıtmadığını dile getirmiştir. Eserlerinde savaşı ve savaş sonrası dönemin yıkıcılığını, insanlar üzerindeki etkilerini ve enkaz altında kalan Almanya'yı anlatmış ve yazdıklarıyla herkesin ilgisini çekmiştir. 1951 yılından sonra bağımsız yazarlığa devam eden Böll, 1967'de Büchner Ödülü'nü ve 1972'de ise Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır. Heinrich Böll Amerikan Kısa Hikayeciliği anlayışını benimseyerek hikayelerini sade ve gerçekçi bir üslupla kaleme almıştır. Bu sayede Federal Almanya'da tartışılan ve en fazla okunan, diğer ülkelerde ise oldukça tanınan bir yazar olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında tekrar silahlanma girişimlerini eleştirmiş, herhangi bir ideolojiyi benimsememiş ve demokratik bir hukuk devletini savunmuştur. Böll eserlerinde yanıp yıkılan cadde ve şehirlerle birlikte, insanların yok olup giden umutlarından, ölümden, acıdan ve savaşın değiştirdiği hayatlardan bahsetmiştir. Savaş esnasında esir hayatını da yaşayan Böll, geri döndüğünde tamamen yıkılmış bir Almanya ile karşılaşmış ve her alanda her şeyini kaybeden çaresiz insanları görmüştür. Savaştan geri döndüğünde 28 yaşında olan Böll' ün gençliği dünya ekonomik krizine denk gelmiş ve zaten savaş yıllarına kadar da Nazi terörüne tanıklık etmiştir. Savaş sonrasında mesleği, işi ve eğitimi olmayan Böll hayata tutunmaya çalışarak diğer Alman vatandaşları gibi savaş sonrası döneme yavaş yavaş uyum sağlamaya başlamış ve ilk eserleri de bu yıllarda yayımlanmaya başlamıştır. Savaşa dair gördükleri onu fazlasıyla etkilemiş ve bunu da eserlerine konu etmiştir. O savaşın kahramanlarını değil savaşın kurbanlarını ele alarak yapıtlarında onları kahramanlaştırmıştır. Gerçekçilik ilkesiyle yazdığı eserleri de aslında savaşa dair bir belge niteliği taşımaktadır. Akranlarına göre daha aykırı biri olarak birçok yazarın değinmekten kaçındığı konuları o hiç çekinmeden eleştirmiştir.

Heinrich Böll' ün savaşa ilgili kısa hikayelerine örnekler (konu - özet - savaş ile bağlantıları);

Pahalı Bacağım

Savaş sonrasında çalışamaz ve yaralanmış bir haldeki adamın devletten fazla para talebinde bulunmasını konu edinir.

Bana ofise gitmemi söyleyen bir kart gönderdiler ve ben de oraya gittim, bu şekilde bana bir şans verdiler. Onlar ofiste çok kibardılar ve bilgilerimin yazılı olduğu kartı aldıktan sonra memur bana “Hangi bacağın?” diye sordu.

“Sağ” diye cevap verdim.

“Tamamı mı?”

“Evet.”

Memur önündeki kağıtları taramaya başlayınca ben de oturdum. Görevli nihayet bana uygun olduğuna karar verdiği bir kâğıt bularak “Size uyan bir şey olduğunu düşünüyorum, iyi bir iş, ayrıca oturabilirsiniz de halka açık umumi tuvalet önünde ayakkabı temizleyiciliği. Ne dersiniz?” dedi.

“Ben ayakkabı temizleyemem, zaten daima kötü ayakkabı temizlememden dolayı dikkat çekmişimdir.”

“Fakat öğrenebilirsiniz bayım, insan her şeyi öğrenebilir, bir Alman ise her şeyi yapabilir. Dilerseniz ücretsiz bir kurs da alabilirsiniz” ve ekledi, “Olur mu?”

“Hayır kabul etmiyorum, daha yüksek bir maaş talep ediyorum” dedim.

Görevli nazik ve samimi bir ses tonuyla, “Siz delisiniz” dedi.

“Hayır, ben deli değilim. Kimse bana kaybettiğim bacağımı geri veremez. Sigara bile satamıyorum. Hatta şimdiden zorluk çıkarmaya başladılar” dedim.

“Bakın bayım” dedim. Ben de derin nefes alarak aynı onun gibi sandalyeme yaslandım.

“Galiba benim bacağımı çok fazla küçük görüyorsunuz. Benim bacağım pahalı bir bacak, çok pahalı bir bacak. Ben sadece fiziki olarak değil aynı zamanda ruhsal olarak da çok sağlıklıyım. Dinleyin lütfen.”

“Vaktim yok” dedi.

“Dinleyin lütfen, benim bacağım şu anda bana maaş verecek bir sürü insanın hayatını kurtardı. O zamanlar şöyle oldu: Ben tam olarak bilemediğim bir yerin önünde bir başıma hazırda bekliyordum ve onlar geldiğinde doğru zamanda kaçmak için dikkatli davranmalıydım. Arkamdaki birlik hazırlanıyordu ve tam vaktinde yani ne erken ne de geç gitmek istiyorlardı. Başta iki kişiydik fakat diğeri öldü ve hiçbir masrafı yok. İkinci kez evlenmişti fakat eşi de sağlıklı ve çalışabilir, telaşlanmanıza gerek yok. Fazlasıyla da ucuzdu. Onun askerdeki ilk 4 haftasıydı ve bir parça ekmek ve öldüğü zaman ailesine gönderilen posta kartı dışında pek bir masrafı olmadı. Hiç olmazsa kendini adam gibi

öldürtecek kadar cesur bir askerdir. Ben şimdi tek başına kalmıştım ve korkuyordum. Hava çok soğuktu kaçmak istiyordum evet, evet kaçmak ve işte tam o sırada...”

Görevli, “Zamanım yok bayım” dedi ve kalemiyle bir şeyler aramaya başladı.

“Hayır, dikkatlice dinle lütfen, şimdi daha da ilginç hale gelecek” dedim ve anlatmaya devam ettim.

“Tam kaçmak üzereyken, o şey bacağıma denk geldi ve hareket edemiyordum. Bunu duyurmam gerektiğini düşündüm, evet duyurmalıydım, duyurdum da ama herkes tüymüştü. Bir sıra halinde başta tümen, sonra alay, sonra tabur ve böyle devam ediyordu. Hep bu sırayla. Beni almayı unutmuş olmaları ne aptal bir hikaye değil mi? Anlıyor musun? Onların çok aceleleri vardı. Gerçekten çok aptalca çünkü ben bacağımı kaybetmeyebilirdim ve herkes ölebilirdi. General, onbaşı, binbaşı sırayla ölebilirlerdi. Siz de onlara maaş ödemek zorunda da kalmazdınız. Şimdi bacağımın değerini hesaplayın lütfen. General 52, Onbaşı 46 ve Binbaşı 50 yaşında ve hepsi hem fiziksel hem de ruhsal olarak turup gibiler. Onlar askeri yaşamlarına tıpkı Hindenburg gibi ortalama altmışlarına kadar devam edecekler. Hesaplayın lütfen: 160*12*30 (ortalama 30 diyelim, değil mi?). Bacağım aşırı pahalı bir bacak. Anlıyor musun?”

“Siz delisiniz” dedi görevli memur.

“Hayır, deli değilim” diye cevap verdim. “Ne yazık ki fiziksel olduğu kadar ruhsal açıdan da sağlıklıyım. O şey bacağıma gelmeden iki dakika önce vurulmamış olmam ne kötü. İyi para biriktirirdiniz” dedim.

“İşi kabul ediyor musunuz?” diye sordu.

“Hayır” dedim ve oradan ayrıldım.

Memur ve gazi adamın karşılıklı olarak dile getirdikleri istekler, dönemin en büyük sorunları olarak esere yansımaktadır. Psikolojik ve fiziksel bakımdan desteğe ihtiyaç duyan kişiler, doğru çözüm yolunun herkesin ihtiyacına yetişemeyen devletten para almaya çalışmak olduğunu düşünürler. Burada mekân sosyal kurumdur. Savaşta sol ayağı kesilen savaş gazisi, devlet kurumunun elçisi olan memurdan daha yüksek bir aylık ister ama bu isteği reddedilir. Adam, görevli memuru bacağının kesilmesine neden olan olayı ve kurtardığı önemli kişileri anlatarak onu ikna etmeye çalışır. Ancak görevliden acımasızca olumsuz yanıtlar alınca devlet dairesinden çıkar. Adam savaşta ölmemesine

ve sakat olarak yaşamaya devam etmesine isyan ederek ölümün daha onurlu bir durum olduğunu ifade eder. Çünkü savaşta ölen askerler isimleriyle birlikte anılırken, savaştan evlerine yaralı bir şekilde dönen askerler daha fazla aylık alabilmek adına görevlilerle tartışmaya girmek durumundaydılar. Burada asker savaştan sonra tamamıyla değişen hayatına uyum sağlamaya çalışır. Eserde bu durum anlatılırken bir yandan da hem çevrenin yıkıntı olduğu hem de insanların yıkıma uğradığı ifade edilir. İnsanların iç dünyası ve yaşamak durumunda kaldıkları çevre hem insan hem de yapı bakımından tasvir edilir.

Lohengrin'in Ölümü

Savaş sonrası bir ailenin yaşamını sürdürebilmek için verdiği mücadeleyi konu edinir.

Taşıyıcılar merdivenden yukarı doğru yavaş bir şekilde sedyeyi taşıyorlardı. Göreve bir saat önce başlamış ve hala sigara bahşişi alamamış olduklarından ikisi de sinirliydi. İçlerinden birisi aracın sürücüsüydü ve aslında sürücülerin taşıma zorunluluğu yoktu. Ama hastane herhangi birini göndermemişti ve onlar da bu genci arabada bırakamazlardı. Bir de alınması gereken ateşli bir zatürre hastası ve son anda kurtarılmış bir intihar vakası vardı. Taşıyıcılar kızgındılar ve aniden yeniden sedyeyi yavaşça taşımaya başladılar. Hastanenin koridoru kötü aydınlatılmış ve tabii ki hastane kokuyordu. Arkadaki taşıyıcı intihar vakasını kastederek “Niye kurtardılar ki bunu?” diye mırıldandı. Diğeri arkaya doğru dönerek, “Haklısın, niye kurtardılar ki?” diye söylendi. Döndüğünde kapının kirisine çok sert çarptığı için sedyede yatan genç uyanarak tiz ve korkunç çığlıklar atmaya başladı. Bunlar bir çocuğun çığlıklarıydı.

“Sakin, sakın” dedi gergin suratlı sarışın genç doktor. Saat 8’di.

Doktorun çoktan nöbeti devretmiş olması lazımdı. Ancak neredeyse bir saattir boşu boşuna Dr. Lohmeyer’ in gelip nöbete başlamasını bekliyordu ancak o muhtemelen tutuklanmıştı. Bugünlerde her an herkes tutuklanabilirdi. Genç doktor istemsizce stetoskobuna uzandı ve sedyedeki genci inceledi ancak bir an bakışları kapıda sabırsız bir şekilde bekleyen taşıyıcılara kaydı. Sinirli bir tavırla “Ne oldu ne istiyorsunuz?” diye sordu.

“Sedyeyi” dedi sürücü. “Birisi onu başka bir yatağa yatırabilir mi? Acelemiz var gitmemiz lazım.”

“Aa, tabii, buraya” dedi doktor deri koltuğu işaret ederek. O anda nöbetçi hemşire geldi. Donuk ve ciddi görünüyordu. Hemşire, genci omuzlarından, sürücü olmayan taşıyıcı ise bacaklarından hızlı bir şekilde kavradı. Çocuk tekrar deli gibi çılgık attı ve doktor aceleyle “Sessiz, sakın ol, o kadar da can yakmayacak” dedi.

Taşıyıcılar hala orada bekliyorlardı. Doktorun öfkeli bakışlarını gören taşıyıcı “battaniye” dedi sakince. “Onun değil. Genç bu kırık bacaklarıyla hastaneye kadar gelemeyeceğinden, kazada bir kadın verdi onu.” Fakat taşıyıcı battaniyeyi hastanenin alacağını düşünüyordu ve hastanenin yeteri kadar battaniyesi vardı. Battaniye kadına geri verilmeyecekti. Bu battaniye çocuğun olmadığı gibi hastanenin de değildi ve bu kadarı yeterliydi. Eşi battaniyeyi güzelce yıkayabilirdi ve bu zamanlarda battaniye iyi para ederdi. Çocuk bir daha çılgık attı. Onlar battaniyeyi çocuğun bacağından çıkarıp hızlı bir şekilde sürücüye verdi. Hemşire ve doktor birbirlerine baktı. Çocuk korkunç görünüyordu: vücudunun tüm belden aşağısı kan içindeydi. Onun kısa keten pantolonu tamamen paramparça olmuştu. Yırtıklar kanla birlikte korkunç bir yığın oluşturuyordu. Çocuğun ayaklarının rengi gitmişti ve çocuk daima aynı sıklıkla çılgık atıyordu.

“Çabuk” diye fısıldadı doktor. “Hemşire, iğne hadi daha çabuk.” Hemşire hızlı ve çevik davranıyordu ama doktor yine de “Hadi daha hızlı” diye fısıldıyordu. Ağzı, gergin yüzünde sürekli konuşmaktan açık kalmıştı. Çocuk sürekli bağırıyordu ama hemşire iğneyi bir türlü daha hızlı bitiremiyordu. Doktor çocuğun nabzını kontrol etti. Soluk yüzü yorgunluktan kasılıyordu. “Sessiz” diye fısıldadı çıldırmış bir adam gibi. “Sessiz olsana.” Ancak çocuk adeta dünyaya bağırmaya gelmiş gibi çılgık çılgılaydı. Nihayet hemşire elinde iğneyle geldi ve doktor iğneyi hızlı ve becerikli bir şekilde yaptı. İğneyi adeta kemikleşmiş kaskatı deriden çekerken içini çekti. Kapı açıldı ve odaya hızlı ve telaşlı bir şekilde bir rahibe girdi. Talihsiz çocuğu ve doktoru görünce açık olan ağzını kapattı, yavaş ve sessiz bir şekilde yaklaştı. Rahibe, doktora ve hemşireye başıyla samimi bir selam verdi ve yatan çocuğun alnına elini koydu. Çocuk aniden gözlerini açtı ve şaşkın bir şekilde alnının üzerindeki karartıya baktı. Çocuğun alnında duran hemşirenin soğuk elinin baskısı onu rahatlatmış gibi duruyordu ama iğne de çoktan tesir etmişti. Doktor hala iğneyi elinde tutuyordu, bir kez daha derin bir nefes aldı, o an sessizdi, muazzam bir sessizlik, o kadar sessizdi ki herkes onun nefes alıp verişini duyabiliyordu ve kimseden ses çıkmıyordu. Çocuk artık ağrı hissetmiyordu sakın ve merakla etrafına bakıyordu. Doktor hemşireye “Kaç?” diye sordu. Hemşire aynı biçimde “10” diye cevapladı.

Doktor omuzlarını silkerek “Biraz fazla ama bakalım göreceğiz.” Hemşire Lioba, “Bize yardım edebilir misiniz?” diye sordu.

“Tabii ki” dedi rahibe, hızlı bir şekilde derin düşüncelerinden sıçrayarak uyanmış gibi görünüyordu. Hala çok sessizdi. Rahibe çocuğun kafasından ve omuzlarından, gece hemşiresi de bacaklarından tutup kana bulanmış paçavraları çıkardılar. Şimdi gördükleri kadarıyla kan siyah bir şey ile karışmıştı. Her şey siyahtı. Çocuğun ayakları tamamıyla kömür tozu olmuştu ve elleri de aynıydı. Her şey sadece kan, bez paçavrası ve kömür tozu olmuştu. Yoğun ve neredeyse çok yağlı kömür tozu. “Tabii” diye mırıldandı doktor. “Hareket halindeki kömür treninden kömür çalarken düşmüş.” “Evet” dedi genç adam titrek bir sesle “Tabii.” Çocuğun gözleri açıktı ve içlerinde garip bir mutluluk vardı. İğne gerçekten etkili olmuş olmalıydı. Rahibe gömleğini yukarıya kadar kaldırdı ve katlayarak çocuğun göğsüne çenesine kadar topladı. Çocuğun vücudunun belden yukarısı zayıftı, yaşlı bir kaz gibi çok zayıftı. Yukarıda köprücük kemiklerinde garip kara gölgeli oyuklar vardı. Büyük oyuklar içerisine beyaz geniş bir elin gizlenebileceği kadardı. Onlar şimdi bacaklarını da gördüler. Bacaklarından sağlam ne kaldıysa. Çocuğun bacakları fazlasıyla narin, ince ve uzun duruyordu. Doktor kadınlara başıyla işaret etti ve “Muhtemelen iki bacakta da çift kırık var, röntgen lazım” dedi.

Nöbetçi hemşire alkollü bezle bacağına temizledi. Bacakları eskisi gibi ince görünmüyordu. Yalnızca çocuk çok zayıftı. Doktor bandajı yerleştirirken başını salladı. Yeniden Lohmeyer adına korkmaya başladı. “Muhtemelen onlar onu yakaladılar. Kahretsin eminim.” Doktor sargıyı bitirdi ve hemşire yeniden gömleğini belinin üzerine kadar giydirdi ve daha sonra beyaz bir örtü alıp çocuğun üzerine örttü. Ellerini çocuğun tekrar alnına koydu ve ellerini yıkayan doktora “Ben buraya Schmarz için gelmiştim siz bu gençle ilgilenirken sizi rahatsız etmek istemem.” Doktor elini kurularken dondu kaldı. Yüzü biraz asıldı ve alt dudağındaki sigara titredi. “Ne?” diye sordu. “Küçük Schmarz’ın nesi var?” Solgun yüzü neredeyse sapsarıydı. “Ah küçük kalpli çocuk artık istemiyor, artık gerçekten istemiyor. Sonu geldi gibi görünüyor.” Doktor eline yeniden bir sigara aldı ve havluyu lavabonun yanındaki çiviye astı. “Kahretsin” dedi. “Ne yapabilirim ki, hiçbir şey yapamıyorum.”

Rahibe elini hala çocuğun alnında tutuyordu. Hemşire kanlı bezleri kapağı duvarda yansıyan nikel kaplı çöp tenekesine attı. Doktor düşünceli bir şekilde zemine bakarken

aniden kafasını kaldırıp bir kez daha gence baktı ve kapıya yöneldi: “Tekrar bakmam gerekiyor” dedi. “Bana ihtiyacınız yok değil mi?” diye sordu. Arkasında duran hemşire bir kez daha kafasını içeriye sokarak, “Hayır sen burada kal, gencin röntgenlerini hazırla ve hasta hikayesini kaydetmeye çalış.”

Çocuk hala çok sessizdi. Nöbetçi hemşire deri koltuğun yanında duruyordu. “Annene haber verelim mi?” diye sordu.

“Öldü” dedi.

Hemşire babasını sormaya çekindi. “Durumunu kime haber verelim?”

“Abime ama şuan evde değildir. Ya da küçük kardeşlerime, onlar yalnızlar.”

“Hangi küçükler?”

“Hans ve Adolf, onlar ben onlara yemek hazırlayana kadar beni beklerler.”

“Abin nerede çalışıyor?”

Çocuk sustu ve hemşire bir daha sormadı.

“Yazmak istiyor musunuz?”

Evet der gibi başını salladı hemşire, ilaç ve test tüpleriyle tamamen kaplanmış küçük beyaz masaya gitti. Mürekkebi yanına alıp kalemi batırdı, kağıdı sol eliyle düzeltti.

“Adın ne” diye sordu rahibe gence.

“Becker.”

“Hangi dine mensupsun?”

“Hiçbirine. Vaftiz edilmedim.”

Hemşire ve rahibe birbirine baktı ve hemşirenin yüzü umursamaz kaldı.

“Ne zaman doğdun?”

“1933... 10 Eylül”.

“Okula gidiyor musun?”

“Evet.”

“Ve soyadı” diye fısıldadı hemşire rahibeye.

“Evet soy ismin ne?”

“Grini.”

“Nasıl?” diye sordu iki kadın da birbirlerine bakarak gülüştiler.

“Grini” dedi genç alışılmadık ismi olan herkes gibi yavaş ve sinirli bir tavırla.

Hemşire “İ ile mi?” diye sordu.

“Evet 2 i ile” diye yeniden cevapladı, “Grini”.

Çocuğun adı aslında Lohengrin’ di, çünkü 1933 yılında Hitler’in ilk resimleri Bayreuther’in oyunlarının haftalık programında gösterilmeye başladığı zamanlarda doğmuştu fakat annesi ona hep Grini diye seslenirdi. Doktor aniden içeriye girdi, gözleri yorgunluktan belli belirsizdi ve ince sarı saçları genç ama kırıxık yüzünde asılı duruyordu.

“Gelin lütfen çabuk, çabuk ikiniz de kan nakli yapmaya çalışacağım, çabuk”. Rahibe gence bir baktı.

“Evet evet onu bir süreliğine rahatça bırakabilirsiniz.”

Gece hemşiresi kapıda çoktan duruyordu. Rahibe “Rahatça yalnız kalmak istiyor musun, Grini?” diye sordu.

“Evet” dedi çocuk ama onlar dışarı çıkınca gözyaşlarını tutamadı. Sanki rahibe elini tekrar alnına koymuştu. Acıdan değil sevinçten ağlıyordu. Aynı zamanda acıdan ve korkudan da. Çocuk küçükleri düşündüğünde acıdan ağlıyor ve onları düşünmemeye çalışıyordu çünkü sevinçten ağlamak istiyordu. Kendini hayatında hiç bu iğneden sonra hissettiği kadar muhteşem hissetmemişti. İğne içine mükemmel biraz ılık bir süt gibi akıyor ve onun başını döndürdüğü gibi aynı zamanda uyanık olmasını sağlıyor ve dilinde daha önce tatmadığı leziz bir tat bırakıyordu ama küçükleri düşünmek zorundaydı.

“Hubert yarın sabahtan önce eve geri dönmez, babamın gelmesine de daha 3 hafta var ve annem...” Küçükler şimdi tamamen yalnızdı ve o biliyordu ki her adımda en ufak gürültüde merdivene koşacaklar ve bu küçükler için çok fazla korkutucu hayal kırıklığı. Bayan Grossman’ ın onlara sahip çıkması ise çok küçük bir umut: “Daha önce hiç yapmadı ki şimdi neden yapsın? Hem onun kaza geçirdiğini de bilemeyecek. Hans muhtemelen Adolf’ u teselli edecek ama Hans’ ın kendisi de çok zayıf ve en küçük olayda ağlar. Belki Adolf Hans’ ı teselli edecek ama Adolf daha 5 Hans ise 6 yaşında. Daha

büyük olasılıkla Hans Adolf' u teselli edecek ama Hans korkunç derecede zayıf ve Adolf daha sağlamdı. Aslında ikisi de ağlayacak çünkü saat 7 olduğunda acıttıklarından ve benim saat 5 buçukta onlara ekmek getirdiğimi bildiklerinden oyun oynayacak neşeleri kalmayacak ve ekmek yemeye cesaret edemeyecekler. Hayır bir daha asla cesaret edemezler, birkaç kez tüm ekmekleri bir haftalık olan hepsini yediklerinde onları sıkı bir şekilde cezalandırdığımdan beri bunu yapmaya cesaret edemezler.” Patatesleri rahatça yiyebilirler ama bunu bilemezler ki. Hans gayet güzel patates pişirebilirdi ama buna cesaret edemezler. Keşke onlara patatesleri yiyebileceklerini söyleseydi. Ama cesaret edemezler. Çok sıkı bir şekilde onları cezalandırmıştı, evet onlara vurmak zorunda kaldı çünkü bütün ekmekleri yiyip bitirmek olmaz, bu böyle olmaz ama eğer onları cezalandırmasaydı şimdi mutlu olurdu en azından şimdi onlar ekmek yiyebilir ve aç kalmazlardı. Onlar şimdi öylece durup bekliyorlar ve merdivendeki her sese heyecanla zıplayıp kafalarını kapının arasından sokuyorlardır, onları birçok kez öyle gördü, çok kez, belki de bin defa gördü. Oh, onların daima ilk kez yüzlerini görürdü, o geldiğinde sevinirlerdi. Evet onları dövdükten sonra bile o geldiğinde mutlu olurlardı. Her şeyi kabullenirlerdi. Şimdi sadece her ses bir hayal kırıklığıydı, korkabilirlerdi. Hans polis gördüğünde bile hemen titremeye başlar. Belki de o kadar sesli ağlayacaklar ki Grossman onları azarlayacak çünkü o akşamları rahatsız edilmemek ister ve belki de daha sonra tekrar ağlamaya başlayacaklar, onları kontrol etmeye gelecek onlara acıyacak. Aslında çok kötü bir kadın değildir. Ama Hans onunla tek başlarına gitmek istemez, ondan korkunç derece de korkar, Hans her şeyden korkar. Keşke en azından patateslere dokunabilseydiler!

Küçükleri düşündüğünden beri tekrar acıdan ağlıyordu. Elleriyle gözlerini küçükleri görmemek için kapatmaya çalıştı. Daha sonra elleri ıslandı ve daha fazla ağlamaya başladı. Lohengrin saatin tam olarak kaç olduğundan emin olmaya çalıştı. Kesin dokuzdu ya da on ve bu korkunçtu. O hiç eve saat beş buçuktan sonra gitmezdi. Ama bugün trende çok sıkı güvenlik vardı ve dikkatli olmaları gerekti. Lux çok ateş ediyordu, belki de savaşta çok edemediklerinden şimdi ateş ediyorlardı ama onu yakalayamadılar. Hiçbir zaman yakalayamadılar, o hep onlardan kaçtı. Tanrım özellikle antrasit olduğundan onu kaçıramazdı. Antrasit için 70-80 marka kadar öderlerdi. Kaçırmamalıydı. Ama Lux onu yakalamadı. O Rusların üstesinden gelmişti, Amerikaların ve Belçikalıların. Bu aptal Lux'la mı onu yakalayacaklardı. Onların ellerinden kaçtı, kasaya atladı, çuvalı doldurdu,

yere attı ve götürebileceği her şeyi çuvala doldurup arkasından attı. Sonra birdenbire tren durdu. Sadece o muhteşem derecedeki ağrısını biliyor, ta ki hiçbir şey bilmeyene dek ve sonra kapıda uyandığını ve beyaz odayı gördüğünü. Sonra ona iğne yaptılar ve şimdi yeniden mutluluktan ağlıyordu. Küçükler artık orada değillerdi. Bu mutluluk mükemmeldi. O daha önce gözyaşlarının mutluluk olduğuna tanık olmamıştı. Bu mutluluk içinden dışarıya akıyordu. Bu göğsündeki tatlı titrek parça küçülmüyordu. Gözyaşı halinde içinden çıkan acayip yumru küçülmüyordu.

Aniden Luxlerin ateş ettikleri sesleri duydu. Makineli tüfekleri vardı ve ilkbahar akşamında korkunç şekilde sesleri çınılıyordu. Tarla lokomotif dumanı, kömür ve biraz da gerçek ilkbahar gibi koktu. İki ateş tamamen koyu gri olan gökyüzünde patladı ve ekoları bin defa ona geri geldi. Göğsünü iğne batması gibi gıcıkladı. Bu kahrolasica Lux'lüler onu yakalamamalıydı, onu öldürmek için ateş etmemelilerdi. Üzerinde dümdüz uzandığı kömürler sert ve sivriydi. Bu antrasitti ve elli kilosuna yetmiş ya da seksen mark ödeyebilirlerdi. Acaba küçüklere çikolata alabilir miydi?

Lohengrin Nazi zalimliğinin başladığı dönemde 1933 yılında doğmuş bir çocuktur bu sebeple daha en başından şanssızdır. Yani o Hitler'in yönetimi ele aldığı yılda doğmuştur. İsmi dikkat çekicidir çünkü Lohengrin, Hitler'in hayranlık duyduğu ve Wagner' e ait bir sanat eserinin adıdır. Kardeşlerinden birinin adının Adolf olması da ailenin Hitlerle güvendiğini ve hayran olduğunu gösterir. Lohengrin, savaştan dolayı genç yaşta hayatla tanışmış, çocukluğunu yaşayamamış ve küçük kardeşlerinin sorumluluğunu almak zorunda kalmıştır. Çocuğun düşman ülkeler hakkında söyledikleri de savaşın bir çocuğu bile ne kadar nefretle doldurabileceğinin göstergesidir. Gencin abisi ve babasının nerede olduklarını söylemesinden çekinmesi de Lohengrin o dönem yüksek ihtimalle yaptığı hırsızlık gibi yasa dışı işler yapmasından kaynaklanır. Savaştan dolayı çaresiz kalan insanlar da yasal olmayan işleri yapmak zorunda kalmıştır. Bu durum bir hayatta kalma mücadelesidir. Hikâyede dönemin eğitim sistemine de bir eleştiri yapılır. Çocuğun sorulmadan bir şeyi söylememe konusunda söylediklerinden okullarda üzerine vazife olmayan işlere karışmamaları ve duyarsız olmaları öğütlendiği anlaşılmaktadır. Yazar, çocukların evde devlet tarafından verilen ekmek ve patates azığından bahsetmesi ve hasta taşıyıcısının çocuğun üzerindeki battaniyeyi para eder diye kendisi için istemesi savaş sonrasında yaşanan yokluğu gözler önüne sermektedir. Genç fazla ekmek yedikleri için küçük kardeşlerini döver, savaşın insanlığa yaptığı gibi o da onlara şiddet uygular. Ama

kardeşler dayak yese de hep onu yine sevinçle karşılarlar. Küçük kardeşler de savaşın şiddetine boyun eğmek durumunda kalan çaresiz insanları ifade eder. Lohengrin' in sürekli vaftiz edilmediğini söylemesi de onun aslında yaptığı hırsızlıklardan suçluluk duyduğunu gösterir ve çocuk bu kötülüğü de bu sebeple yaptığını düşünür. Bir taraftan da savaşa sebep olan büyüklerin günahını kendisinin çektiğini anlatmaya çalışır. Kötülük kendisine bu savaşan büyüklerden geçmiştir. Okur bu hikâyede kardeşlerine bakmaya çalışan savaş mağduru bir çocuğun tek başına ölmesine şahit olur. Ama savaşta ölüp giden birçok can gibi onun da hesabı sorulamayacaktır.

Elçi

Eser, onunla cephede savaşan arkadaşının ölüm haberini onun karısına söyleme görevini üstlenen bir askerin hikayesini anlatır.

Tren yolunun üzerinde neden bazı noktalarda bir istasyon kurulduğu sorulur. Asker, büyük kahverengi çantalı yaşlı bir kadınla birlikte bir istasyonda iner. Yolu kime soracağını bilemez. İndiği yerde yarı yıkık halde fabrikalar, içinde yaşanması pek mümkün olmayan birkaç tuğla ev görür. Hatta burada bir kilise bile yoktur. Duvara doğru yürür ve evlerden birisinin kapısını çalmaya korkar. Köşeyi döner ve zorlukla okunabilen tabelayı görür ve ana cadde yazısını okur. Yine, eğri büğrü bir cephe oluşturan birkaç ev, dökülen sıvalar ve karşıda uzun ve penceresiz kasvetli fabrika duvarını görür. İçgüdüsel olarak sola döner ancak hiçbir şey göremez. Ürkütücü bir sessizliğin ve ıssızlığın ortasında sanki dünyanın sonundaymış gibi hisseder. Sol tarafta gördüğü basık ve küçük eve doğru ilerler. Önünde gül ağacı olan eve yaklaşıncı numarayı görür ve doğru evde olduğunu anlar. Tarifsiz bir sessizliğin içinde ön kapıda duraksar ve burada olmak yerine ölmeyi yeğlediğini söyler. Tam kapıyı çalacakken içeriden bir kadın kahkahası duyar ve kadının yalnız olmadığını düşünür. Kapıyı son gücüyle çalar ve kapıyı sarışın bir kadın açar. Kadın tedirgin olur ve geri çekilir. Arkadan kaslı bir erkek geçer ve asker Bayan Brink' i görmek istediğini söyler. Kadın o kişinin kendisi olduğunu söyler ve asker içeri girince dar bir salonda kötü mobilyalar, kötü yemek ve sigara kokusuyla karşılaşır. Asker telaşlanmamasını söyleyip lafa gireceği sırada kadın her şeyi bildiğini ve kocasının öldüğünü söyler. Asker de arkadaşının alyansını, saatini ve yıpranmış fotoğraflarını masaya koyar. Kadın aniden hıçkırarak ağlar. Hala bir yerlerde kanayan bir yara olduğu sürece savaşın hiç bitmeyeceğinin bilincindedir. Adamın nasıl öldüğü hakkında

konusurlar, kadın adamın gitmesi için kapıyı açar, adam onun elini öper ve oradan ayrılır. Tren istasyonuna gider ve bekleme salonunda titreyen yaşlı bir çift görür. Arkasındaki adamın “keşke biraz daha tütün ve ekmeğimiz olsa” dediğini duyar. Kırmızı bereli adam belirir ve Köln’e giden trenin doksan beş dakika geciktiğini duyurmak için bağırır. Asker o anda kendini orada hayatının sonuna dek hapsedilmiş gibi hisseder.

Hikâyenin başlangıcında bazı noktalarda neden istasyon kurulduğunun sorgulanması, askerin indiği yerde bir yaşam belirtisi olmadığına işaret eder. Askerin trenden indikten sonra çevreyle ilgili yaptığı tasvirler şehrin artık ölü ve sessizlik içinde olduğunu ve mutlu bir yaşam süren insanların İkinci Dünya Savaşı ile nasıl yıkıma uğradıklarının bir göstergesidir. Kadının askeri görünce tedirgin olması askerin yabancı bir kişi olmasından ve savaşın binalar ya da köprüler gibi insanların güven ve inançlarını da yıktığından kaynaklanır. Eserde yalnızca eşinin ölüm haberini alan kadının acısı değil, savaşı yaşayarak cepheden evine dönen çaresiz bir askerin umutsuzlukları da anlatılmaktadır. Eserde savaştan sonra evine geri gelen ve tamamıyla değişen yaşamlarına devam etmek durumunda kalan insanların yaşadıkları yansıtılmaktadır. Burada mekân sık sık tasvir edildiği gibi terkedilmiş görünen, sessizliğe bürünmüş bir şehirdir. Yazar şehri böyle olumsuz bir şekilde tasvir ederken savaştan sonra görülen manzarayı ifade eder. Eşini ya da arkadaşını savaşta kaybeden karakterler de savaşta sevdiklerini kaybeden, savaşın tüm güçlüklerine karşın ayakta durmaya çalışan ve arka planda da olsa savaşı hissetmeye mecbur kalan sivilleri yansıtır. Heinrich Böll 1945’te esir hayatından yeniden eve döndüğünde tamamen yıkılmış bir Almanya bulmuştur. İnsanların yiyecek bir şeyleri, çalışacak işleri ya da kalacak bir evleri yoktur. Bu insanların gelecek planlarının hiçbir önemi olmaması ve hayatta kalma çabaları onu derinden etkilemiştir. Bu etkiyi burada askerin ve kadının yaşadıklarıyla eserine yansıtmıştır.

Sayılmayan Sevgili

Eser, savaş sonrasında görevi bir köprüden geçenleri saymak olan ve sevgilisinin bu sayımda bir sayıya indirgenmesini engellemek isteyen yaralı bir adamın hikayesini anlatır.

Bacaklarımı yamayıp yapıştırdılar ve bana oturduğum yerde yapabileceğim bir iş verdiler: Yeni Köprü’nün üzerinden gelip geçen yayaları saymak. Başarılarını sayılarda görüp sevinirler, birkaç anlamsız rakama bakıp zevkle kendilerinden geçsinler diye ben,

bütün gün, sabahtan akşama kadar sayı sayıyorum: ağzım bir taksimetre gibi durmadan, sessizce işliyor; sayı üzerine sayı katıyor ve akşam olunca, zaferlerini tek bir sayı ile kendilerine sunuyorum. Vardiyanın sonucunu bildirdiğim zaman, gözleri parlıyor, sayı ne denli yüksekse, yüzleri de o denli güleç oluyor eh sevinmekte de haksız değiller yani; zira Yeni Köprü' den geçenlerin sayısı hiçbir gün binlerin altına düşmüyor... Gel gör ki, onların bu istatistiği doğru değil! Evet, özür dilerim, bu istatistik doğru değil! Beni sözüne güvenilir bir kişi sanıyorlar, ama aldanıyorlar: Öyle sözüne güvenilecek insanlardan değilim, arada bir onlara bir sayı eksik söylüyorum ve yutturdum diye için için seviniyorum. Sonra kimi zaman, içimden bir acıma geliyor, onlara birkaç sayıyı bağışlayıveriyorum. Onların mutlulukları benim elimde. Öfkeli olduğum günler, sigaram kalmadığı zamanlar, ortalamayı verip geçiyorum; kimi zaman da ortalamanın altında bir sayıyı... Ama, keyfim yerinde mi? Gönlüm aydınlık mı? O zaman bol keseden beş basamaklı bir sayıyı sunuveriyorum. Ah, ne mutlu oluyorlar o zaman! Sonucu belirttiğim raporu, adeta elimden kapıyorlar, gözleri sevinçten pırıl pırıl yanıyor, elleri ile omzuma vuruyorlar! Kuşkulamak akıllarının kenarından geçmiyor! Derken, başlıyorlar sayıları birbirine vurmaya, bölmeye, yüzdelelerini almaya ve daha neler de neler yapmaya... Bugün, bir dakika içinde, köprüden kaç kişi geçmiş imiş? On yıl sonra kaç kişi geçmiş olacakmış? Hesaplayıp, uğraşıp bunu ortaya çıkarıyorlar. Zaten gramerde en sevdikleri zaman da bu: Gelecekte olmuş bitmiş gösteren zaman, bu onların baş uğraşları. Ama, ne yaparlarsa yapsınlar, dedim ya, özür dilerim bu hesapların tümü yanlış. Minik sevgilim, köprüünün üzerinde görünmüyor mu, hem de günde iki kez, ah, o zaman, kalbim sanki duruyor. Evet, o ağaçlıklı yola sapıp da gözden kaybolana kadar, kalbimin o aralıksız vuruşları duruyor ve bu arada gelip geçenleri ben, -pek doğal değil mi?- atlatıveriyorum. Bu iki dakika, benim dakikalarım, tümü ile bana ait dakikalar, kimse onları benden alamaz. Akşam üzerleri, o dondurmacı dükkanından dönerken -bir dondurmacı dükkanında çalıştığını artık biliyorum- karşı kaldırımdan, benim sayı saymakla görevli sessiz ağzımın hizasından geçerken, yine kalbim duruyor ve ben ancak o gözden iyice kaybolduktan sonra yeniden saymaya başlıyorum. Bu dakikalarda benim görmeyen gözlerimin önünde defile yapan tüm mutlular, istatistiğin ölümsüzlüğüne geçmemiş oluyorlar: Gölge adamlar, gölge kadınlar bunlar, var mı yok mu belirsiz varlıklar bunlar, istatistiğin gelecekte olup bitmiş zamanı içinde yürüyüşe katılmayacak olanlar...

Onu seviyorum besbelli. Fakat kız bunu bilmiyor; ben de zaten bilsin istemiyorum. O bir kez göründü mü, tüm hesapların altını üstüne getirdiğini o hiç bilmesin ve bu bilgisizliği içinde o tertemiz yüreciği ile uzun kumral saçları omuzlarında dalgalanırken, minik ayakları ile bassın geçsin köprüden ve dondurmacı dükkanına gitsin ve bolca bahşişleri toplasın... Onu seviyorum. Evet, besbelli ona tutkunum ben. Geçenlerde bir kontrolden geçtim. Karşı tarafta otomobilleri saymakla görevli arkadaş beni önceden uyarmıştı, o gün dikkat kesildim, deliler gibi saydım, saydım, bir kilometre sayacı benim saydığımdan daha iyi sayamazdı. Baş istatistikçi de karşı tarafta durmuş sayıyordu. Sonunda, bir saat içinde kendi saydığını benim verdiğim saat sonucu ile karşılaştırdı: benimki, onunkinden ancak bir tek sayı eksik çıktı. Benim küçük sevgilim, bu arada gelip geçmişti. Ben onu yine bu anlamsız sayıların dizisine katmamıştım. O güzelim kızcağızı bırakır mıydım ki, onu bir tek sayı olarak alsınlar, gelecekte olmuş bir zaman içinde öteki sayılarla birbirine vursunlar, bölsünler, yüzdesini alıp sonunda bir hiçe çevirsınler... Arkasından bakamıyorum diye yüreğim kan ağlarken yine saymayı sürdürdüm. Öbür kıyıda, otomobil sayan arkadaşına ne denli teşekkür etsem az... Şakası yok. Ekmek parası elden gidebilir!

Baş istatistikçi eliyle omzumu okşadı ve benim dürüst, güvenilir, işine bağlı bir görevli olmamı övdü. “Bir saat içinde bir rakam eksik olmuş” dedi. “Bunun önemi yok. Biz nasıl olsa yüzde bir miktar farkı hesaba katıyoruz. “Raporumda sizi atlı araçlara atamalarını önereceğim”.

Atlı araçlar, arayıp da bulamadığım şey! Atlı arabalar: Cennet, rahatlık! Atlı araba, günde en çok 25 ya geçiyor ya geçmiyor. Demek, günde ortalama her yarım saatte bir kafa düğmene basıp bir tek sayıyı aşağıya düşüreceksin! Oh, bu bir cennet! Atlı araçlara bir geçsem, oh ne güzel ne güzel. Dörtle sekiz arasında zaten atlı araçların köprüden geçmesi yasak. Bu arada insan şöyle bir dolaşıverir, ya da dondurmacı dükkanına uzanabilir. Ve onu doya doya seyredebilir. Ola ki bir gün, küçük sevgiliyi alır, evine gidene dek ona yolda arkadaşlık edebilir.

Eser bir savaş kurbanının aşk ve istatistik arasındaki iç çatışmasını ele alır ve adamın bacaklarının yamalı olması ve oturabileceği bir iş verilmesinden savaşın sonuçlarına da değinildiği görülür. Savaşta birçok insan zarar görmüş, yaralanmış ve sakat kalmıştır bu sebeple de artık ağır işleri yapamaz hale gelmişlerdir. Savaş sonrası bir dönemde adama bir köprüden geçen insanları sayma görevi verilir. Köprüden geçen insanlar, insan

olmaktan ziyade bir istatistikteki sayılar olarak görülür ve her kişilik bir rakama dönüştürülür. Bu durum, adamın “küçük sevgilisi” ortaya çıktığında değişir ve görevini unutarak onu buna dahil etmez. Bu da savaşta ya da sonrasında kişilerin salt mağduriyetine karşı belirli bir direnişi ifade etmektedir. Hikâye de adamın genellikle olduğu gibi basit bir nesne değil, bir şeylere karar veren ve yapan özne olmasına izin verir. Böll, aşk konu olduğunda kişinin otoriteyi kandırabileceğini anlatır. Adam kıza aşıktır ve eğer onu bu sayıya dönüştürürse ona olan sevgisi de kaybolacaktır. Ancak reddedilme korkusuyla kıza açılmaz. Adam haberdar olduğu bir teftiş sonrası güvenilirliğinden dolayı ona atlı arabaları sayma görevi verilir. Adam da bu duruma sevinir çünkü köprüden günde sadece 25 at arabası geçmektedir. Geriye kalan vaktinde de kızın haberi olmadan rahatça onu düşünebilecektir. Böll bu hikayesiyle toplumun sadece başarıya, bilançolara ve rakamlara odaklandığını anlatır ve kişiliği ve ihtiyaçları olan birey bu toplumda kaybolmuş durumdadır. Yazar da özellikle aşk gibi duyguların sayılarla ölçülemeyeceğini hatırlatmak ister. Hikâye sayılar, matematik gibi hayatın diğer alanlarında uygulanabilir, ancak bir kişiliği veya duyguları göstermek veya ifade etmek için kullanılmaması gerektiğini ifade eder. Savaş sonrasında bir geçiş sürecinde olan toplumun yaşadığı bu sorun bu hikayeye ele alınmıştır. Böll, hikayesinde kişiler arası ilişkilerin ve genel olarak insanın istatistiklerden çok daha önemli olduğunu söylemek ister. Bir istatistiğin sadece ortalama ve ideal insan olduğunu, ancak herkesin kendi benzersizliğine ve kendi türüne sahip olduğunu ifade eder. Bu benzersizlik önemlidir, ancak bir istatistikte tamamen gölgede kalır. Diğer yandan duygularını açığa vurmak istemeyen ve vuramayan insanlar vardır, bunun nedeni de çoğu zaman toplum olmuştur. Hikayedeki adamın kıza açılmaması, onu sadece izlemesi, onunla hiç konuşmaması ona hiçbir şeyin ulaşmasını istememesinden de kaynaklanabilir. Kız onun hayalinde mükemmeldir, eğer onunla konuşursa, kız onu reddedebilir ve bu da yanılsamayı ortadan kaldırır. Kadın artık mükemmel olmayacak, adam reddedilmiş hissedecek ve duygulardan geriye hiçbir şey kalmayacaktır. Hatta onu reddetme olasılığı oldukça yüksek olacaktır, çünkü adam ona aşkını itiraf edecek ve kadın bununla nasıl başa çıkacağını bilemeyecektir, çünkü adamı tanımamaktadır ve bu duygular ona abartılı gelecektir, muhtemelen bu onun için oldukça korkutucu olacaktır, ayrıca adamın bir süredir onu izlediğini bilecek, korkacak ve onu mümkün olduğunca kendisinden uzaklaştırmaya çalışacaktır.

Edebiyat tarihinde yazarların yolu da sık sık kesişmiştir. Bu şekilde hayatlarının bir döneminin kesiştiği Wolfgang Borchert, Franz Kafka ve Heinrich Böll ise Alman Edebiyatının en önemli yazarlarındandır. Dünya Savaşlarına tanıklık etmiş bu üç yazar da daha sonraları zaman zaman birbirleriyle kıyaslanmışlar ve edebi yönlerinde hem benzerlikler hem de farklılıklar bulunmuştur. Özellikle eksik bırakılan ve kısa cümleler Borchert' in tarzını oluşturmuştur. Hikâye bir anda biter ve sonu belli değildir, bu kısım okurun hayal dünyasına bırakılmıştır. Eserlerinde zaman-mekân-olay bağlamında üç birlik kuralına uyan Borchert, süslü kelimelerden ve estetik kaygıdan uzak basit bir dil kullanmıştır. Savaş döneminde yaşadıklarından ve gördüklerinden dolayı da hikayelerinde kötü ve karamsar bir bakış açısı mevcuttur. Borchert gibi eserlerinin çoğunda savaş ve onun yıkıcı etkilerini konu edinen bir diğer isim de Heinrich Böll' dür. Anlatım diline bakıldığında eserlerinde tekrarlamalara ve iç monologlara yer vermesi gibi Borchert' ten etkilendiğinin izleri görülse de onun aksine eserlerini daha iyimser açıdan ve uzun gramerli cümlelerle ağır bir dilde yazmıştır. Böll' ün zor bir anlatımla yazdığı eserlerinde genelde ironiler ve eleştiriler de mevcuttur. Eserlerinin konusu çoğunlukla savaş olsa da arka planda dini değerler, sevgi ve aşk kendisini hep hissettirmiştir. İkinci Dünya Savaşı' nı belki de en iyi tasvir eden Böll ve Borchert gibi bu iki yazarın haricinde iki büyük savaş arasında yaşamış olan Franz Kafka ise eserlerinde savaş gibi konuları pek ele almamıştır. Biçimi yani dilsel öğeleri, içeriği aktarmak için kullanan Kafka' nın eserlerinde Böll gibi zaman zaman üst tabakaya karşı eleştiriler de olmuştur. Özgün ve aykırı bir yazar olan Kafka, eserlerinde yabancılaşma, yalnızlık, insanların gizli kalmış korkuları gibi temalara yer verirken babasına olan nefretini de yansıtmıştır. Kafka, eserlerini kaleme alırken Borchert gibi karamsar bir tavır içinde olmuştur.

Siegfried Lenz

Savaş sonrası Alman yazınının akla gelen önemli temsilcilerinden olan Siegfried Lenz, Doğu Prusya' da 17 Mart 1926 yılında bir gümrük memurunun oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Lenz daha on üç yaşındayken Nazi ordusuna katılmış ve asker olduğu İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz ordusunca esir alınmıştır. Savaş sonrası özgürlüğüne kavuşan Lenz, felsefe, edebiyat tarihi ve İngiliz Dili ve Edebiyatı alanlarında eğitimini almıştır. “Grup 41” adlı edebiyat grubuna da katılan Lenz, Nazi dönemini eleştirdiği ve savaş sonrası Almanya' yı inceleyen eserleriyle tanınmıştır. Hikayelerinde ve

romanlarında savaş sonrası Almanya'daki toplumsal sorunları, konuları ve insanların yaşadıklarını ele almıştır. Siegfried Lenz savaş sonrası dönemde yazdığı eserlerinde savaşın sebep olduğu durumları ve sorunları incelemiş ve eserleri Nazi dönemi bitmiş olmasına rağmen toplumda Nasyonal Sosyalizm' in etkilerinin görüldüğüne dair izleri içermektedir. Eserlerinde savaşı anımsatan tasvirler kullanan, savaşın insanlar üzerinde yarattığı olumsuz etkileri anlatan, insanların mutsuz hallerini ve acılarını betimleyen Lenz, savaşın izlerini okura aktarmaya çalışmış ve çağ eleştirisi yapmaktan da kaçınmamıştır. Savaş sonrası Alman Yıkım Edebiyatının önemli temsilcisi olan ve İkinci Dünya Savaşı'nı yaşayan Siegfried Lenz, savaştan çok etkilenmiş ve neredeyse tüm yapıtlarında savaş ögesini kullanmıştır. Bunun yanı sıra gündelik Nazi Almanya'sını, toplumsal konuları ve ikili ilişkilerdeki çatışmaları konu edinmiştir. Eserlerinde kendi yaşamından da izler görülür ve yapıtlarında süslü kelimelerden kaçınarak onları ayrıntılı betimlemelerle açık ve anlaşılır yazar. Toplumdaki problemleri ortaya koyar. Kişiler arasındaki ilişkiler, hükümet ve vatandaş arasındaki ilişkiler motiflerini ele alır. Eserlerinde genelde çöküntü yaşayan insanın geçmişi ve geleceği söz konusudur. Eserlerinde savaş olgusunu işleminin yanında politik konulara da değinir. Yapıtlarında farklı konular seçen yazarı öne çıkaran nedenlerden biri de edebiyatta spor konusunu işlemesidir.

Başlıca eserleri ise; "Mirabelle" nin Ruhü, Saf Değiştiren, Bir Karaborsacının İtirafı, Ekmek ve Oyunlar, Almanca Dersi, Saygı Duruşu, İşgal Altında, Bir Savaş Sonu- Barışın Kenarında, Bu Zaman Hikâyeleri, Akıntıdaki Adam, Göz Bağı" şeklindedir.

Savaş ile ilgili eserlerine örnekler (konu - özet - savaş ile bağlantıları);

Almanca Dersi

Siggi ve ailesinin yaşadıkları, savaş yıllarındaki Almanya, savaş sonrasında savaşın sorumlularının sadece görevlerini yerine getirdiklerini söyledikleri savunmalarını konu edinir.

Siggi Jepsen Almanya'da bir adada bulunan ve suçlu kabul edilen gençlerin cezalandırıldığı ıslah evinde cezasını çekmektedir. Almanca öğretmeni derste 'görev tutkusu' konulu bir kompozisyon yazılmasını ister ama vakit dolmasına rağmen Siggi yazacak çok şeyi olduğundan nereden başlayacağını bilemez ve yazmaya bile

başlayamaz. Bu sebeple müdür onu cezalandırır ve bu ıslahevinde ödevi yazması istenir. Ceza günü dolmasına rağmen ödevi yazmayı bitirmediği için dışarı çıkmak da istemez. İlk önce anlatacak çok şeyi olduğundan yazamadığı ve ceza aldığı ödevi bu defa da süresi doldu diye yarıda bırakmak istemez. Yazısında çocukluk döneminden ve ailesiyle ilişkisinden bahseder. Tabii babasının saplantılı görev tutkusunu ve bu uğurda gözünün kimseyi görmediğini, kardeşlerinin evi terk ettiğini, ressam Nansen ile olan yakın ilişkilerini anlatır. Siggı geçmişini bu denli ayrıntılı yazınca oradaki psikologlar onun psikolojik durumunu araştırmak isterler. Siggı' nin annesiyle olan ilişkisi de mesafelidir. Baba Jepsen' e yasak olmasına rağmen resim yapmaya devam eden bir ressamı denetleme görevi verilir. Baba bu görevi saplantı haline getirdiğinden savaş sonrasında resim yasağının kalkmasına rağmen denetlemeyi devam ettirir. Baba ve saplantı haline getirdiği görev tutkusu sebebiyle ailesi arasında iletişim kopukluğu yaşanır. Böylece görev tutkusu hiç sorgulamadan itaat etmeye dönüşür. Olay boyunca da sık sık uzun boylu, sarışın, mavi gözlü Alman ırkı ve Nazileri hatırlatma adına göndermeler yapılır. Romanın tarihsel arka planında ise sık sık çevre betimlemeleri yapılır ve savaşın izleri hissedilir. Ressam Hensen ile polis memuru Jepsen arasında anlaşmazlıklar yaşanır. Çünkü Jepsen denetim görevini yerine getirmeye çalışırken ressam ısrarla resim yapmaya devam eder. Böylece zıt iki görev tutkusu ortaya çıkar. Babanın bu şekilde resim yasaklarını yerine getirmeye çalışması Siggı tarafından da onaylanmaz ve ressamın yaptığı resimleri de babasından kaçırmak tavan arasına gizler. Ancak bu durum Siggı' nin evden kovularak resim hırsızlığından ıslahevine girmesine sebep olur. Siggı daha sonraları ıslah evinde ödevini tamamlayınca affedilir, oradan çıkar ve bir daha adaya dönmez.

Bu eser İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı günleri tüm gerçekliğiyle gözler önüne serer ve görev kavramına yeni bir boyut kazandırır. Eserde bir babanın kölelik ve kulluk boyutuna erişen ve saplantıya dönüşen görev tanımı eleştirilir. Siggı Jepsen isimli çocuğun ve kardeşlerinin psikolojisi babası yüzünden bozulur ve bu durumdan o da babasını sorumlu tutar. Ayrıca Almanya'nın savaş yıllarındaki durumundan söz edilir. Siggı' nin babası olan Jens Ole Jepsen önce kendi menfaatlerini önemseyen, görevini her şeyden üstün tutan, ailesini ihmal eden, çevreye korku salan, dar görüşlü ve baskıcı bir karakterdir. Bu insan hiç düşünmeden görevini yerine getiren ve insani değerlerden uzak yaşayan adeta bir köledir. Baba karakteri kayıtsız koşulsuz devletine bağlı, emirleri harfi harfine uygulayan, her zaman göreve hazır, acımasız ve itaatkâr bireyi ifade eder. Savaş

sonunda ise üniformasını kaybeden Jepsen karakteri çevresi ve ailesi tarafından istenmeyerek yalnızlığa itilir ve hırsının kurbanı olur. Yazar bu eserinde özellikle bu baba figürü üzerinden dogmatik düşünceye, Faşizme ve savaşa negatif bir tutum sergiler ve özgürlüğün, barışın ve sanatın önemini vurgular. Görevin ne olduğu sorusuna yanıt ararken, kişilerin görev adı altında türlü zulümler ve kötülükler yaptıklarını ve bunları yapmaya hakları olmadığını savunan Lenz, çıkarları uğruna bencilce hareket ederek savaşı isteyenlere de karşı çıkılması gerektiğini gösterir. Eserde dar görüşlülüğe, dogmatik düşünceye, bencilliğe ve savaşa karşı çıkılırken, vatan sevgisinin, özgürlüğün, insani değerlerin ve manevi duyguların önemine vurgu yapılır. Üniformasını kaybeden Jepsen karakteri gibi Lenz' in eserlerinde savaş yanlısı karakterler her zaman kaybetmeye mahkumdur. Almanya'da uzun yıllar boyunca ders kitabı olarak okutulan bu eserde Nazilerin İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde savaş suçları mahkemesinde yalnızca görevlerini yaptıklarını söylemeleri ve bunu görev tutkusundan yaptıklarını savunmaları, savaşın izlerinin sürmesi çerçevesinde irdelenir. Baba Jepsen' in, resim konusundaki yasakları yerine getirmeye çalışması Nasyonal Sosyalizm döneminde getirilen resim yasağına işaret eder. Dönemin önemli kavramlarından sadakat da savaşın gerçekleriyle bağdaştırılarak ve olay boyunca göndermeler yapılarak Nasyonal Sosyalizm çağrıştırılır. Siggı' nin ödevinde yazacak çok şeyinin olduğunun söylenmesi, savaş sonrasında yazarların savaş hakkında anlatacak çok şeylerinin olduğunu ifade eder. Romanda sarı saçlı, uzun boylu ve mavi gözlü insanlara gönderme yapılması Hitler'in bu özelliklerde saf Alman ırkı oluşturma isteğiyle bağdaşır.

Ekmek ve Oyunlar

Eser savaş sonrası yarışı ve başarıyı yücelten modern toplumda insanın var olmasını konu edinir.

İlk koşu deneyimini savaştan kaçışı sırasında yaşayan Bert Büchner uzun mesafe koşucusudur, hemen hemen katıldığı bütün yarışları kazanır ve birçok rekor kırar. Onun spor kariyeri Nazilere ait bir esir kampından kaçarken başlar. Oradayken bir spor gazetecisiyle de arkadaşlık kurar. “Bu defa kazanamayacak, katılması hataydı” cümleleriyle başlayan eserdeki en önemli olay da katılacağı son yarışı kazanıp kazanmayacağıdır. Sık sık son yarışla ilgili kazanamayacak ifadeleri yer alır. Yani kişinin geçmiş ve geleceği söz konusudur. Burada geçmiş izleri savaşın travmaları olarak ortaya

çıkır. Yarış ve tribünler oldukça güzel tasvir edilir. Gerçek bir spor yıldızına benzeyen başkahramanın amatörlükten profesyonelliğe doğru giden yolculuğu ailesine hiç değinmeden anlatılır. Büchner' in koşuculuğu esir kampından kaçarken başlar ve daha sonra bunu meslek olarak devam ettirir. Bir yarışta Dohrn isimli atlet yarışı altıncı olarak tamamlar ve Büchner yarışlarda kendi için yani bireysel başarısı için koşarken o bunu zevk için yapar. Böylece güçlü ve zayıf iki karakter bir arada görülür. Dohrn spor ruhuna uygun olarak altıncı olur ve etrafındakiler de buna sevinirler. Buna karşılık Büchner birincilikle de yetinmez ve kendisini rekor kırmak zorunda hisseder. Ve tabii sporun rekorlarla beraberinde gelen ganimete odaklar kendisini. Büchner' in spordaki bu yükselişi ise onu ahlaki açıdan çöküşe sürükler. Rakiplerini acımasız bir şekilde yolundan çekerek rekora odaklanır. Olimpiyatlardan önce sakatlandığı için onun yerine oynayan Dohrn' dan bir başka koşu esnasında onun topuğuna basıp yaralayarak intikam alır. Her koşuda hep takip edildiği hissini hatırlayan Büchner savaş travması yaşar. Rüyalarında da takip edildiğini, çılgınları, silahları ve köpek havlamalarını görür ve bu trajik rüyaları sık sık gazeteci arkadaşına anlatır. On bin metre olan Avrupa koşusunu kazanmak zorunda olduğunu ve tribündeki seyircilerin baskısını yoğun bir şekilde hisseder. Ve bu baskının üzerinden gelmeye çalışır. Bu koşu onun için ölümüne bir koşudur adeta, çünkü kazanamazsa tüm şöhreti ve başarısı sona erecektir. Bu da onu daha kavgacı ve kaygılı yapar. Büchner yarışı kaybedince ise yalnızlığın içine düşer ve bu kaybedişinin cezasını tek başına öder. O büyük bir hayal kırıklığına uğrar.

Eserde rekabeti, yarışı ve materyalist anlayışı eleştiren Lenz, arkadaşlığın, insani ilişkilerin, yardımlaşma ve dayanışmanın önemli olduğunu vurgular. Kapitalist anlayış ve sanayileşmiş modern toplum eleştirilir. Lenz böylece modern toplumun yarışı ve başarıyı vazgeçilmez şeyler haline getirmelerinden yakınır ve bunun sonunda kişinin içine düştüğü girdabı göstermeye çalışır. Yazar ana karakter Bert Büchner üzerinden modern toplumun bireyi adeta bir kısıka aldığını ve sürekli başarmak zorunda olduğunu hissettirdiğini gösterir. Savaş sonrasında Alman toplumu her alanda hayata yeniden başlamak ister ancak geçmişten kurtulmaları hiç kolay olmaz. Geçmişin izleri bireyin yaşadığı savaş travmalarıdır. Eserde savaş dönemindeki esirlik hayatından ve savaş sonrasında da bu esaretin sebep olduğu yıkımlardan bahsedilir. Böylece savaşın bittikten sonrasında da bireyi etkilemeye devam ettiği görülür. Büchner' in spor yolculuğu anlatılırken ailesine hiç değinilmemesi parçalanmış bir aileden geliyor olmasından

kaynaklanır. Bu da savaşın aileleri dağıtarak onları yıkıma uğratmasını ifade eder. Büchner' in esir kampından kaçarken koşmasını daha sonra mesleği haline dönüştürmesi, adeta savaştan yararlanarak savaşın zorlu zamanlarında elde ettiklerini savaş sonrası dönemde kullanmasıdır. Savaş sonrasında insanlar savaşın travmalarını, alışkanlıklarını ve yaşanmışlıkları üstlerinden atamazlar ve bu durum diğer kültürel olgularda yaşandığı gibi sporda da gerçekleşmiştir. Eserde de bu durum Büchner üzerinden yansıtılmıştır. Bu bağlamda onun için yarış demek savaş demektir ve o bu savaşı kazanmak için her şeyi yapar. Bu tabirler de savaş sonrası dönemde sporun durumunu ortaya koyar. Spor herkesi bir araya getirir ancak insanları etkileyen politik, toplumsal ve sosyal konular yüzünden beraberinde sorunlar da ortaya çıkar. Büchner sınıfsal olarak yükselişi sırasında ahlaki açıdan düşüşe geçer, teşekkür ve minnet gibi değerleri, onu gerileteceğini düşündüğünden önemsemez ve kazanmak için beraber aynı yolda yürüdüğü insanları da yüzüstü bırakır. Menfaati bitince insanlarla olan ilişkisi de biter. Aynı durum spor kulüplerinde de vardır. Lenz burada onların ikiyüzlülüğünü, atletleri kahraman yapan ve düşledikleri gerçekleşmeyince onları aşağı çeken toplumu eleştirir.

Otelde Bir Gece

Eser savaş sonrası bir baba oğul ilişkisini ve iletişimini ele alır.

Otelin gece resepsiyonisti bakımsız parmak uçlarını kayıt defterinin üzerinde gezindirdi ve üzülen omuzlarını silkti. “Tek çare bu” dedi. “Bu geç saatte hiçbir yerde tek kişilik oda bulamazsınız. Tabii ki başka otellere de bakabilirsiniz. Ancak şimdiden söyleyebilirim ki aradıktan sonra bulamayıp buraya geri dönerseniz o zaman size hizmet etme zevkinden yoksun olacağız. Çünkü sizin hangi nedenlerden tutmak istemediğinizi anlayamadığım çift kişilik odadaki boş yatağı da yorgun biri tutmuş olacaktır”.

“Pekâlâ o zaman” dedi Schwamm. “O yatağı tutuyorum. Yalnız, sizin de anlayacağınız gibi odayı kiminle paylaşacağımı bilmek istiyorum. Aşırı tedbirli olmaktan değil elbette çünkü korkacak bir şeyim yok. Kendisi geldi mi?”

“Evet odada uyuyor”.

“Uyuyor” diye tekrarladı Schwamm ve kendisine uzatılan formu aldı, doldurdu ve resepsiyoniste geri verip yukarı kata çıktı. Biraz aramadan sonra Schwamm kendisine tahsis edilen odayı görünce elinde olmadan adımlarını ağırlaştırdı. Belki de içerdeki

yabancınnn çıkarabileceği gürültüleri duymak amacıyla nefesini tuttu ve sonra da anahtar deliğine eğildi baktı. Oda karanlıktı. O sırada birinin merdivenlerden çıktığını duydu. Schwamm kapı kolunu çevirdi, kapıyı ardından kapatıp el yordamıyla duvarda ışıık düğmesini aradı. Bir anda durakladı. Yakınında kalın ve güçlü bir ses:

“Durun. Lütfen ışııkı açmayın. Oda karanlık kalırsa çok memnun olurum”. dedi.

Schwamm şaşkınlıkla “Beni mi bekliyordunuz?” diye sordu ama bir karşılık alamadı. Yabancı adam bunun yerine “Dikkat edin. Koltuk değneklerime takılıp odanın ortasında duran valizimin üzerine düşmeyin” diye söylendi. “Ben sizi yatağınıza kadar yönlendireceğim. Duvar boyunca üç adım yürüyüp sola dönün. Yine üç adım daha ilerlediğinizde yatağınıza ulaşacaksınız”.

Schwamm söylenenleri yaptı. Yatağına ulaştı, soyundu ve battaniyenin altına girdi. Öteki adamın nefes alışını duyuyordu ve şimdilik uykuya dalamayacağını hissetti. Bir süre sonra çekinerek “Bu arada adım Schwamm” dedi.

“Öyle mi?” diye cevap verdi diğeri.

“Evet”. Kongre için mi geldiniz?”

“Hayır. Ya siz?”

“Hayır” .

“İş için mi?”

“Yok, pek sayılmaz. Sanırım bu şehre gelmek için birinin gösterebileceği en ilginç nedenden ötürü buradayım” dedi Schwamm.

Yakındaki tren istasyonunda bir katarın vagonları değiştiriliyor ve lokomotifler gidip geliyordu. Yer sarsıldı ve bu yüzden adamların yattığı yataklar da titredi.

“Yoksa burada intihar mı edeceksiniz?” diye sordu öteki.

“Hayır. Böyle bir halim mi var?”

“Nasıl bir haliniz olduğunu bilmiyorum, karanlıktayız”.

Schwamm korkuyla karışık sevinçli bir sesle “Yok, Tanrı korusun. Benim bir oğlum var, Bay... (öteki ismini söylememiştı), küçük bir yaramaz. Onun yüzünden buraya geldim”.

“Hastanede mi?”

“Neden? Sağlığı yerinde. Gerçi biraz solgun gibi ama sağlığı yerinde. Size neden bu odada olduğumu söylemek isterdim. Dediğim gibi gelişim oğlumla ilgili. O çok hassas. Üzerine bir gölge düşse hemen etkilenir”.

“O zaman demek ki hastanede”.

“Hayır!” diye bağırdı Schwamm. “Dedim ya her bakımdan sağlığı yerinde. Ama biraz tehlike altında. Çok kırılgan bir çocuk. Bu sebeple tehdit altında”.

“O zaman kendisi neden intihar etmiyor?” diye sordu öteki.

“Ne diyorsunuz? Onun gibi bir çocuk, bu yaşta! Hayır. Benim oğlumun tehlikede olmasının sebebi şöyle: Her sabah okula giderken -ki her zaman tek başına gider- bir tren hattı bariyerinin önünde durup ilk tren geçene kadar bekler. Bu ufaklık orada dikilip el kol sallar. Özellikle sevgi dolu ve umutsuzca elini sallıyor, sallıyor”.

“Eee...”.

“Sonra...” diye devam etti Schwamm. “Sonra okula gidiyor. Eve geldiğinde suskun ve üzgün oluyor, bazen de ağlıyor. Ödevlerini yapamıyor, oyun oynamıyor ve konuşmak bile istemiyor. Aylardır böyle devam ediyor, her gün. Oğlumu kaybedeceğim!”.

“Neden böyle yapıyor peki?”

“Bakın” dedi Schwamm. “İlginç olan şu. Çocuk el sallıyor oysa üzülerken görüyor ki trendeki hiçbir yolcu ona geri el sallamak için kılını bile kıpırdatmıyor. Bu onun içine öyle işliyor ki biz de karımla beraber büyük kaygılara kapıldık. Tabii ki yolcuları buna zorlayamayız. Böyle bir kural koymak manasız ve gülünç olurdu”.

“Ancak... ve siz Bay Schwamm, oğlunuzun derdini ortadan kaldırmak için yarın sabah ilk trene binip oğlunuza el sallayacaksınız ki biri ona karşılık versin”.

“Evet” dedi Schwamm.

Yabancı “Çocuklar beni hiç ilgilendirmiyor. Onlardan nefret ediyorum ve kaçıyorum. Çünkü onların yüzünden karımı kaybettim. İlk doğumu sırasında öldü”.

“Çok üzüldüm” dedi Schwamm. Artık uykuya dalabileceğini hissetti.

Öteki sordu “Kurzbach’ a gideceksiniz değil mi?”

“Evet”.

“Ve planınızda hiç tereddüt etmiyorsunuz, öyle mi? Yani açık konuşayım, oğlunuzu kandırmaya utanmıyor musunuz? Çünkü siz de kabul etmelisiniz ki niyetlendiğiniz şey basbayağı bir aldatma, bir dalavere”.

Schwamm heyecanla “Ne münasebet? Rica ederim. Nasıl böyle konuşursunuz?” Yorganı kafasına kadar çekti. Bir süre düşünerek öylece yattı, sonra uykuya daldı. Ertesi sabah uyandığında odada yalnız olduğunu fark etti. Saate baktığında yerinden sıçradı. Sabah treninin kalkmasına yalnızca beş dakika vardı. Ona yetişmesi imkânsızdı. Öğleden sonra yıkılmış ve ümitsiz halde eve döndü. Kapıyı oğlu açtı. Mutluydu ve heyecandan içi içine sığmıyordu. Babasına doğru atıldı ve bacaklarını yumruklamaya başladı. “Birisi bana el salladı. Hem de uzun uzun el salladı!” diye bağırdı.

“Koltuk değneği var mıydı?” diye sordu Schwamm.

“Evet, evet. Bir sopası vardı. Sonra mendilini sopasına bağlayıp gözden kaybolana kadar pencereden dışarı tuttu ve salladı”.

Hikâye 1949’da yayınlandığından Yıkım Edebiyatı dönemine girer. Giriş bölümünün olmaması ve kısa formu sebebiyle de bu dönemin kısa hikâye türüne aittir. Schwamm’ ın üzgün ayrıldığı otelden evine döndüğünde çocuğu sayesinde mutlu olması, savaştan eve gelenlerin çoğunun artık cephede savaşmak zorunda olmadıkları için mutlu olmalarıyla bağdaşır. Otel odasına gelen yabancı adamın koltuk değneğinin olması da yine savaşta yaralanan askerleri ifade eder. Adamın, Schwamm’ ın otele intihar için mi geldiğini ya da çocuğun bu kadar üzgünse neden intihar etmediğini sorması kendisinin intihara meyilli olduğunu gösterir. Bu da savaşın insanlar üzerinde bıraktığı hasar ve yıkıcı etkiyle ilişkilendirilebilir. Oteldeki yabancı adam Schwamm’ ı yalancılıkla suçlasa da adamın çocuğunu mutlu etmek ve onu düşündüğü için bunu yaptığını anlar ve bu küçük yalana kendisi de katılır. Böylece içindeki iyilik ortaya çıkar. Eşinin ölümünden dolayı bütün çocuklardan nefret etse de bir çocuğun mutlu olması için trene Schwamm’ ın yerine gidip el sallayarak babaya yardım etmesi, iyi kalpli baba rolüne girerek asıl baba figürünün yerini aldığı söylenebilir. Adamın eşini ve çocuğunu kaybetmesi, savaşın aileleri dağıttığına ve insanların sevdiklerini kaybettiğine işaret eder. Schwamm oğluna karşı sevgi dolu ve aşırı korumacıdır. Babanın bu tavrı da çocuğun duygu dolu ve hassas yetişmesine ve ileride de herkesten aynı tavrı beklemesine sebep olabilir. Yazar bu şekilde eserinde parçalanmış ailelere, savaşın psikolojik yıkımına ve etkilerine değinmiştir.

Günter Wilhelm Grass

Son dönem Alman yazının önemli yazarlarından biri olan Günter Wilhelm Grass, 16 Ekim 1927 yılında Danzig şehrinde Kaşup kökenli Katolik bir anne ve Protestan bir bakkalın oğlu olarak doğmuştur. Annesinin etkisiyle küçük yaşından itibaren kilisede gönüllü olarak hizmet etmiştir. Çocukluk ve ilk gençlik dönemini burada geçiren Grass genç yaşta asker olmuş, tank topçusu olarak savaştı. 8 Mayıs 1945'te ise Marienbad'da Müttefik askerlerince esir alınmış 1946'ya kadar da bir Amerikan kampında esir kalmıştır. 1946'da buradan çıktıktan sonra Düsseldorf'a gelerek heykel ve resim alanlarında çalışmış, 1956-60 yıllarında Paris'te yaşamış ve bu dönemde şiir ve oyunlar yazmıştır. Esir alındığı dönemde kendini Waffen-SS üyesi olarak ibraz eden fakat 2006'ya kadar yayınlanan biyografilerinde bu bilgiyi saklayan Grass, ilk kez 2006 yılında "Beim Häuten der Zwiebel" isimli eserinde bu bilgiyi itiraf etmiştir. Roman yazmaya da başlayan Grass 1960'lı yıllarda ise sosyal demokratların yanında politikaya katılmıştır. Grass uzun seneler Alman Yeşiller' i ve Almanya Sosyal Demokrat Partisi'ni desteklemiştir ve 13 Nisan 2015 tarihinde ise Almanya'nın Lübeck şehrindeki bir hastanede vefat etmiştir.

Grass, Nasyonal Sosyalizm' in hafızalarda bıraktığı izlerin ortaya koyulmasının peşinden koşmuş ve bu izleri de yazınsal bağlamda okura sunmuştur. İkinci Dünya Savaşı döneminden çok etkilenen Günter Grass savaşın etkilerini eserlerine de yansıtmıştır. Grass' ın eserlerinde kullandığı olay örgüsüyle roman-anlatı teknikleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Alman Kısa Hikâyeciliği' nin temelini atan Wolfgang Borchert' ten de etkilenen ve savaşın izlerini benliğinde taşıyan Grass, Alman Kısa Hikayeciliği' ne büyük katkı sağlamıştır. Savaş dönemi esiri bir yazar olarak da ideolojisini ve politik görüşünü eserlerinde göstererek bunları motif olarak işlemiştir. Nasyonal Sosyalizm' in izlerinin ortaya çıkarılmasını hedefleyen Grass, bu izleri yazınsal dünyaya yansıtmıştır. Yazar eserlerinde bu gerçeklikleri ele alırken sanatsallığı da geri planda bırakmamış ve teknik öğeleri kullanmıştır. Grass' a göre içinde bulunduğu yüzyıl insanlık tarihi adına kötü olayları içeren bir zaman dilimidir. Yaptırlarında kitlesel katliamlardan bireysel olanlarına kadar şiddetin farklı görünümelerini yansıtacak şekilde Grass' ın biçimi eşliğinde okuyucuyla buluşmaktadır. Onun eserlerinde en fazla ele aldığı konular Alman toplumunun ve kendisinin Nasyonal Sosyalist geçmişiyle yüzleşmek ve memleketi olan

Danzig' i yitirmek olarak özetlenebilir. Onun romanları da küçük burjuvazi ve Nasyonal Sosyalizm kavramlarını ele almaktadır.

Savaşla ilgili eserlerine örnekler (özetleri, konuları ve savaş ile bağlantıları);

Solaklar

Eserde 1950'li yılların Almanya'sında toplumun solaklar üzerinde yaptığı baskı ve solak olan iki arkadaşın hikayesi anlatılmaktadır.

Solak insanların bir araya geldiği “Tek Taraflılar” adlı dernekte tanışan ve solak oldukları için toplum tarafından dışlanan iki arkadaş sol ellerini kullanmaları sebebiyle birbirlerine bağlanırlar ve içinde bulundukları bu duruma bir çözüm arayışı içine girerler. Sağlak yani dönemin normali olarak ifade edilen hale gelebilmek için her yolu denerler. Toplandıkları bu dernekte giysilerin düğmelerini sağ elle ilikleyip çözmek ya da sağ elle iğneye iplik geçirmek gibi çeşitli alıştırma yaparlar. Ancak tüm uğraşlara rağmen bu iki arkadaş amaçlarına ulaşamazlar. Dönemin toplumunun yarattığı baskılara dayanamayarak kalıcı bir çözüm bulmak isterler. Bu sebeple birbirlerinin sol ellerini vurarak o ellerini kullanılamaz hale getirmeye karar verirler. Bunun sonucunda bir dağ evini en uygun mekân olarak belirleyen bu iki yakın arkadaş, silah ile sol ellerini vurmak ve böylece toplum tarafından özürlü görünmelerini engellemeyi hedefledikleri için orada bulunurlar. Verdikleri bu kararı uygulamak için harekete geçerler ve iki karakter de hiç tereddüt etmeden, isabetli ve tek atışta sol ellerini vururlar. Bu şekilde iki arkadaş da özgür kalır.

Eserde yazarın düşüncelerine, hayatına ve dönemin özelliklerine rastlamak mümkündür. Bağlı olduğu ideoloji ve politik düşüncesi bağlamında görüşlerini karakterler üzerinden yansıtarak toplum tarafından dışlanma olgusunu okuyucuya bu şekilde aktarmıştır. İki arkadaşın kullandıkları sol el aslında sol görüşe sahip olmayla bağdaştırılmış ve kusur olarak nitelendirilmiştir. Sağ ellerini kullanan insanların yaptıklarının ve düşüncelerinin doğru görülmesi de buna örnek teşkil etmektedir. Toplumun her alanında solaklara karşı yapılan ötekileştirme eylemi de topluma yönelik bir eleştiriyi kapsamaktadır. Yapılan bu toplumsal baskı tek tipleştirme, otorite kurma çabası ve demokrasiyi içermeyen bir tavır gösterir. Sol elliler için sağ ellerini kullanmalarını sağlamaya yönelik açılan dernekler, kişinin solak olduğu için kendini eksik görmesi ve bundan utanması psikolojik olarak bireyi yıpratır. Bu durumdaki insan da kendisine ya da yaşadığı topluma bir fayda

sağlayamaz. Hikayedeki Erich karakterine ve anlatıcıya da solak olması konusundaki eleştiriler küçüklüğünden itibaren başlamış, o yaşlarda yaşadıkları bu durumu anlamlandıramayarak ileride bu durumun çözümünü kendilerine zarar vermekte bulurlar. Karakterlere özellikle de aile içinden bu yönde eleştiriler ve insanı eksik ve hatalı gösteren bu yorumlar, toplum tarafından bireye yapılan baskıyı ifade etmektedir. Bu baskıcı kurallar kişinin özel hayatına da zarar vermektedir. Hikayedeki karakter ergenliğinde bir kıza sol eliyle dokunması ve kızın onun solak olduğunu görünce ondan uzaklaşması buna örnektir. Toplumun karakterlere uyguladığı baskı, esir ve dışlanma duygusu sol ellerini vurarak onlar için son bulur ve artık yaşadıkları toplum gibi olurlar. Kendi benliğinden uzaklaşarak toplumun belirlediği biçimciliğe ulaşmaya çalışmak yanlış bir tutumdur ve karakterlerin ellerine zarar vermesi örneğindeki gibi bireye zarar verir. Baskıcı olan bu toplum da tek tipleşme ve tek doğru düşüncesiyle yeni kuşakları da yetiştirmeye devam edecektir. Hikâyede toplum tarafından dışlanma ve soyutlanma politik ideolojiyle bağdaştırılmıştır.

Teneke Trampet

Eserin konusu 1933-45 yılları arasındaki Nasyonal Sosyalizm dönemine ve İkinci Dünya Savaşı'na odaklanır.

Ana karakter Oskar ve iki yardımcısı Vittlar ve Bruno yaşananları kronolojik sıralamayla anlatırlar. Eser sıradan insanların Nazi taraftarı olmasını, Danzig kentinin Almanya'yla Polonya arasındaki ikili durumunu, savaşın yol açtığı ruhsal çöküntüleri anlatır. Eserde hiç büyümek istemeyen Oskar'ın yaşamı üzerinden eleştirilen Alman Nazizm'i anlatılır. 1920'lerde Almanlar ve Yahudiler'in uyum içerisinde yaşadığı Danzig'de Oskar, annesi ve iki kardeşiyle beraber yaşar. Oskar 3. yaş doğum gününde bir teneke trampet hediye alır. Bu hediyeden sonra duygularını sözlerden daha çok onunla ifade etmeye başlar. Bu andan sonra da çevresinde gözlemlemiş olduğu yetişkinlerin mutsuz ve acınası dünyalarına ortak olmaktansa daima çocuk olmaya karar verir. Ve ondan sonra da yıllar boyu fiziksel olarak bir gelişme göstermez. Bunu 3 yaşında kendini merdivenlerden aşağıya yuvarlayarak yapar. Oskar'ın yaşadığı bu olay, Almanya'da yaşanan kültürel, siyasi ve ekonomik olaylar ile paralellik gösterir. Bu sırada Nazi Almanya'sına doğru göç başlar. Oskar'ın ailesi de dönüşmeye başlar. Duvarlarına Hitler'in resimleri asılır. Ancak Oskar onlarla aynı fikirde değildir. Babası Bay Matzerath'ın cenazesi sırasında

kendisine isabet eden taşla ise yeniden büyümeye başlar. Oskar' ın çevresine karşı yaptığı tek protesto büyümek istememesi değildir. Teneke davuluna bütün şiddetiyle vurduğunda çıkan ses ve onun camı parçalayacak kadar çıkarttığı tiz çığlık sesi de İkinci Dünya Savaşı yaklaşırken ülkede yaşananlara sessiz kalan orta sınıf Alman halkını reddetme biçimidir ve bu giderek çıldıran dünyaya karşı yapmış olduğu diğer protestodur. Oskar teneke trampeti sayesinde toplumla ilişki kurar ve çağın eleştirisini onun aracılığıyla yapar. Eserin bir bölümünde Oskar' ın siyasi koşullardan dolayı Doğu'ya kaçamadığının söylenmesi o dönemde yaşananları ifade eder. Oskar' ın yaşadığı dönemin zorluklarıyla yani Nazi dönemiyle karşılaşınca fiziksel gelişimi de sekteye uğrar. Vatan kavramı kahraman için önemlidir, zira sağlıklı bir birey olması ülkenin gelişimine bağlıdır. Yazarın Nazi öncesi dönemde sağlıklı bir çocuk portresi çizmesi bu dönem Almanya'ında insanı kötü etkileyecek ekonomik, sosyolojik ya da psikolojik olguların olmadığını gösterir. Ancak Nazi yönetimi baş gösterince, başlattıkları baskıcı yönetimle birlikte aynı çocuk karakterin büyümesi durur. Oskar eserde özel olarak Nazilerin yıkıcı gücünün simgesi haline gelir. Esasında büyümesi duran Oskar değil Almanya'dır. Hitler'in kavgacı ve yanlış politikaları sonunda çıkmaza girilen ülkenin büyümesi durma noktasına gelir. Eserdeki karakter Oskar da tam da bu sırada İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar büyümeme kararı alır. Oskar ülkeyi yansıtan bir ayna gibidir. Oskar' ın sesinin etrafa zarar vermesi ve eşyaları paramparça edecek kadar yıkıcılığı da Nazi sisteminin yıkıcılığına işaret eder. Babası Bay Matzerath' ın ölümü de metaforik olarak Nazi sisteminin çöküşünü temsil eder ve onların ölümünün yakın olduğunu ifade eder. Cenaze sırasında ensesine gelen bir taş yüzünden burnunun kanamasıyla tekrar büyümeye başlayan Oskar rahatlamış olsa da orantısız bir biçimde büyüyerek kamburu çıkmış bir insana dönüşür. Kötü yönetim sebebiyle ülkede oluşan hasarlar karakterin vücuduna yansır ve buradaki kambur Almanya'nın geçmişinin sembolüdür. Cenazeden sonra yeniden büyümeye başlayarak gelişimine devam etmesi, şiddetin ve yıkımın ardından toparlanan Almanya'yı gösterir. Ülkesinin refaha ulaşmasıyla birlikte o da büyümeye devam eder.

Yengeç Yürüyüşü

Eser, internette hakkında çok az bilgi bulunan Wilhelm Gustloff faciasını yani büyük bir deniz kazasını konu edinir.

David Frankfurter adlı bir Yahudi, Wilhelm Gustloff adında İsveçli Nazi yanlısı bir parti başkanını dört kurşunla parti binasında vurur. Frankfurter hapse girer ve Wilhelm Gustloff anısını yaşatmak adına da Hitler tarafından propaganda gemilerinden en görkemli olanına onun adı verilir. Daha sonra Gustloff' un ismi okullara, meydanlara verilerek anıtı dikilir. Savaş başladıktan sonra adının verildiği gemi seyahatler dışında önce hastane olarak kullanılır. Daha sonra ise dev bir savaş gemisi haline getirilir. Bir gün sarhoş, başarısız ve ajan olmadığını ispatlamak adına dikkat çekici bir eylem yapmak isteyen Rus amirali gemiyi batırır. O sırada gemide çoğunluğun çocuk olduğu gençler, yaşlılar ve kadınlar olmak üzere on binden fazla insan bulunmaktadır. Bu saldırı sırasında hayatta kalan ve doğum yapan Tulla Pokriefke' nin Paul isimli bir çocuğu olur ve o da hayatta kalır. Hikâye de Paul'un ağzından olay elli yıl sonrasında anlatılır. Tulla oğluna pek annelik yapamamasının aksine torunu Konrad'ın üzerine titrer. Paul'un oğlu Konrad ise saldırı olayını internet üzerinden anlatır ve Antisemitizm sanal yollarla da hızla yayılır. Başarısız bir gazetecilik kariyeri olan Paul'un aksine oğlu ise yetenekli bilgisayar kullanıcısıdır ve yolu böylece internetin körüklediği Antisemitizm ile kesişir. Konrad, internette asıl adının Wolfgang olduğu David takma isimli biriyle tanışır, ikilinin tartışması sonrası Konrad onun izini sürerek Nazi karşıtı bu genci öldürme eylemine karışır. Böylece talihsiz bir son yaşanır.

Eserde yaşanan feci olayın 30 Ocak 1945'te gerçekleşmesi, Hitler'in Alman halkına aynı tarihte son seslenişini yapmasını ve tarihteki aynı isimli geminin aynı zamanda batmasını ifade eder. Alman yolcu gemisi Wilhelm Gustloff, Doğu Prusya'nın Gotenhafen limanından yola çıkar ve İkinci Dünya Savaşı sonlarında Almanya'dan Sovyetler Birliği'ne geçerek Doğu Prusya'dan kaçmak isteyen binlerce insanı taşır. Sovyetler Birliği' ne ait denizaltının fırlattığı torpidolar yüzünden yalnızca elli dakikada Baltık Denizi'ne gömülür. Tarihin en kanlı kazası olan bu olayda sekiz binin üzerinde ölünün olduğu düşünülmektedir. Ölen insanların çoğunluğunun Alman olması ve içlerinde askerlerin de bulunması sebebiyle bu olay çok konuşulmaz. Bu trajik olay, yaşanan o büyük savaş esnasında normal görülür. Oysaki Alman halkı da bu savaşta zaten büyük yokluk ve açlık çekmiş, vatanlarından olmuş, sevdiklerini kaybetmiş ve hastalıklarla uğraşmışlardır. Günter Grass bir yandan gerçekte yaşanan o tarihi olaya değinirken bir yandan da Almanların savaş yüzünden yaşadığı psikolojik yıkımı anlatır. Kitabın adı ise anlatım biçimiyle ilgilidir. Grass saldırının yaşandığı zamanlarla bugünü iç içe geçirir ve

kitabın başından sonuna doğru bir yürüyüş gerçekleştirir, böylece kitabın ismini biçimi verir. Grass bu eseriyle okuru tarihe tanık eder ve Wilhelm Gustloff trajedisini gözler önüne serer. Bu sırada da savaşın bütün insanları etkilediğini gösterirken o günlerdeki psikolojiyi anlatır. Günter Grass bu eserden de görüleceği üzere kimsenin hatırlamak istemediği ve pek gündeme getirilmek istenmeyen İkinci Dünya Savaşı olaylarının üstüne gider. David Frankfurter'in işlediği cinayetle başlayıp geminin batmasıyla gerçekte yaşananlar son bulurken, hikâyede Paul'un doğumuyla kurmacalar başlar. Paul'un oğlu Konrad'ın bir gencin ölümüne neden olduğu olay Nasyonal Sosyalist dönemde ideolojik propagandaların Neonazizm (Nasyonal Sosyalizmi yeniden canlandırma) vasıtasıyla yürütülmesine devam edildiğine işaret eder. Ayrıca Konrad'ın dijital çağın olanaklarıyla işlediği bu cinayet İkinci Dünya Savaşı zamanında Gustloff'un öldürülmesiyle bağdaşır.

Martin Johannes Walser

Alman yazar Martin Walser 24 Mart 1927 yılında Wasserburg'da dünyaya gelmiştir. Radyo ve tiyatro oyunu, anlatı, deneme ve roman türlerinde birçok eser veren Walser, Çağdaş Alman Edebiyatının önde gelen yazarlarından. Walser hem edebi yönü hem de değişik politik görüşleriyle Alman toplumunun kolektif ve kültürel hafızasında yer almış başarılı biridir. Politik faaliyetleri ile tanınan yazar, Almanya'nın yakın geçmişi ile alakalı Batı Alman siyasal bilincin gelişmesinde önemli olan 1964 yılında Frankfurt Auschwitz Davası'na katılmıştır. Vietnam Savaşı'na karşıt olarak protestolar düzenlemiş ve 1960'lı yılların sonunda sol Alman entelektüelleri ve Günter Grass gibi Batı Almanya şansölye seçiminde Willy Brandt'in tarafında olmuştur. Edebiyat eleştirmenliği yapan Friedrich Sieburg, Walser'i Alman dilinin dâhisi olarak görmüş, Neuhaus ise onu ironik, muhafazakâr bir yazar olarak betimlemiştir. Savaş sonrası Alman Edebiyatında en önemli edebiyat eleştirmeni sayılan Marcel-Reich Ranicki de Walser'i "1945 yılından sonraki en zeki Alman yazarlardan" (Lorenz, 2005: 224) olduğunu ifade etmiştir. Walser'in çocukluğu Almanya'da Nasyonal Sosyalizm'in yükseldiği döneme denk gelmiş bu yüzden yazar Nazi ideolojisinin yavaşça yer edindiği bir ortamda yetişmiştir. Böylece onun çocukluk ve gençliği toplumun her alanında kendisini hissettiren Nasyonal Sosyalistlerin gölgesinde geçmiştir. Bu eksende Almanya'daki birçok çocuk ve genç gibi savaş zamanında Walser'in eğitimi, tecrübe ettikleri ve yaşadıklarının bu yeni rejimin

dayattığı toplumsal yapıların sınırları içerisinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Walser babasını on yaşında kaybetmiş olmasına rağmen, babasının ticaretten daha çok sanatla ilgili olması ve Walser' in de yazarlık mesleğini yapması onun babasının kültürel mirasından etkilendiğini açıklamaktadır. Walser' in ekonomik açıdan aileyi idare eden annesi ise Nazi taraftarı olmamasına karşın o dönemde diğer insanların da yaptığı gibi yeni ve güçlü bir Almanya vaat eden Adolf Hitler'in partisine üye olarak onları ekonomik krizden kurtarmıştır. Değişik politik görüşleriyle dikkat çeken Walser, kendi hayatına dair kişisel öğelerden uzak dursa da eserlerindeki kahramanlarında kendisinden parçalara rastlamak mümkündür. Martin Walser' in küçük burjuvanın öznel bakış açısından yazdığı neredeyse bütün eserleri adeta Federal Almanya'nın toplumsal tarihinin bir kroniği niteliğindedir. Walser eserlerinde Alman toplumunun ruhunu yansıtmış ve günlük yaşamı yapıtlarına taşımıştır. Eserlerindeki ana karakterler genelde orta sınıf ya da küçük burjuvaya ait ve kendi benliğini bulma arayışında yenilgiye uğramış ve başarısız kahramanlar, emlakçılar, öğretmenler, şoförler, üst düzey bürokrat ya da öğretim görevlilerinden oluşmaktadır. Birçok ödüle layık görülen Martin Walser 1957'de Almanya'daki en önemli ödüllerden biri olan Herman Hesse Ödülü'nü, 1962'de Gerhart Hauptmann Ödülü'nü, 1981'de Georg Büchner ve Heine Derneği özel ödülünü ve 1990'da ise Bavyera Güzel Sanatlar Akademisi Büyük Edebiyat Ödülü'nü almıştır.

Savaşla ilgili eserlerine örnekler (özetleri, konuları ve savaş ile bağlantıları);

Yamalı Evlilikler

Toplumsal çarpıklığı gün yüzüne çıkaran eser aynı zamanda savaş sonrasında yaşanan dönemi ele alır.

Eser dört bölümden oluşur. “Tanıdıklar” isimli ilk bölümde üniversiteden mezun olunca Philippsburg’ a gelen gazeteci Hans Beumann arkadaşı Anne vasıtasıyla bir iş bularak şehrin yüksek kesimlerinde kabul görür. Burada radyocu, gazeteci, politikacı ve iş adamı vb. gibi toplumun her bölümünden kişilerle tanışarak sınıf atlar ve onların arasına karışır. Beumann zamanla kişilerin kariyer, para ve güç adına neleri feda edebileceklerini ve neler yapabileceklerini görür. Dünyadaki tüm ilişkiler yapaydır ve evliliklerin de birçoğu türlü pisliklere rağmen devam etmektedir. Bu evliliklerin kimileri alışkanlıktan dolayı, kimi toplumsal baskının saçtığı korku sebebiyle, kimisi de hırstan sürmektedir. Bahsedilen dünyaya önceleri çekingen yaklaşan Beumann, kısa bir süre içerisinde değişerek başarılı

iş adamı olma yolunda ilerler. “Bir Ölümün Sonuçları Olmalı” şeklinde adlandırılan ikinci bölümde ise evlilik dışı yaşanan bir ilişki ve bunun sonuçları anlatılır. Arkadaşı Anne, Beumann’ dan hamile kaldığında kürtaj olmak için Doktor Benrath’ a başvurur. Sadakatsiz olan bu doktorun karısı ise eşinin kendisini aldatmasına dayanamayarak intihar eder. Karısını ölü bulan doktorun bu durumla ilgilenmesi için çağırdığı ve adeta bir kadın avcısı olan avukat Dr. Alwin’ i görevlendirir. “Yağmurda Nişan” adlı üçüncü bölümde politikada yükselmek isteyen bu avukat yaptığı bir araba yolculuğu esnasında bir kadınla flörtleşirken birisinin ölümüne neden olan araba kazasına yol açar ve kariyerinde yükselişi yarıda kesilir. Son hikâyede de hayatında hiçbir şekilde başarıyı yakalayamayan ve karısı tarafından terkedilen hikâye karakteri Hans Klaff’ ın hayatıyla beraber bu başarısızlıklarının kaynağı anlatılır. Hans Beumann ise Anne ile evlenir ancak o da onu bir hostesle aldatır. Yazar bu hikayeleri anlatırken 1950’lerde Batı Almanya’da yaşanan toplumsal problemlere, yükselme hırsına ve bencilliğe değinir.

Eserin konusu 1950’lerde Federal Almanya Cumhuriyeti’nde geçer. Eserde Hans Beumann karakteri aracılığıyla Martin Walser’ in muhabirlik yaptığı zamanlarda edindiği tecrübeler yansıtılır. İkinci Dünya Savaşı’ndan büyük bir mağlubiyetle ayrılan Almanya 1950’lerde ekonomik açıdan çok kötü zamanlar yaşar ve bu sırada Amerikan Marshall Planı’yla iyileşmeye çalışır. Bu çerçevede Almanya’nın iyileşme yani kalkınma dönemine girdiği bu dönemlerde kişilerin bencillik ve hırslarıyla yaşanan toplumsal aksaklıklar eserin ana temasını oluşturur. Eser, bireylerin topluma ayak uydurmaya çalışırken nasıl bencilleştiklerini irdeler. Hans Beumann karakteri yükseköğrenimini bitirdikten sonra, savaş sonrasında sanayi devrimini yaşayan ve tüm özellikleriyle Alman olan Philippsburg’ a gelerek yaşamın içine dalar. Dünyada yaşanan her türlü pisliğe rağmen süren evliliklere ve nedenlerine değinen Walser toplumsal çarpıklığı gün yüzüne çıkarır. Yazar bu dört bölümlük eserinde giderek yükselen ekonominin aksine işleyen ahlaki düşüşü ve sağlam gibi görünen bağların nasıl koptuğunu anlatır. Birbirini aldatan, yalan söyleyen ve devamında intiharla sonuçlanan bu karakterler eserde duygudan yoksun, güce, şöhrete, zirveye, zevke ve paraya giden yolda engel gibi görünen varlıklar olarak görülür. Walser ise kadınları sevgili ya da eş fark etmeksizin bu erkeklerin aksesuarları olarak tasvir eder. Yazar bu bölümlerle nüfuz, refah, prestij ve kariyerden ibaret olan o dönemin toplumunu yansıtır. Yüksek sosyetenin çifte standartlarına ve

ikiyüzlülüğüne dikkat çeker. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hala inşa sürecinde olan bu toplum, ahlaki açıdan yeniden çürümeye başlamıştır bile.

Bir Pınar Gibi

Otobiyografik izler taşıyan eser 1932-45 arasında yaşanan siyasi değişimlerin, yazarın doğup büyüdüğü Wasserburg' daki etkisini konu edinir.

Eser Almanya'nın 1932-1938-1944-1945 yıllarındaki toplumsal ve siyasi görünümünü yansıtan bölümlere ayrılır. Ana kahraman Johann'ın beş, on ve on sekiz yaş dönemlerindeki belli bölümler anlatılır. Eserde geçen zaman dilimi 1932 ve 1945 yılları arasındaki dönemdir. “Annenin Partiye Girmesi” isimli ilk bölümde 5 yaşında olan Johann ve ailesinin küçük bir kasaba olan Wasserburg' daki yaşamları anlatılır. Ekonomik zorluk çeken aile tren istasyonunun yakınlarında bir lokanta işletir. Ailenin babası savaş karşıtı bir bireydir. Kitap okumayı ve piyano çalmayı seven adam burada çalışmaktan hoşlanmaz. Babası Johann'la yalnız kaldığında ona kitap okuyarak yeni kelimeler öğretir, böylece çocuk edebiyata ilgi duyar. Anne ise Katolik inançlarına oldukça bağlıdır ve lokantanın sorumluluğu ondadır. Baba, Birinci Dünya Savaşı'nda görev almış ve ödüllendirilmiş olmasına karşın Şehit ve Gazileri Anma Günü'ne gitmek istemez. Ancak anne orada geçimlerini sağlayabilmek için toplumun aksine hareketlerde bulunmanın tehlikeli olduğunu bilincindedir ve o yüzden törene giderler. Törenin ardından anne ile Nasyonal Sosyalist parti bölge başkanı konuşur. Bay Minn yakında Hitler'in yönetime geçeceğini ve Almanya'nın ekonomik açıdan rahatlayacağını söyler. Bir de parti toplantılarının onların restoranında yapılması için onu ikna eder. Kadın da böylece ailece ekonomik anlamda rahatlayacaklarını düşünür. “Wasserburg Mucizesi” isimli ikinci bölümde ise beş yıl sonrası 1938 yılında yaşananlar anlatılır. Johann babasını kaybetmiş on yaşında bir çocuktur ve lokantalarının yanındaki sirkte çalışan Anita' ya âşık olur. Burada Johann'ın fiziksel ve duygu dünyasındaki değişimler ve ergenliğin neden olduğu sorunlar dile getirilir. “Hasat” adı verilen üçüncü bölümde de aradan altı yıl geçmiş ve erkek kardeşi Anselm dokuz yaşındadır. Burada 1944 sonbaharı ile 1945 yazı arasındaki savaşın son zamanları ve bu durumun Wasserburg' u nasıl etkilediği anlatılır. Diğer çocuklar gibi Johann da İkinci Dünya Savaşı yüzünden okulu yarıda bırakmış ve abisi Josef gibi askerlik için çağırılmıştır. Abisinin askerde hayatını kaybetmesine rağmen Johann askere gider ve bir kütüphanede esir alınır. Savaştan sonra

ise kitaplarla evine dönen Johann, Wasserburg' u Fransızların yönettiğini görür. Savaş öncesi ve sonrasında yaşadıkları onu edebiyat dünyasına yaklaştırır. Böylece özgür olmaya ve kendi dilini kullanarak edebiyatla mutlu olmaya karar verir.

Eserin anlatı çerçevesini Wasserburg am Bodensee kasabesindeki yaşananlar ekseninde Almanya resmî tarihiyle uyuşan tarihsel olaylar ve Martin Walser' in kişisel tecrübeleri oluşturur. Eserde gerçekleşen geçmiş olaylar, yazarın da doğup büyüdüğü Wasserburg' da geçer. Martin Walser bu eseri yazma amacını oğluyla yaptığı bir söyleşide şu şekilde açıklar:

“Doğup büyüdüğüm yeri Wasserburg' u kaleme almak istedim. Fakat bu yer doğup büyüdüğüm yer Wasserburg değildi artık. İnsanlar ölmüş, bildiğim evler yok. Eskiden olan şeyler artık orada yoktu. Çocukluğum ile ilgili bir kitap yazmak istediğimde, bir enkaz vardı ve bu bir anıtın, pek çok anıtın inşa edilmesi anlamına geliyordu. Bay Gierer ve Schorer, papaz Dillmann, en yakın arkadaşım Adolf, savaşta hayatını kaybeden ağabeyim Josef için” (Kışmir, 2019: 148).

Martin Walser, eserinde çocuk belleğindeki aktarılan Almanya'da 1932 ile 1945 yılları arasındaki yaşanmışlıkları örnek olarak alır. Eserde Hitler'in iktidarı almasından ve İkinci Dünya Savaşı'nın başlayıp bitmesinden söz edilerek Almanya'nın tarihi kırılma noktaları işlenir. Eserde büyümekte olan ana karakter Johann'dan küçük adam olarak bahsedilmesi, Nazi ideolojisi sebebiyle savaş esnasında ve sonrasında tarihsel sorumlulukları olan ve savaş yüzünden hızlıca büyümek durumunda olan kuşağa işaret eder. Walser' in tarihçi yaklaşımıyla Nasyonal Sosyalist dönemindeki ideolojinin halka nasıl indirgendiğini, 1945'e nasıl gelindiğini ve Hitler'in kaybettiğinde Almanya'daki insanlar için bu olayın geçmişten ziyade hala nasıl tarih olmaya devam ettiğini anlatır. Bu şekilde yazar her üç bölümde de aile anıları yani bireysel tarihi deneyimleri ışığında tarihsel bilgileri kullanır. Eserde yazarın Nazi döneminde büyümüş olan bir çocuk olarak geçmişinin yansımaları görülür. Bu eserde, üç bölümde yazılmasına karşılık, İkinci Dünya Savaşı'nın başları, ortası ve sonlarını Walser' in bir çocuk olarak deneyimlediklerinin çerçevesinde Alman tarihinin anılarını yeniden kurgulaması söz konusudur. Eserde her ne kadar Nasyonal Sosyalist döneminin kurbanları konu edilse de yazar bu dönemden ayrıntılı olarak bahsetmemiş, gaz odalarına gönderilen ya da toplama kamplarındaki insanlardan söz etmemiştir. Yazar bundan dolayı eleştiri alsa

da Wasserburg' un o dönemlerde tarihi ve sosyal açıdan yaşadıklarını bir çocuğun dünyası üzerinden ele almıştır.

Fink' in Savaşı

Memur Stefan Fink' in suçsuzluğunu kanıtlama mücadelesinin ekseninde adaletin yavaş ilerlediği bürokrasiyi konu edinir.

İnatçı Stefan Fink tam anlamıyla görev adamıdır ve Almanya'da bir devlet dairesinde kilise ve din işlerinden sorumludur. Fink hem din hem de devlet camiasından arkadaşlara sahiptir ve ayrıca okul arkadaşlarıyla da ilişkisini sürdürür. İktidar partisinin adamı olan Trankenburg kadroları değiştirmek için ve Fink' in çalıştığı bölüm daireye dönüştürüleceğinden onun başına da partiden dostu olan Moosbrugger' i getirmek ister. Oraya on sekiz yıl hizmet verdikten sonra bu durum Fink için bir yenilgidir adeta. Fink' in gözünde babasının 1933'te Nasyonal Sosyalist biri gibi davranmadığından dolayı Başbakan tarafından fırçalandığı canlanır. Duvarın henüz yıkılmadığı 1989'da Fink yapılan torpillerden habersiz kendisine yapılanları sindiremeyerek alt pozisyona atanmasından dolayı dava açar. Ancak dava açıldıktan sonra yeni dairenin ortada olmadığı anlaşılır. İktidar bu sefer de bölümün kapanmadığını başına Moosbrugger' in geçtiğini söyler. Gazeteden karşı saldırı gelerek Moosbrugger' in bir Hitler genci olduğu ve devlet ile Yahudiler arasındaki ilişkiyi düzenleyecek kişinin o olmasının saçma olduğu dile getirilir. Fink' in bağlı olduğu devlet bakanı da Fink onları zor duruma soktuğu için onu görevden alır. Fink' in arkadaşları onu destekleyerek onunla konuşurlar. Fink ise savaşı birinin herhangi bir şeyden etkilenmemesi gerektiğini düşündüğünden tüm enerjisini bu davaya harcar. Uğraştığı konu partisi için değil, anayasaya duyduğu saygı içindir. Fink haklarını iyi bilen biri olarak Yahudi cemaatinden tanıdığı insanlarla konuşur ama dilekçeyi çekmesi konusunda uyarılır. Senato ise başbakanlık şefinin dilekçesi ışığında dini cemaatler ve Kilise'nin Fink' e karşı şüphe duyduğuna karar verir. Dini kurumlar ile yeni yönetimin anlaştığı belli olunca Fink hayal kırıklığına uğrar ve davada ona yardım edecek herkesle görüşür. Kendisine yönelen suçlamaların doğru olmadığını kanıtlamak için resmî belgeleri çoğaltır. Ancak bürokratların hilelerine karşı koymaya çalışan Fink' in, stres yüzünden akıl sağlığı da giderek bozulur. Bu sırada Kilise davanın devam ettiği gerekçesiyle Fink' in konuşamayacağını belirtir. Göçmenler yüzünden davaların yoğun olduğu ve bu yüzden Fink' in davasının ertelemelerden dolayı birkaç yıl

kadar süreceği söylenir. Fink bu süreçte kilo alır, saçları ve birkaç dişi dökülür. Davada tanıkların dinlenmesinden sonra Fink konumu değiştirilerek görevine iade edilir. Böylece mücadele yeniden başlar ve Fink' in davadaki inadı ulusal basına yansıdığından bir ara dava popüler bile olur. Ancak davanın bir türlü sonuçlanmamasından dolayı insanların dikkati Duvarın yıkılmasına kayar. İktidar değişikliğinden dolayı işten atılan Fink, bu sebeple açılan ve yıllarca süren dava sebebiyle zaman geçtikçe yanında duracak kimseyi bulamaz. Dava yıllar boyu sürse de karar çıkmaz. Onuru için yaşayan Fink en sonunda boyun eğmesi gerektiğini dile getirir. Belki de işi bilen ve koltuğundan kalkmayanların izinden gitmek en iyisidir düşüncesiyle Fink için her şey çözüme kavuşur ve yıllar önceki rahatlığı geri gelir. Bir defa boyun eğdi diye itibarı geri verildi gibi gösterilecektir ama içten içe yine de dertlenir. Böylece 1988'den 1994'e kadar süren bu konu kapanır ve Fink isyanını bırakır. Erken emekliliğini isteyerek manastıra çekilir.

Eserde iktidar değişikliği yani siyasi bir değişim sonucu yapılan torpiller yüzünden işinden olan Fink karakteri üzerinden o dönemde yaşanan bu olayların ve buna izin veren bürokrasinin eleştirisi yapılır. Gerçek olayları işleyen eser Hessen' de yaşanan Gauland olayına dayanır. Sağ popülist Almanya için Alternatif Partisi'nin (AfD) başkanı olan Alexander Gauland Nazi dönemi için “kuş pisliği” benzetmesini yaparak “Naziler ve Hitler bin yıllık Alman tarihinde yalnızca bir kuş pisliğidir” ifadelerini kullandığından Nasyonal Sosyalizm döneminde işlenen suçları hafife aldığı ve soykırım kurbanlarıyla dalga geçmek gerekçeleriyle hakkında dava açıldı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'daki ekonomik kalkınmayı sürdürebilmek adına getirilen yabancı işçileri ülkedeki belli kesimler kültürel ve sosyoekonomik bir sorun olarak görürler. Almanya'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan ırkçı partilerden biri de Gauland' ın başkanı olduğu AfD' dir. AfD, kurulduğu dönemde toplumsal gelişmelerden rahatsız olan siyasi partiler ve mensuplarının, Müslüman ve yabancı düşmanlıklarıyla ekonomik sorunlar etrafında ortak paydada toplandıkları partidir. Sekülerleşmeye yönelik baskıların yer aldığı anlatım çerçevesinde anlatılan bu hikâyede adaletsizlik anlatılır. Ana karakter Fink bu adalet savaşını anlatırken “ savaş düzeni, saldırı, kış taarruzu, ana savaş günü” gibi askeri terimlerle kendini ifade eder. Ayrıca Fink kendisini adaletsiz olan devlete karşı savaşan bir komutan olarak düşünür. Fink' in yaşanan bu adaletsizlik ve din ile devlet kurumlarının hileleri karşısında Nasyonal Sosyalizm ve Federal Almanya Cumhuriyeti sistemi hakkında “1945'ten sonraki yıllarda Alman askeri bu savaşı ikinci, üçüncü,

dördüncü kez kaybetti” ifadesine yer verilmesi ve tüm bu detaylar yazarın o zamanlar bir çocuk olarak savaştan nasıl etkilendiğini gösterir.

Alfred Hellmuth Andersch

Alman yazar Alfred H. Andersch 4 Şubat 1914’ de Münih’te dünya gelmiştir. Nasyonal Sosyalizm dönemi yüzünden yaşamı düz bir çizgide ilerlemeyen Andersch, küçük burjuva ailesine duyduğu tepkiden dolayı komünistlere katılarak Bavyera Komünist Gençlik Örgütü’nde önemli görevler üstlenmiştir. Hitler’in iktidara gelmesiyle 1933 senesinde Naziler tarafından iki defa tutuklanan Alfred, toplama kampında üç ayını geçirmiştir. Bu kamplarda birçok arkadaşı gözleri önünde işkence görmüş ve öldürülmüştür. 1937’ye kadar farklı işlerde çalışmış, daha sonra zorla askere alınmıştır. Irkçı bir tutuma sahip Emperyalizm adına anlamsız bir ölümü reddetmiş ve özgürlük için kaçmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında savaşmak zorunda kaldığı İtalya cephesinden 1944 yılında kaçan Alfred, bir süre sonra Amerikan ordusuna teslim olmuş, ABD’de bir esaret dönemi geçirmiştir. Bu dönemin ardından Almanya’ya dönerek burada “Der Ruf” isimli bir dergi yayınlamaya başlamıştır. Ancak derginin sahip olduğu saldırgan ve eleştirel tutum, Amerikalılar tarafından bir süre sonra derginin yasaklanmasına sebep olmuştur. Aynı dönemde çeşitli edebiyat yayınlarını da yönetmiştir. Savaş sonrası kurulan önemli edebiyat grubu Gruppe47’nin kurucularından olan Alfred 1955’te ikinci kez yayın hayatına girmeyi denemiş ve “Texte und Zeichen” isimli dergide başarılı olarak Beckett, Celan, Arno Schmidt ve Sartre gibi önemli yazarların savaş sonrası Almanya’da tanınmasını sağlamıştır. Savaş sonrası Alman Edebiyatının kurucularından ve bir kilit figür olan Alfred için Irene Wehdeking ve Leonard Heidelberger çalışmasında şu şekilde bahsedilmiştir:

“Hitler döneminde neredeyse bir enkaza dönüşmüş Almanya’da önemli bir rol üstlenen yazar, sanatı ve edebiyatı başlangıçtan itibaren politik söylemlerinin temeli olarak görür. Bu politik söylemler, yazara göre sanat ve edebiyat aracılığıyla etkili bir biçimde gündeme gelir. Kısa öyküler, denemeler, romanlar, haberler, seyahat tasvirleri gibi birçok türde yazısı olan Andersch, yapıtlarını gerçekten beslenerek kaleme almayı tercih eder” (Wehdeking; Irene, 1994: 7).

Andersch’ in Antisemitizm ile meşguliyeti onun tüm biyografisinde ve onunla ilgili yapılan tüm çalışmalarda okurun karşısına çıkmaktadır. Onun savaş sonrası dönemde

Nasyonal Sosyalizm ve savaş konularını kaleme almaya cesaret eden, Yahudi olmayan ve Almanca konuşan ilk yazar olması da dikkat çekmektedir. Ayrıca Yahudi soykırımını, dönüşüm çağı problemlerini, geçmişle hesaplaşma ve geçmişi hatırlatma konularını da yazın aracılığıyla vermiştir. Eserlerinde Hitler rejimine karşı direnişi, ezilen toplumun çektiği acıları, barışı, özgürlüğe kaçış konularını, savaş, savaşın neden ve sonuçlarını işlemiştir. 21 Şubat 1980'de İsviçre'de hayatını kaybetmiştir. Eserleri; Die Kirschen der Freiheit, Sansibar oder der letzte Grund, Geister und Leute, Die Rote, Der Vater eines Mörders.

Sansibar ya da Son Neden

Eserde Nasyonal Sosyalist Almanya'da bulamadıkları kişisel özgürlüklerini arayan ve oradan kaçmaya çalışan kahramanların hikayesi ele alınır.

1937 senesinde Baltık Denizi kıyısında balıkçı limanı Rerik isimli küçük bir kasabada, Nasyonal Sosyalist rejimin muhalifleri yok etmeye hazırlandıkları dönemde beş kişi tesadüfi bir şekilde bir araya gelirler ve tek amaçları Almanya'dan kaçmaktır. İçlerinden Gregor isimli birisi Almanya'da yasaklanan Komünist Partisi'nin üyesidir. Sahte pasaportu ile Almanya'ya gelen Gregor Nasyonal Sosyalistlere karşı yapılan ayaklanmalara katılmak için oradadır ve bu bölgeye de balıkçı Knudsen' e parti emrini getirmek için kilisede buluşmaya gelir. Ancak gelmiş olduğu bu liman kent onda parti ve ideolojisini bırakarak kaçıp özgürlüğe kavuşma bilincini oluşturur. Beş kişiyi bu kentte aynı fikirde birleştiren şey genç manastır öğrencisini simgeleyen heykeldir. Kilisenin Papazı Helander de o sırada Knudsen' i bu heykeli götürmesi için ikna etmeye çalışır. Gregor aynı zamanda özgür insanın simgesi olan bu heykeli kendisine örnek alır ve Knudsen' in yardımcısı genç onu kendisine benzetir. Heykel özgürlüğü, gençliği, okumayı ve dini temsil ettiğinden hepsine hitap eder. Tahta ve plastikten yapılan bu heykel elindeki kitabı okuyan bir öğrencidir. Heykel tehlike altındadır çünkü hem Hitler zamanında seilmeyen sanatçı Ernst Barlach tarafından yapılmıştır hem de kitap okuyan birini temsil etmektedir. Kilise papazı Helander bu heykeli kilisede bir süre sakladıktan sonra onu gizlice İsveç'e kaçırmak durumunda kalır çünkü heykelin yeri Hitler'in gizli polisi tarafından öğrenilir. O sırada zengin ve Yahudi bir ailenin kızı Judith de Nasyonal Sosyalistlerin kendileri için tehlikeli olacaklarını fark eden annesinin onlardan korkması sebebiyle intiharından sonra bu tehlikeden kaçmak için ölmeden önceki tavsiyesiyle,

Almanya'dan ayrılmak üzere Rerik' e gelir. Gregor onu limanda izlerken tehlikede olduğunu ve onun da kaçması gerektiğini fark eder ve Helander' in kilisesine götürür. Diğer karakter balıkçı eski Komünist Knudsen de kaçmak istemekte ancak zihinsel rahatsızlığı olan eşine sevgisinden dolayı bu konuda kararsızdır. Beşinci yani son karakter de Knudsen' in yanında çalışan gençtir. Diğer karakterler mecburiyetten ve çaresizlikten Almanya'dan kaçmak isterlerken genç ise okuduğu macera kitaplarının da etkisiyle macera yaşamak için kaçmayı düşünür. Hepsinin kaçmak ve heykelin götürülmesi için tek çare uzakta açık denizlerin ötesindeki tamamen bozulmamış ve farklı olan Zanzibar'dı. Zanzibar kaçmak için son sebeptir. Balıkçı teknesini Judith ile İsveç'e götürecek olan kişi Knudsen' dir. Sonunda Yahudi kız Judith ve heykel İsveç'e Gregor ile Knudsen' in yardımıyla götürülür. Knudsen ise kendi iradesiyle karısı için geri dönerken genç çocuk da onu tehlikeye atmamak için kısa süre Zanzibar'da özgürlüğünü yaşadıktan sonra geri döner ve Gregor da zaten hiç gitmemiştir. Papaz Helander de bedensel özünden dolayı gidecek durumda değildir ve bu durumdan Tanrı'yı sorumlu tutmaktadır. Heykel ve Judith'in kurtularak özgürlüklerine kavuştuğu hikâyede geride kalanlar ise iç özgürlüklerine kavuşurlar. Rerik' in fiziki yapısı farklı sebeplerle bir şekilde Rerik' te bulunan bu beş kahramanın yaşadığı duygusal rahatlığı sağlayacak durumda değildir. Çünkü kentte kiliseler, kuleler, meydanlarda olduğu gibi buradaki her şey boştur, adeta şehrin üzerinde ölüm sessizliği vardır. Sık sık şehrin ve insanların siyasi etkilerden dolayı ruhsuz, cansız ve mutsuz oldukları ifade edilir ve doğanın da dönemden payını alarak insanlar gibi sessizlik içinde olduğunun tasviri yapılır.

Alfred Andersch, Hitler'in yönetimi altında olan Almanya'nın küçük bölgesinde yaşanmış bir olayı anlatırken kendi politik deneyimlerini de bu hikayeye birleştirmiştir. Esere konu olan okuyan öğrenci heykelini Nasyonal Sosyalistler sevmez, çünkü okumak demek gerçekleri görmek demektir ve bu onlar için tehlikelidir. İmran Karabağ, Yüksek Lisans Tezinde roman hakkında şöyle bir eleştiri yapmıştır:

“Andersch bu ilk romanında, konusuna uygun olarak doğayı da sessiz, baş eğmiş fakat aynı zamanda bu sessizliğin altında olayları protesto eder bir şekilde ele almış ve işlemiştir. Buradaki amaç, bu dönemin, yani Hitler döneminin insanlar üzerinde kurmuş olduğu baskı ve zulmün aynı zamanda doğaya da etki etmiş olduğunu vurgulamaktır. Kuşkusuz bu mecazi manadadır” (Karabağ, 1991: 6).

Burada yazarın doğayı Hitler döneminin insanlarına benzettiği ve tıpkı insanlar gibi ağaçların, suyun, köprü gibi yapıların nasıl hareketsiz, neşesiz ve cansız durduklarını ifade ettiği görülür. İnsanların Nazi dönemini protesto ettiği gibi doğadaki nesneler de protestodaymışçasına sessizlik içindedirler. Eserde adı geçen kurgulanmış bu liman kentinin de orada yaşayan insanlar gibi korkulu ve hüzünlü bir havası olduğu ifade edilir. Dönemin siyasi baskısı her yerde hissedilmektedir. Çünkü Rerik kenti aslında tüm Almanya'yı ifade eder. Rerik' te olduğu ifade edilen kocaman korkunç kuleler de Faşizm' in korkunçluğunu ve zulmünü simgeler. Yazar bu eseriyle Hitler dönemini kurguladığı Rerik kenti üzerinden edebi dille eleştirir. Knudsen ve Gregor karakterleri Komünist üyeleri olduğundan hareket özgürlükleri varken, Papaz Helander acı çeken bir muhalif, Yahudi kızı Judith de rejimin bir kurbanını canlandırır. Helander hem Hitler diktatörlüğüne hem de Almanya'yı yalnız bıraktığını düşünen Tanrı'ya isyan eder. Bu Nasyonal Sosyalizm' e karşı isyanın bir öyküsüdür. En büyük suçlu Hitler iken Komünizm' in de en az o kadar suçu vardır. Bu sebeple Komünist Gregor karakteri de gerçeği görerek Faşizm' e karşı muhalif partisine yüz çevirir. Her iki rejim de insanları kullanır ve onlara mutluluk getirmez.

Özgürlüğün Kirazları

Eser, Almanya'da savaş sırasında ve sonrasında yaşananları ve oradan kaçışın öyküsünü ele alır.

Eser beş yaşındaki bir çocuğun Schleissheim isimli parkta balkondan caddeye bakarken gördüklerini anlatır. Caddedeki insanlar sıraya dizilmiş öldürülmeyi beklerler. Münih'teki bu Leonrod Caddesinde insanlar sıraya girmiş ve önlerinde de ellerinde tüfekleri onları nişan almış insanlar durur. O yaştaki çocuğun gördüğü bu tablo onun için anlaşılması güçtür. Çocuğun babası sigortacılık ve emlakçılık gibi işlerle ilgilenirken aileyi borç bataklığına sokar ve kendisini hala piyade siperlerinden Vogesen' e geri gelen yedek yüzbaşı olarak görür. Hitler darbesinin kargaşasından dönüşünde General Ludendorf' un partisinde militan olur. Bacağına gelen şarapnel parçasından dolayı da bacağı kesilerek koltuk değneklerini kullanmaktadır. Çocuk babasının milliyetçi sözlerini duymamak için koltuk değneklerinin sesini ne zaman duysa oradan uzaklaşır. Çocuk, babasının Almanya'nın yenilgisini kendi yenilgisine dönüştürdüğünden parasız olduğunu dile getirir. Ailedeki herkes babadan duygusal anlamda uzaklaşmış durumdadır. Yıl 1928

olduğunda on dört - on beş yaşına gelince caddede sıraya dizilmiş ölümü bekleyen insanlar olayının farkına varan çocuk, bir insanın başka bir insanı öldürebilmesini yadırgayarak caddedeki olayın nedenini sorgular. Kışkırtma mı, emir mi, adalete teslimiyet mi diye düşünür. Bu durum için bir iç hesaplaşmaya giren çocuk birisinin ölümüne neden engel olamadığını ve insanların birbirine neden yardım etmediklerini düşünerek insanlığın geldiği bu duruma üzüdür. O yaşta bunları düşünmezken şimdiki yaşında bunları sorgular. Çocukken Münih'teki okulunu bırakmak durumunda kalır ve Christus Protestan kilisesine kabul edilse de oraya bir yıl dayanabilir ve oradan da ayrılır. Çocuk babasının aksine devrim kelimesinin onda yarattığı heyecanla o yönde ilerlemek istediğinden ailesinin sefil durumunu, babasının inlemelerini ve devrimin ölümlerini geride bırakarak gider ve edebiyata başlar. Babasının ölümünden sonra ise Komünist Gençlik Örgütü'ne üye olur ve babasının Nasyonal Sosyalist öğretilerinden insan sevgisine, sosyalizme ve ezilenlerin kurtuluşuna geçtiğini ifade eder. Burada devam ederek Hitler'e karşı yoldaşlarıyla birlikte mücadele eder. Bir gün Adolf Hitler tarikat binasından çıkıp Odeon Meydanı'na ilerlediği sırada insanlar onu selamlarken, artık büyümeye başlayan genç onu gördüğünde nefret duyarak onu bir kanal faresine benzetir. Evlerine yapılan baskın sonrası çeyrek yıl boyunca tutuklu kalan genci oradan annesi, babasının milliyetçilik davasının af belgesiyle kurtarır. Daha sonra ikinci kez tutuklanır ve büyük korku duyarak sorgulandıktan sonra serbest bırakılır fakat artık Komünist partiyle işinin kalmadığını fark eder. Sonraki zamanlarda varoluşunu Rilke'ye benzeterek şiir yazmaya başlar. Depresyona giren genç, baskıcı bir devlet kurma ve örgütlenme şekline dönüşen toplumu görmezden gelerek kendisine sanatla çıkış yolu bulmaya çalışır. İçindeki devrim ateşiyle yaşamaya devam ederken bir gün askere alınır. Askerlik çağrısını kabul etmeyenler ise öldürölür ya da toplama kamplarına alınır. Dört yıl sonra kuzey İtalya'daki cepheye gönderilir ve içindeki Anarşizm duygusuyla oradan da firar eder. Komünist partisinin de yoldan saptığını, kayıtsız şartsız öndere tapıldığını, faşist savaş yöntemine dönen ve özgürlüğü reddeden gençlik yıllarının üzerine çökmüş bu partiden kurtulmak istediğini ifade eder. Haritasını inceler ve yola koyulur. Uzaklaşan Alman tanklarının sesiyle yola devam ederken vadinin diğer tarafında bir kiraz ağacı görür ve yediği kirazlara 'özgürlüğümün kirazları' diyerek o anda varoluşunun anlam kazandığını anlar. Sonunda Müttefiklerce yakalanır ve bir süre sonra cesetleri mezarlığa koymakla görevlendirilir. Bu savaşın insanlar için belirlediği kaderdir.

Eser Nasyonal Sosyalist dönemini odak noktası olarak alır ve özgürlük, korku ve esaret kavramlarını işler. Eserdeki ben anlatıcının varoluşçu düşüncesi yazar ile örtüşür. Yazar bu eserinde Almanya'nın tarihsel sürecini çocukluğundaki anılarıyla anlatmayla başlayan ana figür üzerinden yansıtır. Küçük burjuva koşullarında geçen çocukluğun tasviriyle başlayan hikâye, çocuğun büyüyerek İkinci Dünya Savaşı esnasında firar etmesiyle son bulur. Çocuk Münih'in 1920'lerdeki dar görüşlü atmosferinde büyümektedir ve babası ise Birinci Dünya Savaşı'ndan yaralı ve onurlu bir şekilde dönmüştür. Bu durum ve babasının savaşta yaralanmasından dolayı koltuk değnekleriyle gezmesi savaştan evine dönen askerlerin ve savaşın etkilerinin bir temsilidir. Bu arada genç hikâye boyunca da çeşitli siyasi olgunluk aşamalarından geçer. Travma yaşayarak siyasetten uzaklaşır. Bu yaşadıkları aslında o dönem birçok insanın yaşadığı şeyler olduğu gibi otobiyografik eser de denilebilen eserde yaşananlar yazarın hayatıyla da ortak noktalar bulunmaktadır. Yazar hayatı ve eseri arasındaki yakın ilişkiyi bu eserinde örneklendirir. Hitler dönemine okuru tanık ederek insani değerleri hiçe sayan faşist grupları ve savaş esnasında ezilen Alman toplumunu odak noktası yapar. İçsel hesaplaşma yaşayan ve sorgulamalar yapan figür, bir kaçışın insani öyküsünü anlatır. Geçmiş unutturmayan bu eser Almanya'da savaş esnası ve sonrasında yaşananlardan kaçışın bir temsilidir ve Almanya'nın yeniden silahlandığı dönemde kaleme alınmıştır. Gencin firarı aslında bir özgürlük eylemidir ve bunu kahramanca bir hareket olmasa da savaşın ortasında anlamsız bir şekilde ölmek istemediğinden yapar. Eser diktatörlük koşullarında bile bireyin özgürlüğünden bahsettiğinden oldukça önemlidir. Savaş dönemi ve sonrası oldukça önemli olan bireysel özgürlük konusu eserde birçok bağlamda tartışılır ve ana figürün firarıyla da bu konu doruk noktasına ulaşır.

Wolfdietrich Schnurre

27 Ağustos 1920 senesinde Frankfurt'ta doğan Wolfdietrich Schnurre 1939 senesinde İkinci Dünya Savaşı'na katılmasına karşın savaş karşıtlığı sebebiyle cezalandırılmıştır. Alman yazar Schnurre savaş sonrasında ise yayıncılık ve edebiyatta seçkinciliği arayan, kolektiflikten uzak duran ve demokrasinin pratik metotlarını vurgulayan “Gruppe 47” isimli edebiyat sürecinin kurucularından olmuş ve 1950'den itibaren de yoluna serbest yazar olarak yeni gerçekçilik eğiliminde eserler yazarak devam etmiştir. Schnurre bu dönemde insan merkezli anlatıları tercih etmiştir. 1983'te Georg Büchner ödülünü alan

Schnurre 1989 senesinde ölmüştür. Schnurre barışçıl ve hümanist biri olması sebebiyle eserlerinde Nazi Almanyası’nda savaş ve savaş sonrasında yalnız kalan insanı ve onun güç durumlarını ele alarak savaş karşıtlığı oluşturmaya ve bireyleri daha güzel bir geleceğe yöneltmeye çalışmıştır. Savaşın yaşattığı dehşet ve esir kampları onun etkin bilgisinin oluşmasında etkili olmuştur. Schnurre savaş sonrası dönemi “Savaş sonrasında yazılanlar, yazar olmayı amaçladığımız için yazılmamış, başka bir çare olmadığı için yazılmıştır. O dehşetli savaş deneyiminin sonunda bir uyarı olarak yazılmıştır” (Kargı, 2009: 26) diyerek ifade etmiştir. Bu durum o dönemin yazarları için bir zorunluluktan doğan kaçınılmazlık olarak da ifade edilebilir.

Wolfgang Borchert’ in insanın ve gerçeklerin direkt olarak anlatıldığı gramerden uzak bir dil kullanılmasını önerdiği üslubunu Schnurre de benimseyerek dili geliştirmeye çalışmıştır. Savaş sonrası sadece hayatta kalmaya çalışan ve her şeyini kaybetmiş kişilerin gerçeklerini sade, anlaşılır, basit, somut ve insancıl bir üslupla yazmıştır. Yapıtlarını formalist, tasvirleri az, uzun cümleler yerine çağrışıma dayalı ve art arda sıralı kısa cümleler kullanarak yazmıştır. Schnurre birçok eserinde ironiyi bir üslup ögesi olarak kullanmak yerine bir anlatım tutumu olarak tercih etmiştir. Schnurre’ nin eserlerinde ironinin oynadığı rol, kişinin kendisinden kaynaklanmayan fakat içinde bulunduğu yaşam şartlarının zorladığı karşıtlıkların ve çözümsüzlüklerin nesnel bir bakış açısıyla değerlendirilip okuyucunun şaşırmasını kolaylaştırmak ve bunun sonunda oluşan yadırgama sayesinde uyarıları anlaşılır hale getirmektir. Schnurre bu şekilde ironiyi yadırgatma yaratacak biçimde kullanmıştır. Savaşın yıkıntılarını yaşamış olan Schnurre, kişinin içinde yaşattığı sevgiyle şartlar çok kısıtlı olsa bile bireyleri idealist olmaya çağırmış, olandan hareketle olması gerekeni barışla, insani değerlerle, İdealizm ve özgürlükle yakalamaya uğraşmıştır. Schnurre bunu yaparken gerçekçiliği göz ardı etmemiş, kişinin iç dünyasının eğer isterse olumlu yönde birçok şey başarabileceğini vurgulamıştır. Ona göre insan değerler ve amaçlar belirlemeli ve buna ulaşırken araç-değerleri de iyi kullanmalıdır.

Jenö Benim Arkadaşımdı

Eserde barışın ve dostluğun din-dil-ırk ayrımı yapılmaksızın olması gerektiği farklı kültürdeki iki çocuğun dostluğuyla anlatılmış ve savaş sonrası dönemin idealize olunana

karşı duran olumsuzluklarla çevrili gerçekliliğinde insancıl ve önyargısız yaklaşımlar doğrultusunda ortaya çıkan bu durumdan bahsedilmiştir.

Jenö' yü tanıdığımda dokuz yaşındaydım. O zamanlar Edgar Wallace ve Conan Doyle' yi okuyordum. Sınıfta kalmıştım ve Hint domuzuna bakıyordum. Jenö ile ilk defa Grasrupfen' de Faul gölü kenarında karşılaştım. O Mürver ağacının altında gökyüzüne doğru bakıyordu. Çocuklar arka tarafta bir yerde top oynuyorlar, ara sıra “Gooooo!” diye bağırıyorlardı. Jenö ise ot kökü çiğniyordu ve sırtında yırtık naylon bir gömlek ve bacağına ise ahır kokan kısa bir Manchester pantolonu vardı. Onu gördüğümde elimdeki bıçağımla sağa sola ağaç yontuyor ve onu hiç görmemiş gibi davranıyordum O kafasını benden yana çevirmiş, uykulu gözlerle bana bakıyordu: “Benim atım olsun isterdim” dedi. Ben “Hayır Hint domuzu” dedim. Ağzındaki ot kökünü şöyle bir çevirdi ve yere tükürdü. “Tadı fena değil” dediğinde “Ben sevmem” dedim. Jenö “Kirpi” dedi ve geçirdi. Daha sonra “Kirpi de fena değil” dedi. Onun yanına yaklaştım, “Kirpi mi?” dedim. “Gooooo!” diye yine arkadan sesler geliyordu. Jenö gözlerini kırparak gökyüzüne doğru baktı ve tütünümün olup olmadığını sordu. “Bak dinle, ben henüz dokuz yaşındayım” dedim. “Ben de sekizimdeyim” dedi. Sustuk ve birbirimize tuhaf tuhaf baktık. Gitmek zorundaydım ve ayrılmadan önce en kısa zamanda tekrar buluşmak üzere anlaştık.

Babama Jenö' yü anlattığım zaman biraz endişeli bir şekilde “Beni iyi dinle!” dedi. “Ben Çingenelere karşı değilim fakat...”. “Fakat ne?” dedim. “Bu insanlar... Saçma” dedi. “Sen artık kendi arkadaşlarını seçebilecek yaştasın; hatta onu bir gün bize kahve içmeye çağırabilirsin” dedi. Daha sonra bunu da yaptım. Birlikte evde kahve içtik, babam Jenö' ye oldukça iyi davrandı. Jenö yine kuş kokusu kokuyor ve garip davranıyordu. Babam buna rağmen gitti ve ona iyi bir kuş lastiği yaptı. Onunla üst katta yeni aldığımız ansiklopedilere baktık. Evden ayrıldığında babamın yazı masasının üstünde duran barometresi kaybolmuştu. Çok üzülmüştüm, babam ise barometrenin kaybolmasından o kadar etkilenmemişti. “Onların gelenekleri bizden farklı, hoşuna gitmiş almiş. Ayrıca o işimize de çok yaramıyordu” dedi. “Onu tekrar getirmezse ne olacak?” dedim. Babam “Aman Allah'ım, insanlar eskiden barometresiz de yaşıyorlardı” dedi. Ben buna rağmen onun barometreyi tekrar geri getireceğini umuyordum. Ama Jenö, bir sonraki buluşmamızda öyle harika bir hediye getirmişti ki, barometreden söz etmek mümkün değildi. Onun getirdiği hediye, kafa üzerinde at kılından sakal yapılmış bir pipoydu. Çok utandım ve uzun süre neyle karşılık verebilirim diye düşündüm. Sonunda bulmuştum:

Jenö' ye iki tane Hint domuzu hediye edebilirdim. Ama onları kesip yeme tehlikesi vardı. Bunu düşünmeye gerek yoktu, hediye hediyedir. Jenö, Hint domuzlarını yemeyi aklından bile geçirmemiş hatta onlara cambazlık öğretmişti. Onlar birkaç hafta içerisinde iki ayakları üzerinde yürüyebiliyor, Jenö kulaklarına bir şeyler fısıldadığında ise yere yatıyor, hatta takla atabiliyorlardı. Jenö onlara el arabasını çekmeyi ve ip üstünde durmayı da öğretmişti. Jenö' nün Hint domuzlarına öğrettikleri gerçekten çok ilginçti, babam da bunlardan çok etkilenmişti.

Wallace ve Conan Doyle' nin dışında on ciltlik Doktor Dolittle' yi okumuştum. Bunun üzerine Jenö ile, Hint domuzu sirki yapma düşüncesi aklımdan geçmişti, fakat Jenö' nün buna tahammülü yoktu ve daha ilk denememizde bu isteğini kaybetti. O bunun yerine kirpi avını tercih etti. Bu elbette onun için çok daha ilginçti. Buna rağmen bu benim hiç hoşuma gitmiyordu. Ben kirpilere karşı değildim, aksine onları sempatik buluyordum. Ama Jenö' yü bu avdan vazgeçirme çabaları da anlamsızdı, sonra bu bana düşmezdi. O kirpi avı için sivri demir uçlu, kalın ve sağlam bir sopa bulmuştu. Onunla yaprak yığınlarını karıştırıyor, moloz yığınlarının altını eşeliyor, kirpi arıyordu. O öğleden önce dört adet kirpi yakalamıştı, bunu nasıl bulduğunu anlayamıyordum, hayvanın kokusunu alsa gerekkti. Jenö' ler, Faulen gölünün kenarında, stadyumun arkasında, çamların içinde bir karavanda oturuyorlardı. Ben de sık sık oradaydım. O sıralar okulda mantıklı hiçbir şey öğretilmediğinden, okuldan daha çok onlara gidiyordum. Özellikle Jenö' nün büyükannesi beni çok etkilemişti; uzaktan zayıf, fakat çok erdemli bir görünüşü vardı. Onu yakından gördükçe, insan çok şeyler düşünüyordu. Hemen hemen hiç konuşmuyor, çoğu zaman piposunu tadımsayarak içiyor ve uzaktan gelen müzik sesine ayak parmaklarıyla tempo tutuyordu. Akşamları, Jenö ile elimizde av çantasıyla eve geldiğimizde büyükanne ateşin başında oturur, kirpinin üzerine iki parmak kalınlığında çamur sıvardı. Jenö bunu çok dikkatli bir şekilde sıcak külün üstüne koyar, korlu ateşi üzerine yığardı. Biz de ateşin başına sessizce çömelir, çamurlu kirpiden yavaş yavaş çıkmaya başlayan ıslıklı su sesini dinlerdik. Etrafta at ve eşeklerin bir şeyleri kemirdikleri duyulur, hafiften bir tambur sesi gelir ya da ansızın kalın bir erkek sesiyle yükselen banjo başlardı. Kirpi yarım saat içinde pişiyordu. Jenö onu büyük bir çatalla çıkardığında kirpi o haliyle küçük pişkin bir köy ekmeği gibi görünüyordu. Balçık taş gibi sertleşmiş ve bazı yerlerinden çatlamıştı. Sert bir şeyle vurulup kırıldığında dikenli deri balçıkta kalıyor, içindeki pembe et ortaya çıkıyordu. Etin üzerine soğan doğramıyor, külde hafif

kızartılmış taze yeşil biberle birlikte yeniyordu. O ana kadar bu kadar lezzetli bir şey yememiştim.

Jenö bize de sık sık geliyordu ve bir defasında birlikte on ciltlik ansiklopediye baktık. Kendi günlüğümden milli uyanış günlerinin tarihlerini koparıp sağ tarafına Almanca bir kelime yazdım ve Jenö de bu kelimeyi sol tarafa kendine göre çizdi. O zamanlar ondan çok şeyler öğrendim. Daha sonra Jenö' nün her gelişinde mahalle sakinlerinin ona sıkıntı çıkarttığı, hatta içlerinden birisinin merkeze gidip onu şikâyet ettiği anlaşılmıştı. Allah bilir babam bu insanlardan neler çekmiş, belki de her defasında onlardan yönünü değiştirmek zorunda kalmıştı. Babam bunlardan bana hiç bahsetmedi. Jenö benim elektrikli trenime ilgi duyuyordu. Onunla oynadığımız her gün trenimin bir vagonu eksiliyor, o raylara, dolaplara ve sinyal lambalarına yaklaştıkça ben babama gidiyor ve yardım istiyordum. Babam “Bırak, paramız olursa yenisini alırsın” demişti. Bir gün sonra eski trenimi ona hediye etmek istedim, fakat çok ilginçtir o bunu almak istemiyor ve çok garip davranıyordu. Maalesef günün birinde çingenelerin hepsini topladılar ve Jenö de onların içerisindeydi. Ben oraya vardığımda Nazi ajanları ve emniyet güçleri kapakları kapattılar ve beni oradan uzaklaştırdılar. Jenö' nün kabilesi bir kamyonu doldurulmuştu. Onlara ne yalan hikayeler anlattıkları belli değildi. Çünkü onlar gülüyor ve kendi aralarında şakalaşıyorlardı. Jenö beni gördüğünde parmaklarını ağzına götürüp ısıklık çaldı ve sonra üstten el salladı. İçlerinde, yalnız büyükannesi ve diğer yaşlılar suskundu. Ağzılarını bıçak açmıyor, herkes düşünceli önüne bakıyordu. Diğerleri hiçbir şeyin farkında değildi. O zaman ben de hiçbir şey anlayamamış, sadece Jenö' nün gittiğini görmüş ve üzülmüştüm. Çünkü Jenö benim arkadaşım.

Eser farklı kültürlerde büyüyen içleri sevgi dolu iki çocuğun tanışmasından bahseder. Hikâyede yerleşik hayata sahip dokuz yaşında olan ve yaşına uygun şekilde kitaplar okuyan ben anlatıcı ile göçebe hayat süren ve ekonomik durumu kötü olan sekiz yaşındaki Jenö isimli çingene bir çocukla olan arkadaşlığı anlatılır. Jenö verdiği izlenimlerle ilk başlarda çocuk kahramanın hoşuna gitmez. Güzel değerlerin ortaya çıkması karşı taraftan yani çingene çocuk Jenö' den gelir. Jenö, çocuk kahraman onu görmezden gelmeye çalışmasına karşın gidip onunla konuşur. İkisinin tanışması giderek arkadaşlığa döndükçe her iki çocuğun da kültürlerinin ekseninde yaşam tarzları ve dünyaları okura aktarılmıştır. Eserde, çocuk kahramanın babasının Jenö' den bahsederken Çingenelere karşı olmadığını söylemesi ama anlık olarak düşünceye dalması, babanın düşünceleri çerçevesinde

toplumun Jenö' nün ait olduğu kesime karşı şekillenmiş ve gelenekselleşmiş düşüncelerini ortaya koyar. Ancak baba figürü Çingene toplumuna olan davranışlara karşı önyargısız olmayı seçmiştir. Babanın bu desteğiyle başlayan arkadaşlık, ait oldukları ırk ve toplum katmanına rağmen devam etmiştir. Ancak Jenö arkadaşının evine gittiğinde kendi toplumuna ait olan olumsuz bir davranışı sergileyerek evdeki barometreyi çalar ve bu durum çocuk kahramanı üzer. Fakat babası bu durumu garipseyerek Jenö' yü yargılamaz ve onların törelerinin farklı olduğunu dile getirir. İkisi de birbirlerini ziyaret ederek ve hediyeler vererek birbirlerinin dünyalarını tanırlar, böylece geleneksel gerçekliğe karşı iki çocuk arasında dostluk oluşur. Bu durum da savaş sonrası dönemin idealize olunan şeylere karşı duran olumsuzluklarla dolu gerçekliliğinde sevgi dolu, barışçıl ve önyargısız yaklaşımlar sonucu idealize edilmiş insancıl olan değerlerin ortaya çıkmasıdır. Schnurre burada olduğu gibi hiçbir zaman eserlerinde idealize olandan bahsederken gerçeklikten kopmamıştır. Hikâyede ırk ve kültür ayrımı yapmadan insanlarla arkadaş olmak, onlara hümanist, önyargısız ve sevgiyle yaklaşmak gibi idealize olan şeyler gerçekliğin ekseninde anlatılmış ve tüm farklılıklara rağmen ortaya çıkan dostluk savaş yıllarının bir gerçeği olan SS subayları ve SA örgütünün müdahalesiyle gerçek yaşamdan izler taşıyarak bozulmuştur. İki çocuğun sevgi dolu dünyasından filizlenen bu dostluk, Çingene halkının yaşadıkları yerden Nasyonal Sosyalistler tarafından toplanmasına kadar sürebilmiştir. Çingenelerin oturduğu yer bu örgütlerce değiştirilmiş ve iki arkadaş arasındaki bağ da koparılmıştır. Güzel giden bir dostluktan sonra gerçekliğin böyle ortaya çıkışı, pozitif değerlerin ideal düzlemde meydana gelme zorunluluğunu getirir. Schnurre, hikayesinde farklı bir kesim olarak Çingenelerin doğal hakları olan özgürlüklerinden bahsederek, kötü işleyişin farklı şekillenerek dünyayı ve değerlerini değiştirecek olan çocukların elinden bu fırsatı aldığını, güzel ve iyi olan değerleri ideal olmak zorunda bıraktığını göstermiştir.

Veitel ve Misafirleri

Hikâyede sadece Yahudi olduğu için diğer insanlar tarafından dışlanmış bir çocukla, çocuk kahramanın arasında geçenleri ele alır.

Kimse onu sevmezdi. Sivri, solgun bir yüzü vardı, bizden kısaydı, siyah bukleleri, uzun favorileri, kalın kaşları ve tığ gibi bacakları vardı, çok inceydiler. Babam onun çok zeki olduğunu ve onunla oynamadığımız için utanmamız gerektiğini söyledi; ama onunla

uğraşmak istemedik ve Heini tek eksik şeyin kum havuzuna bir Itzig ile gelmemiz olduğunu söyledi. Itzig’ in ne olduğunu bilmiyordum ama Heini kötü bir şey söylemişti ve bu yüzden bir daha onunla karşılaşmamaya dikkat ettim. Ama bir keresinde yine de beni yakaladı. Kum havuzundaydı; bir kumdan kale yapmıştık ve Heini ile Manfred araba yolu için çakıl toplamaya gitmişlerdi. Diğer çocukların kaleyi yıkmadığından emin olmak için kum havuzunda oturuyordum ve birden onun orada, çeşmenin arkasında belirdiğini gördüm. Gözlerimi kaçırmak istedim ama bir türlü başaramadım ve orada öylece oturup ona baktım; Çok küçük, komik bir şekilde tökezleyen adımlarla yürüyordu, ayakları çok dışarı dönüktü ve kolunun altında güneşte parlayan ve üzerinde hala fabrika işareti bulunan uzun sarı saplı yepyeni bir kürek taşıyordu. Beni tanıdı ve yanıma geldi. Hemen bakışlarımı kaçırdım ama neyse ki diğer çocukların hiçbiri bizim sokaktan değildi ve Veitel’ i tanımıyorlardı. Durdu ve oraya süslü bir şato inşa ettiğimi söyledi.

Ben de Heini ve Manfred’ in onu aynen bu şekilde inşa ettiklerini ve sadece kimsenin yıkmamasını sağladığımı söyledim. Burayı kazmaya başlamanın mümkün olup olmadığını ya da bunun bir maliyeti olup olmadığını sordu.

“Hayır” dedim, “Hiçbir maliyeti olmaz”.

Babası sadece oyun parkına gitmesini söylemişti, orada oynamasına izin verecek çocukları mutlaka bulacaktı. Sustum ve gözlerimi kaçırdım; Heini ve Manfred’ in geri gelip beni onunla takılırken görmelerinden korkuyordum. “Benimle oynamak istemiyor musun?” diye sordu aniden. Dehşet içinde ona baktım ve o zaman gerçekten ne kadar çirkin olduğunu gördüm. “Hayır” dedim başımı şiddetle sallayarak.

“Neden olmasın” dedi birden beti benzi atarak.

“İşte bu yüzden” dedim.

Sonra döndü ve uzaklaştı. Çok küçük, komik bir şekilde tökezleyen adımlarla yürüyordu, ayakları çok dışarı dönüktü ve koltuğunun altında güneşi yansıtan o yeni küreği taşıyordu. Aradan birkaç hafta geçtikten sonra Manfred, Veitel’ in hasta olduğunu söyledi. Onun nesi olduğunu bilmek isterdim ama sormaya cesaret edemedim, Heini’ nin Veitel’ e acıdığını düşünmesinden korktum halbuki acımıyordum. Ama bir gün babam masada bize daha sonra yanına gelmemizi, bize söyleyecek bir şeyi olduğunu söyledi; yanına doğru ilerlediğimizde önünde iki sepet dolusu çilek vardı ve onları Veitel’ e götürmemizi, ayrıca onunla biraz konuşmamızı söyledi. Heini hemen kaşlarını çatı ama babam Veitel’

e neler olduğunu bilip bilmediğimizi sordu.

“Hayır” dedik.

“İki bacağı da felçli” dedi babam, “ve muhtemelen bir daha asla yürüyemeyecek”.

Heini’ ye baktım ama Heini gözlerini kısmış ve pencereden dışarı bakıyordu.

“Hadi” dedi babam, “şimdi git ve ona biraz iyi davranmayı da unutma”.

Dışarıda, Heini beni kenara çekti. “Dinle” dedi; “İhtiyarın iyi niyetli olduğu kesin. Ama bu mümkün değil, çilekleri Veitel’ e götüremeyiz”.

“Ama neden olmasın?” diye sordum.

Heini alt dudağını ısırıldı. “Neden olmasın? Çünkü ona kendimizi bulaştırmaya çalıştığımızı düşünecek!”

Sonra beni merdivenlerin altına çekti ve çilekleri yedik. Akşam yemeğinde babam bize Veitel’ in ne dediğini sorduğunda Heini, çok memnun olduğunu ve yakında tekrar gelmemiz gerektiğini söylediğini anlattı. Babam bizi övdü; içini çekti ve keşke herkes bizim kadar anlayışlı olsa dedi.

“Evet” dedi annem, “o zaman Veitel’ in insanları kesinlikle daha iyi hissedirdi, çünkü en kötüsü kibir, ikinci en kötü şey de dikkatsizlik olurdu.

Heini’ ye baktım, gözlerini kısmış ve pencereden dışarı bakıyordu; ama başını salladı.

Ben de başımı salladım; ama kızardığımı fark ettim ve o akşam hiçbir şey yememiş olmama rağmen artık aç olmadığımı fark ettim. Ertesi gün komik bir şey oldu. Kapı zili çaldığında öğle yemeği yiyorduk. Annem dışarı çıktı ve geri döndüğünde gülüyordu ve şöyle dedi; “Görüyorsun ya, her şeyin bir ödülü var: Veitel’ in ailesi kızı göndermiş ve sen de Veitel’ in doğum günü partisine davetlisin; yarın saat beşte orada olmalısın”.

Gözlerini tabağına dikmiş Heini’ ye baktım. “Peki dinleyin” dedi baba, “mutlu değil misiniz?”

“Evet, evet” dedi Heini. Yemekten sonra doğruca Manfred ile buluşmak için sözleştiğimiz oyun alanına gittik. Manfred’ e neler olduğunu sorduk.

“Ah dostum” dedi.

Heini gözlerini kıstı. “Şimdi bana Veitel’ in seni de davet ettiğini söyle”.

“Ayrıca ?” dedi Manfred, “Gerçekten o da mı sizinle birlikteydi?”

Ona her şeyi anlattık ve sonra tuzağın ne olabileceğini düşündük. Heini bunun bir tuzak olduğunu düşündü; “Veitel sadece bizden intikam almak istedi, hepsi bu”.

“En iyisi oraya hiç gitmemek” dedi Manfred.

“Sen deli misin?” dedi Heini, “hala korktuğumuzu düşünüyorlar. Hayır, oraya şimdi gitmek zorundayız, sadece nasıl gideceğimiz önemli”.

Doğru olanı bulmak kolay olmadı, ama sonunda anlaştık: Daveti kabul ettik, ama silahsız değil. Hemen kumbaradan parayı çıkardık ve her birimiz ateşleyici üçer rulo aldık.

“Daha iyisi daha iyidir” dedi Heini, “bu şekilde her şeye hazır olursunuz”. Ertesi gün önce banyo yapmamız gerekiyordu, sonra annem bizi kuaföre gönderdi ve sonra denizci kıyafetlerimizi giymemiz, temiz yakalar takmamız, hiçbir şeye dokunmamamız, hiçbir şeyle oynamamız, dışarıda oturmamız ve hiçbir şey yapmamamız gerekiyordu.

Heini dişlerini gıcırdattı, tabancaya ilk ateşleme rulosunu koydu ve bunun bedelini ödemesi gerektiğini söyledi. Manfred’ le parkta karşılaştık. Manfred tabancasını çoktan doldurmuştu ve o ve Heini ile önce annemin Veitel için bize verdiği çikolataları yediler. Yolda, Veitel’ in doğum günü partisine gitmek üzere en güzel kıyafetlerini giymiş bizim sokaktan başka çocuklarla da karşılaştık. Onlara bir tuzağa doğru yürüdüklerini söylemeyi düşündük ama Heini şimdilik bunu kendimize saklamanın daha iyi olacağını, aksi takdirde Veitel’ in şüpheleneceğini düşündü. Veitel’ in ailesi geniş bir bahçeyle çevrili geniş bir villada yaşıyordu. Zili çaldık ve kız dışarı çıkıp şapkalarını çıkardı ve bizi bir sürü mumun yandığı bir odaya götürdü, büyük bir masa kurulmuştu ve bizim sokaktan çocuklar etrafta durmuş bisküvi yiyip meyve suyu içiyorlardı, Veitel oturuyor ve önündeki tabağa bakıyordu. Onu gördüğümüzde çok büyük bir şok yaşadık. Yüzündeki tüm çirkinlik gitmişti, alnı parlıyordu, narin ve kırılgan görünüyordu ve gerçekten çok güzeldi. Bizi orada görmemesini umarak kapıya yakın durduk ama hizmetçi yanımıza geldi ve gelip onu görmemizi böylece bize merhaba diyebileceğini söyledi. Önce tereddüt ettik ama sonra yine de gittik ve Veitel gülerek elimizi sıktı ve “Geldiğinize çok sevindim” dedi.

Manfred yutkundu ve nasıl olduğunu sordu.

“İyiym teşekkür ederim” dedi Veitel.

Sonra hizmetçi geri gelip kakao doldurdu ve hepimiz oturduk. Kakaonun tadı çok güzeldi ve kek de harikaydı. Veitel’ in annesi içeri geldi, onun gibi siyah saçlı, çok şişman ve çok hoştu. Etrafta dolaşp doyup doymadığımızı ve tadının güzel olup olmadığını sordu ve sonra da akşam herkese bir sürprizinin olacağını söyledi.

Diğer çocukların hepsi çok mutluydu. Sadece Heini ve ben mutlu değildik ve muhtemelen Manfred de değildi, ama öyle görünmez ve her zaman yemek yedi. Veitel ise gerçekten

heyecanlıydı ve neredeyse hiçbir şey yemedi, sadece fincanını karıştırdı ve kafasını biraz sallayıp kendi kendine gülümsedi. Nedenini bilmiyorum ama Veitel’ in oyun alanında o küçük, komik tökezleyen adımlarıyla, ayakları çok dışa dönük ve kolunun altında uzun sarı saplı yeni küreğiyle benden nasıl uzaklaştığını düşünmeden edemiyordum. Veitel bende bir şey olduğunu fark etti ve hemen Heini de bir şey olduğunu anladı; bize birkaç kez baktı ve güldü ve neredeyse kaçıyor gibiydim.

Çok şükür Veitel’ in babası içeri girdi; o da çok iyiydi ve eğer birileri şimdi bahçeye çıkmak isterse çuval ve yumurta yarışları olacağını ve ayrıca kriket de oynayabileceklerini söyledi. Hemen koşmaya başladık ve Heini ile ben herkesten daha hızlı koştuk. Ardından çuval yarışı başladı, bu çok eğlenceliydi. Heini çok uzun bacakları olduğu için üç kez kazandı, bir kez ben de kazandım, herkes alkışladı ve Veitel’ in babası koşarak geldi, her şeyi aynı anda hallettiği için nefesi kesilmişti ve her birimizin üzerine kâğıttan bir çiçek koyup sırtımızı sıvazladı ve gerçekten harika bir iş çıkardığımızı söyledi. Manfred de sonradan oyuna katıldı ve diğerleri de kör ebe oyununu oynadı. Kriket de oynadık, bu çok eğlenceliydi, birden hava kararmaya başladı ve Veitel’ in annesi evden seslendi ve artık vakit gelmişti, bizi bir sürpriz bekliyordu. Hepimiz oraya koştuk ve orada bir masanın üzerinde katlanmış fenerler, çubuk demetleri ve mum kutuları vardı. Veitel’ in babası mumları bağladı ve Veitel’ in annesi fenerleri açıp çubukların üzerine astı. Çok güzel bir tane aldım; aya benziyordu, mavi gözleri ve dişlerini gösteren gülün bir ağzı vardı. Hepimizin bir feneri olması epey zaman aldı. Sonra sıraya girdik ve Veitel’ in babası yanan bir mumla heyecanla sıralar boyunca koştu ve ışıkları dikkatlice yaktı. Tüm fenerler yandığında, yıldızlar gerçekten parlıyordu ve öndeki birkaç kız usulca fener şarkısını söylemeye başladı.

“Ama geri dönün” diye seslendi Veitel’ in annesi. “Daha sonra akşam yemeği yiyeceğiz”. Sonra tren hareket etmeye başladı. Önce bahçede dolaştık. İlk gelenler tekrar evin önünden geçtiğinde Veitel’ i gördüm. Verandada koltukta oturuyordu. Gözleri çok büyüktü. Bacaklarında bir battaniye ve başında bir bere vardı, bu da seyahate çıkacak izlenimini veriyordu. Ailesi arkasında durmuş, elleri omuzlarında, bize şefkatle ama gülümsemeden bakıyorlardı. Trende oldukça gerideydim, birinin fenerimi kırmasından korkuyordum. Ama trenin önü sokağa çıkan çakıllı patıkaya sapınca ileri doğru koştum ve bahçe kapısını açtım. Fenerlerin böyle süzüldüğünü görmek harikaydı ve Veitel ile ailesinin üzerine her zaman farklı bir ışık düşüyordu: bazen mavi, bazen yeşil, bazen

kırmızı, bazen sarı. Şimdi bütün çocuklar fener şarkısını söylüyordu. Onlar yaklaştıkça kadar bekledim, sonra aralarına girip şarkıya eşlik ettim.

Hikâye toplumsal barışın ve insani ilişkilerin, ön yargının oluşturduğu nefret ve korkuyla çocukların şahsında yok edilmişliğini anlatır. Gelecekte birlikteliği ve sevgiyi yaratacak, toplumsal barışı sağlayacak değerlerin daha ağır gelmesi, ön yargının savaşı kazanarak yenilmesi, bu hikâyede dışlanmadan olumsuz etkilenen Yahudi çocuk sayesinde olmuştur. Hikayedeki çocuk kahraman Yahudileri sevmez ama bunun için bir nedeni yoktur. Schnurre' nin yansıtıcı figür ve arkadaşlarını çocuk olarak seçerek bu durumu ustaca betimlemiştir. Kahraman çocuğun Yahudilere karşı olan tavrı, toplumun benimsettirdiği ön yargılardan dolayıdır. Heini' nin de etkisiyle Yahudi çocuktan uzak duran ve onunla oyun bile oynamak istemeyen çocuk kahraman, yine Heini ve toplumun olumsuz düşüncelerinin etkisiyle o hastalandığında onun için üzülmez bile. Çocukların Yahudi Veitel' in doğum günü davetine giderlerken önlem olarak silahı savunma ve saldırı aracı yapmaları yine büyüklerin dünyasını örnek almalarından gelmektedir. Önyargının sebep olduğu tehlike ve güvensizlik duygusuyla çocukça fakat büyüklerden örnek alınan oyuncak silahlar vardır. Schnurre bu hikâyede okuru tıpkı çocukların dünyasında olduğu gibi büyüklerin dünyasında da anlayışsızlığın, idealize kabul edilen değerlerin öne çıkamamasının, adaletsizliğin ve sonunda savaşların başlaması, savaşa yol açan sebeplerin yaratılmasına sebep olduğu düşüncesine götürecek bir zemin hazırlamaktadır. Birbirlerini düşman görerek öldüren ve ölen insanlar, tıpkı bu çocuklar gibi kendilerine dayatılan değerler çerçevesinde kendileri karar vermeden ve düşünmeden savaşın içinde yer edinirler. Böylece büyüklerin yaşadıkları bu durum çocukların dünyasına gelecek için itici bir güç olarak yansımaktadır. Çocuklar olumsuz şeyleri ve büyüklerinin kendileri gibi anlamadan ve bilmeden sahip oldukları değerleri taklit ederek kendi çocuksu dünyalarını oluştururlar. Toplumun cimri olarak ifade ettiği Yahudi aile, çocuklara verdikleri parti ile önyargıları ortadan kaldırmak için bir zemin hazırlar. Çocuk kahraman partinin ilerleyen saatlerinde daha önceden çirkin olarak gördüğü Yahudi çocuğu durumdan memnun kalmalarından sonra artık güzel görmeye başlar ve diğerlerinin arasına katılarak şarkı söyler. Büyükler de tıpkı kendilerini taklit eden çocuklar gibi toplumun, üst siyasi birimlerinin kendilerine dayattığı önyargıların yol açtığı olumsuz duygularla hareket ettiklerinden, belki de onlar için de böyle bir ortam hazırlansa aynı çocuklar gibi olumsuz düşünceleri bir kenara atıp, kendilerini şarkı

söyleyen bir toplum içinde bulabilirler. Sevmek, iyiliği yansıtmak, barışçıl olmak insancıl bir dünyanın temel taşlarıdır. Nefret sevgiyle, yıkım yapıcılıkla karşılık bulursa insanlık yeşerir ve dünya daha yaşanılır olur. Dünya görüşüne uymayan insanların zorbalığa uğraması ve önyargılarla boğuşması, Hitler döneminde Yahudilerin gördüğü zulmü ifade edebilir. Temelde herkes suçludur. Elbette, eylemlerinden dolayı suçlanacak olanlar esas olarak şiddetin failleridir, ancak takipçiler ve siyasetle ilgilenmeyenler de müdahil olmadıkları için suçludurlar. Suçluluk duygusu Schnurre' nin yazılarının arkasındaki itici güçtür. Schnurre aslında yazarak Nazi dönemini ve bu dönemdeki kendi eylemlerini aşmaya çalışmaktadır. Fakat ona göre savaşa katılmayanlar da kendilerini suçlu hissetmelidir çünkü acımasız koşulları görmelerine rağmen onlar bunları bastırmışlardır.

Savaş sonrası dönemde yani Yıkım Edebiyatında ana tema hem ailelerin ve şehirlerin hem de hayallerin yıkımı olmuştur. Yazarlar savaştan sonra adeta yıkılan dünyanın tasvirini yapmışlar, savaş mağduru insanların kaderini yazmışlardır. Ancak insanlar yalnızca varlıklarının yıkıntıları ile değil, aynı zamanda değerlerinin ve ahlaklarının yıkıntılarıyla da karşı karşıya kalmışlardır. İkinci Dünya Savaşı ile ilgili olarak suçluluk sorunu da bu bağlamda ortaya çıkmıştır. Birçok asker cephede savaşmış ve dolayısıyla savaşa katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda, yazarlar kendilerini Nasyonal Sosyalizm' den açıkça uzak tutmuşlardır. Dönemin edebiyatı da savaştan ya da esir kamplarından dönen, savaşmasalar da cephe gerisinde savaşa ve yaşanan zulme bizzat şahitlik etmiş yazarlar tarafından oluşturulmuştur. Böylece hikayelerinde savaşı ve yaşananları tasvir ederken kendi hayatlarından da izleri yazılarına taşımışlardır. Savaşın yıkımını eserlerine yansıtan yazarlar tanık oldukları şeyleri yazılarında tasvir ederek okurun gözünde olup bitenin tekrar canlanmasına ve olaylara onları da şahit ederek savaşın yaşattığı hiçbir şeyin unutulmamasını sağlamışlar ve savaşın yıkıcı gerçekliğini gelecek nesillere de aktarmışlardır.

BÖLÜM 3: NOVEL VE KISA HİKAYE TÜRLERİNE GENEL BAKIŞ

Orta Çağ'da İtalya' da ortaya çıkan romandan kısa ve öyküden uzun olan Noveller ve Novellerin devamında İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaşın bir getirisi olarak Almanya' da ortaya çıkan kısa hikayeler Alman Edebiyatında önemli bir yere sahip olmuşlardır. Bu bölümde bu iki türün tanımına, kökenine ve özelliklerine bakılmaktadır.

3.1. Novel Tanımı

Novel kavramı Almanca kaynaklı bir sitede “ bir romandan daha kısa ve bir kısa hikâyeden daha uzun, ancak teorik olarak tek seferde okunabilen” (<https://www.schreiben.net/artikel/novelle-3530/>, Erişim Tarihi 02/12/2022) şeklinde tanımlanmıştır.

Novel, uzun öykü ya da kısa roman olarak da ifade edilebilen hikâyeden uzun ve romandan kısa olan bir edebi türdür. Novel, Duden sözlükte “tek bir olayla ilgilenen ve doğrudan hareket tarzı bir hedefe yol açan kısa veya orta ölçekli anlatım” (www.Dudenonline.com, Erişim Tarihi /05/2022) olarak tanımlanmıştır. Aynı sözcük Langenscheidt sözlükte ise “uzun hikâye” (www.Langenscheidtonline.com, Erişim Tarihi 18/05/2022) olarak çevrilmiştir. Bu tür Avrupa'da hatta İtalya'da “Novella” olarak ortaya çıkmıştır. Uzunluk olarak öykü ve romanın arasında duran Noveller, gerçekçi bir üslup ve anlatımla yazılmış kısa metinlerdir. Bu anlatılar roman tadı verse de klasik bir roman türünden daha az ve kısa olmaları sebebiyle Novel olarak adlandırılmışlardır. Thomas Mann, Gerhart Hauptmann, Goethe, Stefan Zweig ve Franz Kafka gibi pek çok ünlü yazar da bu türde eserler vermiş ve uzun öyküleri dünya çapında popüler olmuştur. Bu tarihlerde yazılan Novellerin konularını savaş, veba, salgın ve doğal afetler gibi ilgi çekici olaylar oluşturmuştur.

3.1.1. Novel Türünün Tarihi ve Özellikleri

İlk olarak Orta Çağ'da İtalya'da (1349-1353) Giovanni Boccaccio tarafından yaratılan ve Almanya'da ise "Novelle" olarak bilinen bu edebi tür, 18. ve 19. yüzyıllar ve 20. yüzyılın başında Gerhart Hauptmann, Heinrich von Kleist, J.W. von Goethe, Franz Kafka ve Thomas Mann gibi yazarların yapıtlarıyla gelişmiştir. 14. yüzyılda İtalya'daki zengin tüccarlar ve tacirler Novelleri okumuşlardır. Okudukları bu Noveller eğleneliydi ve heyecan, farklı karakterler ve haberler sunmaktaydı. Türün ilk örneği olarak Boccaccio'nun Decameron'unu gösterilmektedir. Farklı konu ve içeriklerdeki yüz hikâyeden meydana gelen ve ismi Yunanca "δέκα déka (on)" ile "ἡμέρα hēméra (gün)" sözcüklerinin birleşmesiyle oluşan Decameron kitabı on güne bölünmüştür. Bütün hikayeler Floransa'da 1348 yılında ortaya çıkan veba ile ilişkilidir. Okuyucu, hikayeler aracılığıyla Haçlı Seferi esnasında Avrupa'ya ulaşan efsanelere ve halk hikayelerine ve o zamanın gündelik yaşamına dair fikir edinmektedir. Yunan filolojisine düşkün olan yazar Boccaccio, yazdığı hikayelerle zamanın kötü alışkanlıklarını ortaya koyarken cehaleti, ilkilliği, soyluların ve rahiplerin ikiyüzlülüğünü eleştirir. Anlatımı da gereksiz ayrıntılar olmadan dinamik, üslubu da basit ve açıktır. Sıra dışı ve farklı karakterleri kullanan Boccaccio'nun eserinde beklenmedik olay örgüsü, veba ve Floransa'dan kaçmayı düşünen üç genç adam ve yedi kız etrafında döner. Floransa yakınında bir yerde hep beraber konakladıkları sırada eğleneli vakit geçirmek için on gün boyunca birbirlerine yüz hikâye anlatırlar. Kitap bu şekilde meydana gelmektedir.

Görsel 9: Decameron'un Hikayeleri- Enrico Pollastrini Tasviri

Kaynak: <https://www.firenzemadeintuscany.com/it/articolo/quattro-novelle-del-decameron/>, Erişim Tarihi 02/04/2023

Alman Novellerinin öyküleri de savaş, sel, veba, salgın gibi dikkat çekici büyük olaylar etrafında dönmektedir. İçeriğinde anlatılmaya değer olayları barındıran Novellerde her

şey basittir, sınırlı sayıda insan tasvir edilir ve genellikle de öykü boyunca değişmeyerek tek boyutludurlar. Novelin ortaya çıkışı burjuva sınıfının ortaya çıkması yani sanayileşmeyle de paralellik göstermektedir. Duygulara pek yer verilmeyen ve basit kolay bir üslupla yazılan bu uzun öyküler öznel bir anlatıdan uzak nesnel bir biçimde yazılmıştır. Epik türe ait olan Noveller genelde ironi içeren sonuçlara sahiptir. Goethe, Eckermann ile yaptığı bir söyleşide Novelin yaşanmış, duyulmamış olaylardan ibaret olduğunu ifade etmiştir. Duyulmamış olay Novelin merkezindeki unsurdur. Olağanüstü ya da skandal bir şey anlatının merkezinde yerini alır ve okuyucu da bunu duyulmadık tuhaf bir olay olarak algılar. Bu sebeple de kısa hikayelerdeki gibi günlük olaylar hiçbir zaman Novelin konusunu oluşturmaz. Novelin olay örgüsü daima inandırıcıdır, olay örgüsüne kontrol edilemeyen güçler müdahale etse bile genel olarak gerçek dünyadaki anlaşılır süreçler okura tasvir edilmektedir. Novelde olaylar, karakterler ya da konumlar hakkında neredeyse hiç arka plan bilgisi bulunmamaktadır. Romanların aksine her zaman sadece bir somut durum sunulur ve bu durum, durumla ilgili olaylarla ilişkilendirilmektedir. Bu da karakterlerin ayrıntılı olarak aydınlatılmasına, içsel süreçlerin ve sorunların ortaya çıkarılmasına olanak tanır. Ayrıca olaylar için bir dönüm noktası olması Novel için tipik bir özelliktir, genellikle kahramanın kaderine inen bir darbe de buna eşlik eder, bu nedenle de Noveller bazen “bir kriz anlatısı” olarak da adlandırılmaktadır. Noveldeki semboller de metnin verdiği mesajı güçlendirmekte ve anlatının bazı yönlerini vurgulamaktadır. Dramatik unsurlar da metin içeriğinde kendisine yer bulmaktadır. Anlatıcı çok az arka plan bilgisi vermekte ve metne neredeyse hiç müdahale etmemektedir. Bu sebeple de okuyucu ile öyküdeki olaylar arasında aracı bir otorite yoktur. Çoğu Novelin sonunda da tüm Novel için anlam taşıyan bir sonuç bulunmaktadır. Öyküden uzun ya da romandan kısa olarak tanımlanan Novelin sözcük skalası Kirpi-Edebiyat ve Düşün Dergisi’nde Ebubekir Men tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Science Fiction and Fantasy Writers of America Nebula Awards’da 17 bin 500 ile 40 bin arasında sözcüğü içeren eserler Novella olarak kabul edilirken İngiltere’deki Screen School of Liverpool John Moores Üniversitesi ve Manchester Metropolitan Üniversitesi’nin Novella Ödülü kriterlerinde 20 bin ile 40 bin kelime arasında bir uzunluğa sahip olması diye tanımlanmıştır” (Men, 2020).

Bu şekilde ilk etapta sözcük sayısı ile kısa hikâye ya da romandan ayrılabilen Novelin aslında pek çok farklı özelliği mevcuttur. Noveller tek bir durum ya da olayla ilgilenmekte ve yoğunluk bunlar üzerinde olmaktadır. Novel okuyucusu beklenmedik ve şaşırtıcı bir sonla karşılaşmaktadır. Noveller gülünç olaylar, efsaneler, aşklar, siyasi veya tarihi olaylar, anekdotlar ve trajediler gibi konular üzerinde durmakta ve olaylar genelde bir ya da iki kişi etrafında dönmektedir. Novelin yazım tarzına ve edebi diline bakıldığında daha önceleri daha nesnel ve herkesin anlayabileceği kolay bir anlatıma sahipken, günümüze doğru zamanla bu durum değişmiş ve nesnellik azalarak duygusal çözümlemeler devreye girmiştir. Noveller sınırlı mekân ve sınırlı kahramana sahiptir ve giriş - gelişme - sonuç bölümleri mevcuttur. Uzun öykü de denilebilen Noveller orijinal ve hiç duyulmamış şekliyle okur karşısına çıkmaktadır. Yani Novelde anlatılan olaylar her zaman yaşanan şeyler değildir. Novellerde karakterler genelde tesadüflerle yani beklenmedik olaylarla karşılaşmakta ve okur karakterlerin tüm hayatını değil, sadece bir parçasını görmektedir.

Tarihte bazı önemli Novel yazarları ve eserlerine örnekler:

1848 öncesi için;

Heinrich von Kleist: Das Erdbeben in Chili (1807)-Michael Kohlhaas (1810), Joseph von Eichendorff: Das Marmorbild (1818), Johann Wolfgang von Goethe: Novelle (1828), Jeremias Gotthelf: Die schwarze Spinne (1842).

Realizm dönemi (1848-90) için; Theodor Storm: Immensee (1849)-Aquis Submersus (1877)-Der Schimmelreiter (1888), Theodor Fontane: Unterm Birnbaum (1885), Gottfried Keller: Romeo und Julia auf dem Dorfe (1856)-Kleider machen Leute (1874), Conrad Ferdinand Meyer: Das Amulett (1873)-Der Schluss von Kanzel (1878)-Der Heilige (1879), Eduard Mörike: Mozart auf der Reise nach Prag (1856).

1890 sonrası için; Arthur Schnitzler: Leutnant Gustl (1900)-Traumnovelle (1925), Thomas Mann: Der Tod in Venedig (1911)-Mario und der Zauberer (1930), Günter Grass: Katz und Maus (1961)- Im Krebsgang (2002), Patrick Süskind: Die Taube (1987) şeklinde verilebilir.

3.2. Kısa Hikâye Tanımı

Kısa hikâye kavramı olarak Alman Edebiyatı tarihi içinde belli bir gelişim sürecinden geçerek günümüzde kullanılan anlamı kazanmıştır. Marx bu kavramın Alman

Edebiyatında ortaya çıkışıyla ilgili “Das Wort -Kurzgeschichte- geht auf eine Lehnübersetzung aus dem angloamerikanischen short story=-kurze Geschichte- zurück, deckt sich mit der englischen Bezeichnung aber nur teilweise da short story auch längere Erzählungen wie die Novelle umfasst” (Marx, 2005: 1) demiştir. Marx burada kısa hikâye kavramının Almancaya Anglo-Amerikan dilinden short story kavramının ödünç alınmasıyla geçtiğini dile getirmiştir. Ama Anglo-Amerikan dilindeki “short story” kavramı anlamsal açıdan sadece kısa hikayeleri değil, daha uzun bir tür olan Noveli de kapsamaktadır. Bu yüzden kavram İngilizceden Almancaya yalnızca kavram olarak girmiş, anlamsal olarak değişikliğe uğramıştır. “Short story” kavramının Almanca’ ya ilk girişi “Kurze Geschichte” olarak iki sözcük şeklinde olmuştur. Bu ifadede de “kurz” yani kısa sıfatı, hikâye yani “Geschichte” ismini nitelemektedir. Kısa hikâyenin günümüzde kullanıldığı şekliyle yani birleşik sözcük haliyle Almancaya girişi 1895 yılında olmuştur. Kısa hikâye kavramının bilimsel araştırmalar sonunda birleşik sözcük olarak “Kurzgeschichte” şeklinde kullanılması Klaus Doderer’ in (1953) bu tür üzerine yazdığı kapsamlı eseri sayesinde olmuştur. Kısa hikâye türü özellikle bu yapıtın etkisiyle edebi eserlere bilimsel bir kavram özelliği taşıyarak geçmiştir. Kısa hikâyenin tür olarak uzunluğuyla alakalı kavram karmaşası 1950’li yıllara kadar devam etmiş, bu tarihten sonra ise diğer kısa edebi türlerden ayrılarak kendine özgü bir kavram olarak varlığını sürdürmüştür. Kavram karmaşasının bu şekilde ortadan kalkması bu türün özellikle Almanya’da daha da önemli olmasını ve bu konuda bilimsel araştırmalar yapılmasına olanak sağlamıştır.

Kısa hikâye kavramı Hans Gerd Rötzer’in “Geschichte der deutschen Literatur” kitabında ise “Mark Twain’den (1838-1910) Ernest Hemingway’e (1899-1961) uzanan Amerikan kısa öyküsünün yeni bir çeşididir” (Rötzer, 1990: 400) şeklinde tanımlanmıştır. Özellikle Hemingway’in metinlerindeki soğukkanlı anlatımı ve ekonomik senaryosu Alman Kısa Hikayesi için bir rol model olmuştur. Yine aynı kitapta kısa hikâye için “hiçbiri estetik olarak süslenmemiş, baştan sona şekillendirilmemiş ya da epik bir şekilde yapılandırılmamış, adeta nefes nefese yazılmış, kısa soluklu, seyrek bir iletişim biçimi” (Rötzer, 1990: 400) şeklinde bir tanım yapılmıştır. Schnurre ise kısa hikâyeyi “hayattan kopmuş bir parça” (Rötzer, 1990: 400) olarak tanımlamıştır.

Kısa hikayeler kısa öykü olarak da ifade edilebilen ve kısa sürede okunabilen düz yazı biçiminde yazılmış kurmaca metin türüdür. Kendisinden biraz daha uzun olan Novele

benzetilen kısa hikâye, en az 20.000 sözcükten oluşan Novelden bu bağlamda ayrılmaktadır, çünkü kısa hikâye 20.000 sözcüğün altında hatta genelde birkaç bin sözcükle sınırlı kalmaktadır. Friedman Norman, kısa öyküyü “düzyazı biçiminde yazılmış çok kısa ve kurgusal bir anlatı” (Friedman,1989: 25) olarak tanımlamaktadır. Heinrich Böll ise bir konuşmasında kısa hikâyeyi “çağdaş, gergin ve kendine özgü derinliği olan bir tür” (Bienek, 1962: 170) olarak tanımlamıştır.

Kısa hikâye, konularını politik, sosyal, insan yaşamı gibi güncel ve çağın sorunlarından seçer. Yazarların savaş sebebiyle yaşadıklarından dolayı kısa hikâye eserlerinde sadelik, üzüntü, uzun cümleler kuramama gibi durumların yanı sıra yazarların ruhsal durumlarının yansımaları da görülebilmektedir.

3.2.1. Kısa Hikâye Türünün Tarihi ve Özellikleri

Kısa hikâye Alman Edebiyatında diğer edebi türlere kıyasla en yeni türlerdendir ve bu türün Almanya’daki tarihsel gelişimini irdeleyen ilk bilimsel çalışma Klaus Doderer’ e ait 1953’te yazılan “Die Kurzgeschichte in Deutschland- Ihre Form und ihre Entwicklung” isimli çalışmadır. Bu türün tarihsel gelişim süreci hakkında yapılan en kapsamlı çalışma ise Ruth Kilchenmann’ ın 1961’de kaleme aldığı “Die Kurzgeschichte- Formen und Entwicklung” isimli yapıtıdır. Alman Edebiyatının Empresyonist ve Natüralist dönemlerinde kısa hikâye türü ele alınırken, bu dönemin kısa hikayesi Almanya’da 1945 senesinde ortaya çıkan kısa hikâye türüyle farklılık göstermektedir. 1945’ten önce yazılan kısa hikayeler planlı ve sistematik bir şekilde, belirli bir akım ve temsilci öncülüğünde yazılmamıştır. Daha çok doğaçlama olarak ve diğer Batı edebiyatlarının etkisiyle yazılan bir tür olarak yazılmışlardır. Edebi bir tür olarak kısa hikâye Alman Edebiyatında 1945’te ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Amerikan Edebiyatında kısa hikâyenin popüler olması ve dönemin kültürel, siyasi ve toplumsal özelliklerini yansıtmaları bakımından uygun olması bu türün Almanya’da da gelişmesine olanak sağlamıştır, çünkü Almanya da siyasi, kültürel ve toplumsal açıdan benzer belki de daha ağır bir süreçten geçmiştir. Alman Kısa Hikayesi en popüler dönemini 1945-50’li yıllarda yaşamış ve yazılan eserler dönemin sosyopolitik durumunu yansıtmışlardır. Açlık, yurtsuzluk, sefalet, yokluk, Almanya’nın savaş sonrasında büyük bir yıkımın içinde olması gibi konular eserlere konu olmuştur. Bu dönemde de yoğun olarak işlenen bu konulardan dolayı 1945-50 dönemi Alman

Edebiyatı, Yıkım Edebiyatı olarak ifade edilmiştir. Kısa hikâye de bu akımın en önemli türü olmuştur.

Kısa hikâye türü Amerika’ da 19. yüzyılın ilk yıllarında “short story” olarak ortaya çıkmasıyla birlikte 20. yüzyılın başlarında Avrupa’da görülmüştür. Almanya’ da ise “Kurzgeschichte” olarak 1945’ten sonra okuyucu karşısına çıkmıştır. Kısa hikâye türü Alman Edebiyatında sanatsal anlamda yaygınken, kuramsal açıdan çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu durumun temel sebebi, bu edebi türün bu şekilde İngiliz Edebiyatından örnek alınmış olması olabilir. Bu tür, Amerikan ve İngiliz Edebiyatlarında “flash fiction” ve “short story” kavramlarıyla ifade edilirken Alman Edebiyatına “Kurzgeschichte” olarak geçmiş ve Türk Edebiyatında ise “Küçürek hikâye” olarak adlandırılmıştır. 1945 sonrası ortaya çıkan genç Alman yazarlardan biri olan Wolfgang Borchert’ in gençliğini Nazi yılları mahvettiğinden ve savaş yıllarını hasta olarak geçirdikten sonra fazla ömrünün kalmadığı bilinci ile uzun hikayeler yazamayacağını ve biçimleriyle de uğraşamayacağını düşünmüştür. Bu şekilde de farkında olmadan Alman Kısa Hikayesinin temellerini oluşturmuştur. Savaş ürkütücü tarafını 1939 senesinde göstermiş ve 1945 yılına kadar da insanlara dehşet ve korkuyu yaşatmıştır. 20. yüzyılda dünya üzerine çöken bu felaket sebebiyle insanlar kendileriyle ontolojik anlamda hesaplaşmak durumunda kalmışlardır. Çünkü umutsuzluk, ölüm endişesi, soğuk ve açlık onları varoluşsal bunalıma sokmuştur. İkinci Dünya Savaşı’na katılan ülkelerdeki kişiler için savaş sırasında ve sonrasında yaşananlar çok zorlu geçmiştir. Art arda yaşanan iki büyük dünya savaşı ve bu savaşların ardından yaşananlardan etkilenen toplum ise kendisini yeni bir dünya düzeni içerisinde bulmuştur. Oluşan toplum düzeni hem günlük yaşamı hem de sanatı ve dolayısıyla edebiyatı da oldukça etkilemiştir. Savaş sonrasında eser veren sanatçıların çoğunun üslubunu savaş yaşantıları belirlemiştir. Yazarların cephede savaşmaları, tutuklanmaları, toplama kamplarında esir tutulmaları ya da yaşadıkları rahatsızlıklar ve savaşa şahit olduklarından ruhsal çöküntüler yaşamaları genel olarak onları karmaşık ve süslü bir dil kullanmaktan alıkoymuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın sanatçılara ve edebiyata olan etkisine Gökhan Erkurt şu şekilde değinmiştir:

“İkinci Dünya Savaşı siyasi ve toplumsal yönü gibi keskin şekilde sanata da yön veren önemli bir toplumsal olaydır. Sanata olan etkisinin nedeni, savaşı çok acı şekilde deneyimleyen insana verdiği zarardır. İnsan, hafızası, duyguları, düşünceleri gibi öznel yanları bulunan bir canlı varlık olarak, savaşta yıkılan yapılar, sekteye

uğrayan devlet ilişkileri kadar çabuk onarılamamıştır. Maddi dünyanın yıkılmışlığının da etkileriyle çok büyük bir içsel yıkıma uğrayan insan, savaşın bu zarar veren yönünü duyguları ve düşünceleri aracılığıyla sanatın birçok dalında dile getirmiştir. Bu sanat dallarından en önemlilerinden biri de edebiyattır” (Erkurt, 2021: 282).

Bu dönemde oldukça fazla yazılan kısa hikâye türü Alman Edebiyatına bir sürü eserle katkı sağlamıştır. Savaşın izlerini benliklerinde taşıyan yazarlar eserlerinde dönemin ekonomi ve politikasını, dönemin Almanya’sını ve Alman halkının yüzleştiği güçlükler ile insanların yaşadığı psikolojik travmaları yansıtmışlardır. Savaş sonrası dönemi yansıtan ve adeta bir ayna niteliği taşıyan kısa hikayelerin yazarları, savaşa ya da etkilerine birebir şahit olduklarından bu dönem direkt olarak ilk ağızdan okuyucuya aktarılmıştır. Savaş sonrası bir eser yazmak oldukça zor olmuştur çünkü anlatacak çok şey olmasına karşın vakit çok dardır. Yazarlar kullanacakları dilin ve edebi türün nasıl olacağına karar vermede zorluk yaşamışlardır. Savaş öncesinde kullanılan edebi türlerde de yazmak istememişlerdir çünkü hepsi onlara Nazileri hatırlatmıştır. Böylece çok sade bir dilde yazmaya karar vermişlerdir. Wolfdietrich Schnurre de yalnızca gerçeklerin var olduğunu, dilin yalnızca bir defalık değil sürekli gerekli olduğunu fakat Nazilerin ve savaş yıllarının dili kirlettiğini ifade etmiştir. Bu şekilde de yeni dilin ruhsuz ve soğuk olduğunu söylemiştir. Yazarlar kısa hikayelerinde hem kendi tecrübelerine hem de toplumun yaşadıklarına karakterler aracılığıyla yer vermişlerdir. Genelde sade bir dille ve kısa formda yazılan hikayeler böyle olmasına karşın okurda derin izler bırakmış ve olanları adeta onlara tekrar yaşatmıştır. Kısa hikâyenin özelliklerini Özlem Norman ve Meryem Nakiboğlu, Kare Dergisi’nde yayınladıkları çalışmalarında şöyle ifade etmişlerdir:

“Yazarların biyografisi ile kurgulanarak edebiyat içerisinde ele alınan kısa hikâye, dramatik özelliğin yanı sıra epik bir tür olarak da okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Bu bağlamda okuyucu, hikâyenin yazıldığı dönemi yine hikâye aracılığı ile tanıma imkânı bulur. Diğer yandan da yazarların günlük yaşamı konu edinmeleriyle okuyucu da kendi yaşadığı dönemi karşılaştırma imkânı elde eder” (Noman; Nakiboğlu, 2022: 127).

Kısa hikayelerde savaş yıkıcı bir güç olarak resmedilmiş, olumsuz tarafları dile getirilmiş ve böylece o dönem okurun gözünde daha iyi canlanmıştır. Yazarların Alman Kısa

Hikayeciliği' ni tercih etmelerinin kökeninde, zamanın yetersiz olması ve anlatacakları konuyu direkt olarak okura aktarma isteği yatmaktadır. Alman Edebiyatında oldukça önemli bir yer edinen kısa hikâye, oluştukları dönemin özelliklerini biçim olarak kısa olsa da detaylarını alt metinler vasıtasıyla okuyucuya yansıtan ve ders niteliği taşıyan bir tür olmuştur. Savaş ve savaş sonrası insanın iç dünyası ve çektiği acılar, hayat mücadelesi, açlık, yoksulluk, umutsuzluk ve kin gibi konular kısa hikâyenin içeriğini oluşturmuştur. Bu konular savaş süresince ve hatta daha sonrasında da hem cephede savaşanların hem de cephenin gerisinde kalan çocuk, yaşlı ve kadınların sorunu olmuştur. “Yiyecek de çok azdı. İhtiyaçları olan, neredeyse hiçbir şey yoktu ve hatta patates dahi yoktu” (Burgess, 2007:109).

Geleneksel tarz anlatımının giriş - gelişme- sonuç gibi ana özelliği kısa hikâyede yoktur. Okuyucu kendini bir anda olayın içinde bulmaktadır. Kısa hikâyenin başlangıcı gibi bitişi de açık bir son ile bitmektedir, yani bir sonuç yoktur. Bu okurun hayal dünyasına bırakılmaktadır. Düşünce ve olaylar aniden son bulduğundan okur hikâyenin nasıl devam edeceğini ya da başka neler yaşanacağını bilmemektedir. Burada okurun düşünerek konu ya da olayı kendine uygun bir biçimde sonlandırması amacı vardır. Alman Kısa Hikayesi'nde hayata dair her konu işlenmektedir. Güncel konuların ve insanın ele alınması okuyucunun dikkatini çekmektedir. Okuyucunun kısa hikâyede olayların nereye varacağını tahmin edememesi, hikâyeyi merak ve heyecanla okumasını sağlar. Kısa hikâyenin sürpriz bir biçimde sonuçlanması da hikâyeyi ilginç bir hale getirir. Alman Kısa Hikayesi'nde bazen çok kısa olarak verilse de giriş bölümü yoktur ve kısa olması sebebiyle de kapsamı dardır. Sınırlı karakter sayısına sahip olan kısa hikâyede bir ya da iki tane ana karakter mevcuttur ve okuyucuya bu karakterin yaşamından bir kesit sunulmaktadır. Kısa hikâyenin özelliklerine Bülent Kırmızı, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayınladığı çalışmasında şu şekilde değinmiştir:

“Kişiler arasında çatışma hali vardır, durum genelde kabataslak verilir ve karakterler duygusal davranırlar, olayın merkezinde genellikle bir ya da iki ana karakter bulunur (daha fazla ana karakteri olan kısa hikâyeler de vardır), karakterler daha çok fiziki görünüşleri ile karakterize edilir, olay çok sınırlı bir mekânda geçer, olayın ya da kişinin yaşamının çok küçük bir kesiti verilir, olay çok kısa sürer, olay örgüsü tek bir halkadan oluşur, tema dönemin problemleriyle yakından ilgilidir, kişilere çoğu

zaman bir çıkış yolu bulma şansı verilir, olay ve karakterler günceldir: kişiler uç noktalarda yer almayan ve kahraman olmayan tiplerdir” (Kırmızı, 2016: 2).

Alman Kısa Hikayesi her ne kadar yapısı gereği kısa ve bir çırpıda okunabilir olsa da kısa ve öz anlatımla çok şey anlatılmak amaçlandığından okurun bu anlatıları dikkatli bir şekilde okumaları ve anlamaları gerekmektedir. Çünkü olay örgüsüne dair ipuçları ve hikâyeyi çözüme kavuşturacak ifadeler satır aralarında mevcuttur ve okurun bunları görmesi gerekmektedir. Çok ayrıntılı olay örgülerine veya kahramanlara sahip olmayan kısa hikâye, okura detaylı bilgiler vermek yerine asıl anlatılmak istenen aktarmaya başlar. Bu sebeple de genelde giriş bölümü bulunmaz ve odak noktası ana karakterler üzerindedir. Epik bir tür olan kısa hikâyenin dili lakoniktir. Yani dil öz, sıra dışı, özel bir şekilde seçilmiş dil olarak kullanılmaktadır. Yazar bu dille az kelimeyle çok şey anlatmayı amaçlamaktadır. Yazar hikayesiyle okuru olayın içine sokup onu etkilemek ister. Kısa formu gereği zamanı kısaltmaya giden bir özelliği vardır ve karakter sayısıylabirlikte mekân da kısıtlı durumdadır. Hikayedeki hiçbir şey detaylı olarak anlatılmamakta ve sadece ima edilmektedir. Olaylar okura özet niteliğinde sunulmaktadır. Bu sebeple tür yapısı açık ve nettir, direkt olarak önemli olana yönelmektedir ve hikâyenin sonu ansızın gelmektedir. Olayın bu şekilde aniden bitmesi de okur için sürprizdir. Kısa hikâyede anlatılan zaman ile anlatım zamanı birbirine çok yakın ya da aynıdır. Sürpriz çıkışları bulunan kısa hikayelerde bir dönüm noktası ya da zirve vardır ve doruk noktası sonundadır. Kısa hikâye yazarı diyalog, monolog, iç monolog tekniklerini kullanarak tarafsız bir anlatım sergilemektedir. Kısa hikâye karakterleri genelde günlük hayattan sıradan insanlardan seçilmektedir ve bu insanlar genelde yaralı, evsiz, aç ve savaş mağduru. Kısa hikayelerde mekân her zaman aynı ve tektir.

BÖLÜM 4: NOVEL VE KISA HİKAYE KARŞILAŞTIRMASI

Savaş öncesi dönemde hem roman tadı veren hem de roman kadar uzun ve sıkıcı olmayışıyla popüler olan Noveller ve savaş sonrası dönemde yazarların ve okurların yaşadıkları savaş gerçeğinin yazılıp okunduğu kısa hikayeler hem birbirine benzemekte hem de farklı yönleri sahip olmaktadır. Bu bölümde bu detaylar ile aradaki geçiş aktarılacaktır.

4.1. Novel Kavramından Kısa Hikâye Kavramına Geçiş

İkinci Dünya Savaşı insanlık tarihinde çok büyük yıkımlara sebep olmuştur. İnsanlar uzun yıllar savaşın tahribatını, sebep olduğu yoksulluğu ve acıları yaşamıştır. Cephe ve cephe arkasında büyük ölçüde etkilenen insanlar çok fazla kayıp vermiştir. Bu savaşın yol açtığı durum insanları maddi ve manevi zarara uğratmakla birlikte yaşanan bu sıkıntılar edebiyat dünyasına da konu olmuştur. Savaştan önce romandan daha kısa, öyküden daha uzun anlatılar olarak tanımlanan Noveller yazılmakta iken savaştan sonra yani 1945 sonraları Alman yazarlar “Kurzgeschichte” olarak ifade ettikleri kısa hikayeleri yazmaya başlamışlardır. Eski geçerliliğini yitiren Novel türü, Romantizm’ den Realizm’ e geçişte yerini kısa hikâyeye bırakmıştır.

Savaşın her türlü olumsuzluğundan etkilenen sanatçılar bunları daha sonraları yazdıkları eserlerine yansıtmıştır. İçinde bulundukları dönemin baskıcı rejiminden dolayı yazarların çoğu gençliklerini ızdırap içinde adeta yaşayamamıştır. Bu dönemin edebiyatçıları psikolojik açıdan çok etkilenmiş ve ruhlarından derin yaralar almışlardır. Savaş ve esaret dönüşü yaşadıkları bu acı dolu günlerin izini silememiş, savaşın bir kanıtı gibi bunları yazdıklarına aktarmışlardır. Savaş sonrası Alman Edebiyatına yeni bir yön veren edebiyatçılar yeni türlerin oluşmasını sağlamışlardır. Bu yeni edebi türlerden biri ise “deutsche Kurzgeschichte” olarak adlandırdıkları Alman Kısa Hikayesi’dir. Baskıcı yönetimin son bulmasıyla yazarlar bu alanda eserlerini vermeye başlamıştır. “Bu dönemin en bilinen yazarlarından Wolfgang Borchert kendi kuşağını ‘hayattan çok, ölümü tanımış kuşak’ olarak tanımlayarak durumu ifade etmeye çalışmıştır” (Aytaç, 2012: 429). Bu şekilde yaşanan zorlu savaş yılları, çekilen ızdıraplar, psikolojik hasarlar gibi sebeplerle hiçbir sanatçı eskisi gibi olamamış, bunlar da eserlerine yansımıştır.

4.2. Novel ve Kısa Hikâye Türlerinin Benzerlik ve Farklılıkları

Bir romandan daha kısa olan Noveller, bir oturuşta okunabilen kısa bir hikâyeye daha çok benzerdir. Her ne kadar kısa hikâyeden daha uzun olsalar da bu iki tür de bir solukta okunabilmektedir.

Hem Novelde hem kısa hikâyede bir dönüm noktası vardır.

Kısa hikâyede ve Novelde nesnel bir anlatım söz konusudur.

Noveller ve kısa hikayeler düz yazı türü örnekleridir.

Kısa hikayelerin başlıkları rastgele seçilen başlıklar olmamıştır. Yazarlar, kısa hikâyede anlatılan olaylar, konu, kişiler ya da nesnelerden yola çıkarak eserlerine başlık seçmişlerdir.

Kısa hikayeler savaş sonrasında tercih edilen bir tür olmaları sebebiyle savaş ve etkileri üzerine olduğu gibi aslında Noveller de yazıldığı dönemi, yazarın fikirlerini ve dönem hakkındaki düşünce ve eleştirilerini içermektedir.

Tipik bir kısa hikâyenin aksine birkaç bölüme ayrılabilirler de Noveller de bir oturuşta okunabilmektedir. Burada da süslü alt temalar ya da gereksiz laflar yoktur ve yazarın ana temaya derinlemesine dalması vardır.

Novel, roman ile kısa hikâye arasında kalmış bir tür olduğundan bu iki türün avantajlarını bir araya getirir. Okuyucu, hızlı okunan ama yine de karmaşık bir anlatıya sahip olur. Karakterler gibi bireysel unsurlar burada daha ayrıntılı bir şekilde işlenebilir ve böylece bir Novel aynı zamanda bir roman duygusunu da aktarabilmektedir.

Noveller genel bir ifadeyle 20.000 ile 40.000 arasında sözcükten oluşurken, kısa hikayeler ise bundan daha kısa bir formda 20.000 den daha az hatta birkaç bin ile sınırlı sözcükle yazılmaktadır.

Kısa hikayelerde olay genellikle en gerekli ya da ilgili olana indirgenir. Ama yine de bu indirgemeye dahil edilen her bir ayrıntı daha da önemli hale gelir.

Noveller, kısa hikayelerden daha karmaşık olay örgülerine sahiptir. Kısa hikayelerde olay ve çatışmaların gelişmesi için daha kısıtlı zaman varken, Novellerde bu süre biraz daha fazladır. Bu sebeple Novellerde daha kapsamlı karakter-olay gelişimi varken, kısa hikayelerde böyle bir durum söz konusu değildir.

Novellerde genelde ironi içeren bir son bulunurken, kısa hikayelerde bir son ya da sonuç mevcut değildir.

Noveller Orta Çağ'dan beri varlar ve metindeki olay örgüsü bir veya daha fazla dönüm noktasından etkilenmektedir. Okur bir Noveli okurken hayvanlar, bitkiler ya da nesneler ile tekrar tekrar karşılaşır ve bunlar olay örgüsünü somutlaştırarak onu sembolize ederler.

Yazarlar Novellerde duygulara pek yer vermezken, kısa hikayelerde ortaya çıktıkları dönemin bir getirisi olarak duygular ve yazarların ruhsal durumlarının yansımaları da söz konusudur.

Novellerde giriş-gelişme-sonuç bölümleri mevcutken, kısa hikayelerde kendini bir anda olayın içinde bulan okur yine açık uçlu bir son ile karşılaşmaktadır. Bu sebeple kısa hikâyede bu bölümler belirtilmemiştir.

Bir eserin uzunluğu ya da kısalığı yani formu yazarın kendi fikirleri, türün gelenekleri ve hedef kitlenin istekleri ve durumları doğrultusunda şekillenmektedir. Dolayısıyla yazarlar savaş sonrasında kısa hikâye türüne geçerken yaşadıkları dönemin güçlüğü, hedef kitlenin ruhsal problemler ve hayat mücadelesi içinde olmaları ve hatta yazarların kendilerinin de travmalar ve vakit sıkıntısı yaşıyor olmaları etkili olmuştur. Bu sebeple daha az kelimeyle daha çok şey yazarak kısa formu tercih etmişlerdir.

Kısa hikayeler konu bakımından da Novelin toplumsal konuları ve eğlenceyi karşılıyor olmasına karşın daha çok savaşı anlatan, insanların acılarını ve savaşın sebep olduğu zulmü tasvir etmişlerdir. Ağırlıklı olarak savaş sonrası dönemin ürünü olan kısa hikayeleri okurken özellikle iyi düşünmek ve ayrıntılara dikkat etmek gereklidir. Çünkü her bir ayrıntıda geçmişin izi, tarihin kanlı olayları ve insanların yaşadıkları yatmaktadır. Kullanılan o az kelimelerin altında o döneme ışık tutan derin anlamlar yatmaktadır.

BÖLÜM 5: ALMAN EDEBİYATINDA İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEM VE KISA HİKAYE İLİŞKİSİ

Köklü bir edebiyat geleneğine sahip olan Almanya’ da 1945 sonrası bir tür olarak ortaya çıkan kısa hikâye türü altın çağını savaş sonrası dönemde yaşamıştır. Çünkü savaştan çıkmış ızdırap ve yoksulluk içinde durumuna çare arayan bir halk vardı. Böyle bir durumda ne insanların oturup uzun şeyler okumaya ve çözümlemeye zamanı vardı ne de edebiyatçıların uzun şeyler yazıp onların biçimleriyle ilgilenip yazdıklarını süsleyecek vakitleri ve sağlıklı bir psikolojileri vardı. Bu durumda da savaş sonrası dönemde edebiyatçılar sade ve süsten uzak, kısa ve karmaşık olmayan hikayeler yazmaya başladılar. Bu sebeple de kısa hikayelerin İkinci Dünya Savaşı ve onun etkileriyle doğrudan bir ilişkisi mevcuttur.

5.1. Alman Edebiyatında İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yazarların Kısa Hikâye Yazma Nedenleri

İkinci Dünya Savaşından sonra mutlak bir yıkım yaşayan Almanya, bu savaşın tahribatını her alanda yaşadığı gibi edebiyat dünyasında da yaşamıştır. Almanya’da bu dönemde edebiyat alanında yeni kavramlar, yeni anlam dünyaları ve toplum olarak uzlaşma biçimleri arayışına girilmiştir. Bu çerçevede edebiyatçıların aradıkları şey, içinde bulundukları bu ağır ve sancılı durumu atlatabilecekleri bir teselli elde etmek, tutunacakları bir dal bulmak ve yeniden değer görmektir. Gençliklerini savaşta ya da esir kamplarında sefil bir şekilde geçiren ya da bunları gözlemleyen yazarlar, yaşadıkları şeyleri anlattıkları döneme bilinçli olarak Yıkım Edebiyatı demişlerdir. Savaş sonrası bu dönemde yazdıkları hikayelerde politik olaylardan, savaşın etkilerinden ve toplumu ilgilendiren her şeyden bahsetmişlerdir. Ancak bunlardan bahsederken savaşın sebep olduğu yazarların ruhsal bunalımlarından, yazdıklarının biçimleriyle uğraşmaya ya da dillerini süslemeye de vakitleri bulunmadığından dolayı hikayelerin formlarını kısa tutmuşlardır. Savaşın yol açtığı evsizlik, sefillik, yoksulluk, acılar, kayıplar ve daha nice sorun bu şekilde edebiyatla yansıtılmış ancak vakit sıkıntısı, hayat mücadelesi ve insanların psikolojik durumları gibi sebeplerle kısa hikayeler yazılmıştır. Edebiyatçılar tüm bunları az sözcükle ve sade bir anlatımla, kolay ve basit bir üslup kullanarak ifade etmiştir. Çünkü okur da böylesi bir durumda yaşadıklarından biraz olsun uzaklaşmak istemiştir. Alman Edebiyatı, edebiyatçıların yazmaya başladığı bu yeni formla yaşadığı

durumu anlatmaya ve edebiyat alanında yeni bir başlangıca yönelmiştir. Edebiyatçılar eserlerini estetik kaygıdan uzak ve yalın bir şekilde yazmışlardır.

Nazilerin yol açtığı İkinci Dünya Savaşı'ndan dolayı evlerini, ailelerini, işlerini, hatta geleceklerini kaybeden halk, savaştan sonra geriye kalanlarla yeni bir edebiyat türü ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu şekilde kısa hikayeler yazan edebiyatçıların amacı, savaşı ve onun sonuçlarını tüm gerçekliğiyle yansıtmak olmuştur. Bu sebeple de eserlerinde sürekli olarak savaşın sebep olduklarından ve insanların durumlarından bahsetmişlerdir. Kısa hikayeler, kısa cümleler ve yalın betimlemelerle estetik kaygıdan uzak bir tutumla ele alınmıştır. “Yeni kuşağa mensup olan yazarların dilsel estetikten kaçışları, eski militarist ve görkemli estetik anlayışına karşı eleştirel tutumun bir dışavurumuydu” (Ekinci, 2017: 94). Alman Edebiyatında kısa hikayeler ülkenin içinde bulunduğu vahim durumu, yıkılan evleri, enkaz altında kalan şehirleri, çaresiz ve yoksul insanları ve savaşın maddi ve manevi her türlü sonucunu gözler önüne sermek için kullanılmıştır. Savaş sonrası viraneye dönen ülkeden geriye kalan enkaz yığınları ve umutsuzluklar içindeki sefalet dolu yaşamı ancak imalarla dolu kısa cümlelerle anlatan yazarlar, bu elzem durumdaki insanların ancak okuyabilecekleri kısa hikayeleri ortaya koymuştur.

5.2. Alman Edebiyatında İkinci Dünya Savaşı Sonrası Kısa Hikâyenin Yeri ve Önemi

İkinci Dünya Savaşı Almanya için çok yıkıcı olmuştur. Savaşın yıkıntıları ardından insanların çöküntüleri başlamıştır. Alman halkı daha sonraları her ne kadar içsel özgürlüğüne kavuşsa da yaşamına devam etmesi ya da bir eser ortaya koyması hiç kolay olmamıştır. Savaş sonrası kıtlıkla, yoksullukla, kayıplarla, acılarla ve daha birçok sorunla mücadele eden Alman halkı adeta bir çöküşü yaşamıştır. Savaş sonrası Alman Edebiyatının en önemli şairlerinden biri olan Karl Krolow bu döneme şu şiiriyle değinmiştir:

“Tatlı anıtları
Mavi renge boyayacak
Kimse yok artık.
Sarışın saçları okşayacak
Hasır şapkalar
Unutuldu artık.
Yorgun ötücü kuşlara
Parklarda omuzlarını veren
Çocuklar büyüdüler.
Zaman değişti.
Zamanı artık yumuşak eller
Okşamıyor.
Lambalar bugün başka ampuller taşıyor.
Tennis topları da dönmedi göklerden.
Sarı mayolar
Soldu kelebekler gibi,
Mektup zarfları da
Toz oldu ince ince.
Sokakları, hepsinin yerine şimdi
Yabancılar dolduruyor, ceplerinde biletleri” (Özgü, 1962: 41-54).

Şiirden de anlaşıldığı gibi sanatçılar eserlerinde savaşın yıkıcı etkilerini, insanların çaresizliklerini, savaşın onlardan alıp götürdüklerini ve yaşadıklarını yazmışlardır. Savaştan hemen sonraki dönemde en belirgin özellikler yani yeni başlangıcın ekonomik ve siyasi durum ile yaşanan maddi zorluklar olmuştur. Savaş esnasında birçok matbaa bombalanmış, kâğıt kıt hale gelmiş ve işgalci güçler de sansür hakkına sahip olmuştur. Soykırım ve Nazi ölüm kampları hakkındaki korkunç haberlerin yanı sıra ölümlerin, yaralıların, yerinden edilmiş kişilerin ifşa edilmesine verilen tepkiler oldukça fazla olmuştur. Açlık ve barınma sıkıntısı içinde sefalet içinde kalan insanlar hayatta kalma çabası içindeydi. Gazeteler, dergiler ve radyo, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra edebiyatın gelişmesinde özel bir öneme sahip olmuştur. On iki yıllık yaygın tecritten sonra birçok insanın bilgi ihtiyacını ve okuma açlığını karşılayan gazeteler, aynı zamanda dünya edebiyatı eserlerinin (örneğin A. de Saint-Exupéry, André Gide, Ernest Hemingway,

Sinclair Lewis) hızla yayılmasından da sorumlu olmuştur. Rowohlt yayınevi bu edebiyatı önce gazete romanları şeklinde, daha sonra 1950'den itibaren ucuz ciltsiz baskılar halinde yayınlamıştır. Kısa hikâyenin, Amerikan Kısa Hikayesi model alınarak savaş sonrası dönemin baskın epik kısa biçimi haline gelmesi de gazetelerin etkisinden kaynaklanmıştır. Wolfgang Borchert, Heinrich Böll, Ilse Aichinger, Hans Bender, Wolfdietrich Schnurre ve Martin Walser gibi yazarlar savaş sonrası yıllarda genellikle Amerikalı yazar Ernest Hemingway'yi (1899-1961) model alarak kısa hikayeler yazmışlardır. Savaşın hemen sonrasında, Auschwitz' den sonra ve şimdiki zamanın varoluşsal zorlukları bağlamında, estetize edici herhangi bir metnin yersiz olduğu görüşü yaygın olarak kabul görmüş, seyrek dilsel formuyla kısa hikâye, tercih edilen konuları sunmak için çok daha uygun olmuştur. Savaş ve sonrasında yaşanan olumsuzluklar ve hem kendilerinin hem de toplumun zamanının sınırlı ve değerli olması sebebiyle hikayeler yazmaya başlayan edebiyatçılar, anlatacakları şeyleri en basit ve sade haliyle, az sözcük kullanarak en açık şekilde ifade etmişlerdir. Bu şekilde de kısa formlarda yazdıkları kısa hikâye türünü kullanmaya başlamışlardır. Alman Kısa Hikayesi, eski süslü ifadeleri ve anlam şekillerini reddetmekte, fazla sözcük kullanımına karşı gelmekte ve aynı zamanda az kelime ile çok şey ifade edilebileceğini savunmaktadır. Bu şekilde vahim bir savaştan çıkan halk ve yazarlar için kısa hikâye türü çok önemlidir. Çünkü okurların hayat mücadelesi verdiği ve acı çektiği bir zamanda uzun şeyler okumaya ve üzerine uzun uzun düşünmeye halleri ve zamanları yoktu. Böyle bir kitle için kısa ama çok şey anlatan bir form elbette ki değerli olacaktı. Aynı durum farklı açılardan da olsa yazarlar için de geçerliydi. Ruhsal çöküntü içinde her türlü zorluğu yaşayan edebiyatçılar için gösterişten, süsten, estetik biçimden, uğraştan, fazla kelimeden ve çok zaman harcamaktan uzak en önemlisi de geçmişi ve Nazileri hatırlatmayan yeni bir dili kullandıkları bir türde yazmak yani kısa hikayeler oluşturmak onlar için de daha iyi olmuştur. Savaş sonunda ortaya çıkarılan Yıkım Edebiyatında yazılan kısa hikayeleri değerli kılan bir başka unsur ise, benzer yıkımlar yaşayan ve acı çeken milletlere deneyim ve ilham kaynağı olmasıdır. Savaş sonrası yıkımı en derinden yaşayan Alman halkı tüm bunlara rağmen hayata yeniden başlama isteğine sahip olmuştur. Bu duruma Guntermann şu şekilde değinmiştir:

“Almanlar, sefaletin kol gezdiği enkaz yığınları arasında buldukları kalıntılarla ihtiyaç duydukları şeyleri yapmaya (eski araba lastiklerinden ayakkabılar, silahlardan kaşık, miğferlerden tencere) ve böylece ihtiyaçlarını karşılamaya

çalıştılar. Enkaz kadınlarının (Trümmerfrauen) moloz yığınlarından çıkarttıkları taşları yeniden kullanılmak için topladıkları gibi bu yeni edebiyata mensup olan yazarlar da ‘dil enkazını’ derleyip toplamaya ve bunlarla kendi yaralarını sarmaya gayret ettiler” (Guntermann, 1999; 17).

Savaş sonrası ilk olarak kısa hikayelerle inşa ettikleri ve Yıkım Edebiyatı dedikleri bu yeni edebiyat, Almanların yaşadığı savaşın etkilerini yansıtmalarının yanında Nazilerin zulmettiği Yahudilerin acılarını da ifade ederek Nazi rejimiyle bir hesaplaşma ya da yüzleşme görevini de yerine getirmiştir. Dönemin edebiyatçıları tüm bu konuları kendi açılarından farklı bağlamlarda kaleme almıştır. Dönemin yazarları adeta içlerine işleyen bu savaşı ve ezici sorunlarını eserlerinde eleştirel bir biçimde işleyip yaralarını sararken, halk içinde bulundukları bu zorlu durumu aşmaya ve 1950’li yılların yarısından sonrasında artan refah seviyeleriyle birlikte kültürel hayatlarına devam etmeye çalışmışlardır. Savaşın yol açtığı yıkım sebebiyle edebiyatçıların yaşadığı ruhsal bunalımlar ve vakit sıkıntıları onları kısa hikâye formunu kullanmaya itmiştir. Savaş enkazı altındaki toplum kısa hikayeler sayesinde sanattan uzak kalmamış, biraz olsun dertlerinden uzaklaşmış, okurken çok vakit kaybetmemiş ve yaşadıklarının yansımalarını görmüşlerdir. Öte yandan yazarlar da biçim ve süslü kelimelerle uğraşmadıkları ve fazla vakit harcamadıkları kısa hikayelerle yaşananları gün yüzüne çıkartmışlardır. İnsanlar yıllar sonra bile o dönemde yazılan bu eserleri okuduğunda o anki acıları hissetmiş hatta kendi yaşamlarında belki de aynı acılarla teselli bulmuşlardır. Bu sebeple ihtiyaçlar ve mevcut durum sayesinde yazarlar tarafından ortaya konulan bu tür Alman Edebiyatı için oldukça önemli olmuştur.

SONUÇ

Bu çalışmada insanlık tarihinin en acı verici ve en kanlı savaşı olarak ifade edilen İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yazın dünyasında ortaya çıkan Yıkım Edebiyatında ilk kez bir tür olarak yer edinen kısa hikayelerin bu dönemdeki yeri ve önemi ele alınmıştır. Bu konu verilirken elbette bu savaşın nedenlerine, savaş sırasında ve sonrasında yaşananlara değinilerek savaşa zemin hazırlayan şeyler, insanların çektiği acılar, verdiği kayıplar, yaşanan eziyet ve açlık dolu zamanlar ifade edilmiştir. Orta Çağ'da İtalya'da ortaya çıkan Novellerin katkısıyla savaş sonrası dönemde yaratılan kısa hikâye türü çok önemli olmuştur. Savaştan çıkmış çaresizlik ve yoksulluk içindeki toplum kötü bir haldeydi. Diğer yandan yazarların da bir kısmı esaretten dönmüş, bir kısmı da halkla aynı durumları paylaştıkları bir dönemde ruh halleri uzun şeyler yazmaya ve eserlerinin içeriğini süslemeye, biçimleriyle uğraşmaya ya da hayal kurmaya vakitleri yoktu. Bu sebeple yaşanan bu zorlukları ve çekilen acıları daha az kelimeyle basit formlarda kısa hikayelerle yansıtmışlardır. Savaş gerçekliği ve onca insana edilen zulüm ve ölümleri yazarlar kısa hikayelerle topluma ve gelecek nesillere aktarmışlardır. Yazarlar toplumdaki diğer insanlarla aynı dramı yaşayarak şahit oldukları sahneleri yazılarında tasvir etmişler ve okura etki etmeyi hedefleyerek onlarda da bu duyguları uyandırmak, o dönemde yaşanan faciayı gözlerinde canlandırmayı istemişlerdir. Böylece hem edebiyatçılar eserlerini kaleme alabilmiş ve olup biteni tüm gerçekçiliğiyle ortaya koymuşlar hem de insanlar yaşadıklarının yansımalarını eserlerde görmüşlerdir. Her edebi tür kendi alanında önemlidir ancak kısa hikayeler, konularının neredeyse tamamının savaş ve onun yıkıcı etkileriyle bağlantılı olması, yazarların yazdıkları şeylere bu denli yakın hatta birebir tanıklık etmiş olmaları ve okunduğu an herkesin o dönemi düşünerek yaşanan acıyı adeta kendi içinde hissetmesini sağlaması yönünden değerli birer tarihi belgelerdir adeta. Yazarlar insanlık tarihinin gördüğü en acı dolu bu yılları kendi acılarıyla ve her biri savaşın yön verdiği hayatlarında yaşadıklarıyla birleştirerek savaşı bir ressam gibi yazılarında resmetmişlerdir. Kendi yaşamlarını, savaşta cephede ya da esir kamplarında bulundukları dönemi, verdikleri kayıpları ve şahit oldukları eziyetleri ve yokluğu düşünerek eserlerini yazmışlardır. Belki de bu sebeple okunduğu an tüyler ürperten, insanı üzen ve düşündüren kısa hikayelerin insanın kalbine bu denli dokunması bundandır. Böylece yıllar sonra bile okunan bu eserler, o günlerin acısını hissettirirken insanların neler yaşadığını gözler önüne sermekte ve o insanlarla empati yapılmasına ve

onların acısına seneler sonra bile ortak olunmasına olanak sağlamaktadır. Bu şekilde savaş sonrası dönemde ortaya çıkan kısa hikayeler Alman Edebiyatı için oldukça önemli olmuştur. Bu çalışma da bu kısa hikayelerin tarihsel gelişimine değinerek bu hikayelerin savaşa tanıklık eden yazarlar tarafından ne koşullarda oluşturulduğunu ve toplumun yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Aytaç, Gürsel, (1994), *Çağdaş Alman Edebiyatı*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Aytaç, Gürsel, (2012), *Çağdaş Alman Edebiyatı*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Aytaç, Gürsel, (2014), “Schiller’in Edebiyat Görüşü”, *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, s. 30 - 44.
- Berg, Jan; Hartmut, Böhme, (1981), *Sozialgeschichte der deutschen Literatur von 1918 bis zur Gegenwart*, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch Verlag.
- Bienek, Horst, (1962), *Werkstattgespräch mit Schriftstellern*, München: Carl Hanser Verlag.
- Burgess, Gordon, (2007), *Wolfgang Borchert- Ich glaube an mein Glück*, Berlin/ Deutschland: Aufbau Verlagsgruppe GmbH.
- Çelik, Semra, (2010), “Savaş Sonrası Alman Edebiyatı”, *Yeni Hayat Gazetesi (Neues Leben- Deutsch-Türkische Zeitung)*.
- Dickson, Keith, (2001), *World War II*, çev. Büyükkakça, Murat, (2019), Ankara: Nobel Yaşam.
- Ekinci, Oğuzhan, (2017), “Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında II. Dünya Savaşı Sonrası Alman Edebiyatı Üzerine Bir İnceleme”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, Cilt 23, Sayı 91, s. 94.
- Erkurt, Gökhan, (2021), *Savaş Sonrası Alman Edebiyatı/ Hermeneutik ve Alımlama Estetiği Odaklı Karşılaştırmalı Çözümlemeler*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Erkurt, Gökhan; Şen, Hakan, (2022), “Genç Werther’in Acıları Romanındaki İzleklerle Toplumsal Değişimlere Etkisi Bağlamında J. W. von Goethe’nin Evrensel Kişiliği ve Edebi Dehası”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt 9, Sayı 4, s. 1444-1482.
- Friedman, Norman (1989), “Recent Short Story Theories”, *Louisiana State University Press*, s. 25.
- Guntermann, Georg, (1999), *Einige Stereotype zur Gruppe 47*, Berlin: Erich Schmit Verlag.
- Hart, Liddell, (1980), *History of the Second World War*, çev. Bağrıaçık, Kerim, (2000), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hawes, James, (2017), *Die kürzeste Geschichte Deutschlands*, çev. Alogan, Yavuz Kısa *Almanya Tarihi*, (2019), İstanbul: Say Yayınları.
- Heidelberger-Leonard; Irene, Wehdeking, (1994), V. (Hrsg.), *Alfred Andersch: Perspektiven zu Leben und Werk, Kolloquium zum achtzigsten Geburtstag des*

Autors in der WernerReimers- Stiftung, Bad Homburg: Westdeutscher Verlag, Opladen.

- Karabağ, İmran, (1991), “Alfred Andersch’in Sansibar oder der letzte Grund (Sansibar veya Son Neden) Adli Romanında Kaçış Motifi ve İç Özgürlük Olgusu”, Yüksek Lisans Tezi, s 17.
- Kargı, Birkan, (2009), “Wolfdietrich Schnurre’nin ‘Karşı Çıkmak Gerekiyordu’ Kitabını Oluşturan Kısa Hikâyelerin Savaş Sonrası Alman Edebiyatında Rolü, Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 11, s 26.
- Kırmızı, Bülent, (2016), “Wolfgang Borchert’in Kısa Hikayeleri Üzerine Bir İnceleme”, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 2, s 2.
- Kişmir, Gonca, (2019), “II. Dünya Savaşı Sonrası Alman Edebiyatında Bellek Yansımaları”, Doktora Tezi, s 148.
- Koç, Yılmaz, (1997), “Doğu Alman Edebiyatı ve Karanlıkta Ağlamak”, Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Sayı 11, s 25-36.
- Koncavar, Ayşe, (2010), “İletişim Açısından Modernist Bir Yazar: Franz Kafka ve İmgelem Dünyası”, Marmara İletişim Dergisi, Cilt 17, Sayı 17, s 47-58.
- Köster, Kurt, (1965), *Exil-Literatur 193-1945*, Almanya: Deutschen Bibliothek.
- Lorenz, Matthias N., (2005), *Auschwitz drängt uns auf einen Fleck. Judendarstellung und Auschwitzdiskurs bei Martin Walser*, Stuttgart: Verlag J.B. Metzler.
- Marx, L, (2005), *Die Deutsche Kurzgeschichte 3.*, aktualisierte und erweiterte Auflag, Stuttgart, Weimar: Verlag J.B. Metzler.
- Mayer, Hans, (1949), *Literatur der Übergangszeit*, Berlin: Volk und Welt Verlag.
- Men, Ebubekir, (2020), “Novella ve Stefan Zweig”, Kirpi-Edebiyat ve Düşün Dergisi, Sayı 52.
- Noman, Özlem; Nakiboğlu, Meryem, (2022), “Günter Grass’ın Solaklar İsimli Kısa Hikayesi ile Gabriele Wohmann’ın Yeşil Daha Güzel İsimli Kısa Hikayesinde Yer Alan Ötekileştirme Olgusu”, Kare Dergisi, s 127.
- Öz, Şaban, (2021), “Bir Tarih Türü Olarak Biyografi-Stefan Zweig Örneği-”, KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, s. 1-36.
- Özgü, Melehat, (1962), “İkinci Dünya Savaşından Sonra Alman Edebiyatı”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 1-2, s. 41-54.
- Reske, Hermann, (1969), *Traum und Wirklichkeit im Werk Heinrich von Kleists*, Köln: Kohlhammer Verlag.

- Rötzer, Hans Gerd, (1990), *Geschichte der deutschen Literatur: Epochen, Autoren, Werke*, Würzburg: C.C. Buchners Verlag.
- Schlinsog, Elke, (2005), *Berliner Zufälle: Ingeborg Bachmanns "Todesarten"-Projekt*, Würzburg: Königshausen und Neumann Verlag.
- Sevindi, Zeynep, (2010), "Gotthold Ephraim Lessing'in Nathan Der Weise Adlı Oyununa Göre Günümüzde Hoşgörü Mü Olmalıdır Tahammül Mü?", Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi.
- Tuncer, Zihni; Selen, Nevin, (1987), "Die Sprache und der Sprachstil Arno Schmidt's in: 'Die Gelehrtenrepublik' ", Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uçarol, Rıfat, (2010), *Siyasi Tarih (1789-2010)*, İstanbul: Der Yayınları.
- Ünlü, Selçuk, (1998), *20. Yüzyıl Alman Edebiyatı Sosyal Tarihi*, Konya: Mikro Basım-Yayım-Dağıtım.
- Yavuz, U. G., (2016), "II. Dünya Savaşı'nın Cumhuriyet ve Tan Gazetelerinde Temsili," Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı 11, s 2.

İnternet Kaynakları

- <https://www.turkedebiyati.org/goethe/> (Erişim Tarihi 07/09/2022: 12: 25).
- <https://www.turkedebiyati.org/yazarlar/stefan-zweig.html> (Erişim Tarihi 24/03/2022: 16: 15).
- <https://www.schreiben.net/artikel/novelle-3530/> (Erişim Tarihi 02/12/2022: 11: 10).
- www.Dudenonline.com (Erişim Tarihi 17/05/2022: 15: 02).
- www.Langenscheidtonline.com (Erişim Tarihi 18/05/2022: 18: 53).

Görsellerin Kaynakları

Görsel 1:

https://tr.wikipedia.org/wiki/II._D%C3%BCnya_Sava%C5%9F%C4%B1 (Erişim Tarihi 03/03/2023: 18: 35).

Görsel 2:

<https://www.haberturk.com/dunya/haber/1073666-almanyannin-2-dunya-savasindan-cikisi> (Erişim Tarihi 09/02/2022: 18: 40).

Görsel 3:

<https://www.buchfreund.de/de/d/p/93170421/der-ruf-unabhaengige-blaetter-jungen-generation> (Erişim Tarihi 15/04/2023: 15: 56).

Görsel 4:

<https://www.youtube.com/watch?v=8bZbz3t-NGM> (Erişim Tarihi 14/04/2022: 21: 20).

Görsel 5:

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Decameron> (Erişim Tarihi: 15/06/2022: 15: 30).

Görsel 6:

<https://www.amazon.com.tr/Unterhaltungen-deutscher-Ausgewanderten-Klassiker-Weltliteratur/dp/1719247331> (Erişim Tarihi 16/06/2022: 18: 45).

Görsel 7:

https://de.wikipedia.org/wiki/Nathan_der_Weise (Erişim Tarihi 22/02/2023: 14: 55).

Görsel 8:

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kelile_ve_Dimne (Erişim Tarihi 25/05/2022: 12: 50).

Görsel 9:

<https://www.firenzemadeintuscany.com/it/articolo/quattro-novelle-del-decameron/> (Erişim Tarihi 02/04/2023: 12: 45).

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Nagehan ZÜMRÜT	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Alman Dili ve Edebiyatı
Makale ve Bildiriler	
1. Zümrüt, N, (2023), “Afet Dönemi Edebiyatı Olarak Kısa Hikâyeler: İkinci Dünya Savaşında Yaşanan Dramların Dile Getirilişinde Kısa Hikâyelerin Önemi”, Ed. Tosun, M, Doğan, C, Kültürlerarasılık & Dil, Çanakkale: Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım, 63-77.	